

ნაზი ხანიაშვილი

ქართული სივილიზაციის

8000 წელი

საქართველო რომ ღვინის აკვანია და აღმოსავლეთ საქართველოში ქართველები ღვინოს 8000 წლის წინ აწარმოებდნენ, ამის გამო იუნესკომ 2017 წელს საქართველო დედამიწაზე პირველი ღვინის სამშობლოდ აღიარა.

საქართველოს ტერიტორიაზე მოპოვებული არაერთი ისტორიული თუ არქეოლოგიური არტეფაქტი მიანიშნებს, რომ საქართველო მსოფლიოს ხალხთა პირველსაწყისი ცივილიზაციის ცენტრია. ეს საკითხი მომავალში უფრო ნათლად წარმოჩინდება. ასეთ აღმოჩენათა რიცხვს მიეკუთვნება ამ ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევა უძველესი ქართული წელთაღივცხვების შესახებ. ქართველებმა „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღივცხვა დაიწყეს 8000 წლის წინ, ხოლო ქართული დასაბამითგან“ (წარღვნიდან) და „ქრონიკონით“ — 7600 წლის წინ. საქართველო მსოფლიოში ერთადერთია რომელსაც აქვს სამი უძველესი წელთაღივცხვა და ამასთანავე, სამივე ქართული წელთაღივცხვა ქართულ ანბანში, როგორც სამყაროს გენეტიკურ კოდში აისახება, რასაც ქართველები XIX-ს მეორე ნახევრამდე უწყვეტად იყენებდნენ და თარიღებს ქართული ანბანით გამოსახავდნენ.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ნაშრომში წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალის კვლევა ღირსეულად და საკმარისად მიმაჩნია, რათა საქართველოს კულტურის სამინისტრომ და გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერების და კულტურის ორგანიზაციამ (UNESCO) ქართული წელთაღივცხვები საქართველოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის 8000 წლის ძეგლად აღიარონ.

ნაზი ხანიაშვილი

ქართული წელთაღივცხვები:

ქართულ ადამს აქათ — 8000 წელი

ქართული დასაბამითგან — 7600 წელი

ქართული ქრონიკონით — 7600 წელი

ISBN 978-9941-27-738-2

9 789941 277382

ნაზი ხანიაშვილი

ქართული ცივილიზაციის 8000 წელი

ქართული ველთაღრიცხვები:

ქართულ აღამს აქათ – 8000 წელი
ქართული დასაბამითგან – 7600 წელი
ქართული ქრონიკონით – 7600 წელი

2018 წელი

საქართველო რომ ღვინის აკვანია და აღმოსავლეთ საქართველოში ქართველები ღვინოს 8000 წლის წინ აწარმოებდნენ, ამის გამო იუნესკომ 2017 წელს საქართველო დედამიწაზე პირველი ღვინის სამშობლოდ აღიარა.

საქართველოს ტერიტორიაზე მოპოვებული არაერთი ისტორიული თუ არქეოლოგიური არტეფაქტი მიანიშნებს, რომ საქართველო მსოფლიოს ხალხთა პირველსაწყისი ცივილიზაციის ცენტრია. ეს საკითხი მომავალში უფრო ნათლად წარმოჩინდება. ასეთ აღმოჩენათა რიცხვს მიეკუთვნება ამ ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევა უძველესი ქართული წელთაღიციხეების შესახებ. ქართველებმა „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღრიცხვა დაიწყეს 8000 წლის წინ, ხოლო ქართული დასაბამითგან (წარღვნიდან) და „ქრონიკონით“ — 7600 წლის წინ. საქართველო მსოფლიოში ერთადერთია რომელსაც აქვს სამი უძველესი წელთაღრიცხვა და ამასთანავე, სამივე ქართული წელთაღრიცხვა ქართულ ანბანში, როგორც სამყაროს გენეტიკურ კოდში აისახება, რასაც ქართველები XIX-ს მეორე ნახევრამდე უწყვეტად იყენებდნენ და თარიღებს ქართული ანბანით გამოსახავდნენ.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ნაშრომში წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალის კვლევა ღირსეულად და საკმარისად მიმაჩნია, რათა საქართველოს კულტურის სამინისტრომ და გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერების და კულტურის ორგანიზაციამ (UNESCO) ქართული წელთაღრიცხვები საქართველოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის 8000 წლის ძეგლად აღიარონ.

ნაზი ხანიაშვილი

ქართული ცივილიზაციის 8000 წელი

ქართული წელთაღრიცხვები:

„ქართულ აღამს აქათ“ 8000 წელი

„ქართული დასაბამითან“ 7600 წელი

„ქართული ძრონიკონით“ 7600 წელი

ნაზი ხანიაშვილი

აღმოსავლეთ საქართველოში არქეოლოგიური კვლევებით მოძიებული არტეფაქტების შესწავლით დადგინდა, რომ ჯერ კიდევ **8000** წლის წინ ქართველები ღვინოს ქვევრში წურავდნენ. მაშინდელ საქართველოში ღვინო პირველი ცივილიზაციის რიტუალის ნაწილი იყო. ქართველები **8000** წლის მანძილზე მუდმივად და უწყვეტად ცხოვრობდნენ კავკასიაში დღევანდელი საქართველოს ტერიტორიაზე. კახელი და ქართლელი გლეხების მარნებში დღემდე ხმარებაშია ისეთი თიხის ნივთები და ქვევრები, როგორც ჰქონდათ **8000** წლის წინ აქ მცხოვრებ ქართველებს. ასევე აღსანიშნავია, რომ ქართველებს **8000** წლის წინ ჰქონდათ ქვევრის და საერთოდ თიხის ჭურჭლის დამზადების ისეთი ტექნოლოგია, რომ **8000** წლის წინ დამზადებულმა თიხის ნაკეთობებმა ამდენი ათასწლეული გაუძღეს თოვლს, ყინვას, წვიმას, არ დაიშალა და მიწად არ იქცა.

საქართველო რომ ღვინის აკვანია და აქ ქართველები ღვინოს **8000** წლის წინ აწარმოებდნენ, ამის გამო იუნესკომ **2017** წელს საქართველო დედამიწაზე პირველი ღვინის სამშობლოდ აღიარა. აღსანიშნავია, რომ ღვინის დამზადება ევროპამ **5000** წლით გვიან დაიწყო. ყოველივე ზემოაღნიშნული ადასტურებს, რომ ჯერ კიდევ **8000** წლის წინ, მაშინდელი ქართველები იყვნენ განვითარებული დიდი კულტურის ხალხი. საქართველოს ტერიტორიაზე მოპოვებული არაერთი არტეფაქტი მიანიშნებს, რომ საქართველო მსოფლიოს ხალხთა პირველსაწყისი ცივილიზაციის ცენტრია. ეს საკითხი მომავალში უფრო ნათლად წარმოჩინდება. ასეთ აღმოჩენათა რიცხვს მიეკუთვნება ამ ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევა უძველესი ქართული წელთაღრიცხვების შესახებ, რომელიც ქართველებმა ჯერ კიდევ **8000** წლის წინ დაიწყეს.

სამყაროს პირველი ადამიანების რწმენა-წარმოდგენებით ღმერთმა სამყარო შექმნა ასო-ნიშანთა განსაკუთრებული წყობით. ასო-ნიშნებს ციფრების სახით გამოსახავდნენ და ღმერთის ფუნქციას ანიჭებდნენ (4). პირველ ადამიანთა ეს ცოდნა დღემდე **კაბალას** სახელითაა ცნობილი: ეგვიპტურ-სემიტური კაბალა – „ტაროს არკანები“ (13), ჩინური კაბალა – „იძინი“ (12), ევროპელთა „რუნები“ (14), შუმერთა „მე“-ს „ხვთაებრივი კანონები“ (21). კაბალას ცოდნაში აისახება პირველ ადამიანთა გენეტიკური მეტაფიზიკური ცოდნა სამყაროს დროში ცვალებადობის კოსმიური პროცესის შესახებ. ტაროს **22** არკანს ებრაელებმა თავისი **22** ასო-ნიშანი მიუწერეს. **30** წელზე მეტია ვიკვლევ კაბალას საიდუმლო კოსმიურ ცოდნას. აღმოჩნდა, რომ კაბალას ცოდნა ქართული გენეტიკური ფენომენია და მსოფლიოში არსებული ანბანებიდან მხოლოდ ქართულ ანბანში აისახება. კაბალას ცოდნის სამშობლო საქართველოა – აღმოსავლეთ საქართველოს დიდ ნაწილს ოდითგანვე კაბალა ერქვა. კავკასიის ალვანეთის (ალბანეთის) დედაქალაქი იყო ქ. კაბალა. სიტყვა კაბალა (კაბა-ალი) ქართული წარმომავლობისაა, რაც ცეცხლის სტიქიის სამოსს - მატერიას ნიშნავს.

ბიბლიური კაბალას ცოდნა, რომ ქართული ფენომენია და სამყაროს კოსმიური პროცესის გენეტიკური კოდი ქართულ ანბანში აისახება, ეს ქართველებმა უხსოვარი დროიდან იცოდნენ. გავისხენოთ გიორგი მერჩულეს (Xს) სიტყვები – „... ქართულითა ენითა უამი შეიწირვის...“. ეს სიტყვები გვეუბნება, რომ სამყაროს მეტაფიზიკური დროის მდინარეა ქართულ ანბანში აისახება. გავისხენოთ იოვანე-ზოსიმეს (IXს) სიტყვები „ქებაჲ“-დან – „ყოველი საიდუმლოდ ამას ენასა შინა დამარხულ არს“. ამ სიტყვებით იოვანე-ზოსიმე მიგვანიშნებს ქართული ენის და ანბანის განსაკუთრებულ მისიაზე. ამავე დროს შეგვახსენებს, რომ ამ ქვეყანაზე დადგება დრო, როცა ქართული ანბანის კოსმიური საიდუმლო გაცხადდება: „დამარხულ არს ენაჲ ქართული დღემდე მეორედ მოსლვისა მისისა საწამებელად, რაჲთა ყოველსა ენასა ღმერთმან ამხილოს ამით ენითა“ ანუ ქართული ენით. ამ მინიშნებით მესიის მოსვლის წინასწარმეტყველება არ მოიაზრება, არამედ ქართული ანბანის კოსმიური საიდუმლოს წარმომჩენი იქნება ღმერთის რჩეული ჩვეულებრივი ქართველი ადამიანი. „ქებაჲ“-ს წინასწარმეტყველება ახ.წ. **2000** წელზე (ნ.ხ.-[1]) მიანიშნებს – დადგა დრო ქართული ანბანის საიდუმლო კოდის გახსნისა. ყველაზე დიდი კოსმიური საიდუმლო ცოდნა კაბალას არკანებია.

სიტყვა „არკანი” ქართულ თარგმანში არის „საიდუმლო”. ქართული ანბანი სამყაროს გენეტიკური კოდია; სამყაროს ყოველი საიდუმლო ქართულ ენასა და ანბანში საიდუმლო კოდითაა ჩადებული (ნ.ხ. – [1] [7]).

ღმერთი ამბობს: მე ანბანი ვარო. ეს სიტყვები მხოლოდ იმ ანბანს ეკუთვნის რომელშიც ბიბლიური კაბალას ცოდნა აისახება, ასეთი კი მხოლოდ ქართული ანბანია. მამა ღმერთს თავზე გვირგვინად ადგას ქართული ასომთავრული ასო-ნიშნები, ის ასევე არის კოსმიური მხედარი და მხედრული ასო-ნიშნები შუბლზე აწერია. ვინაიდან ქართული ანბანი თვით ღმერთია, ის ქართულ ენაზე აზროვნებს („ლაპარაკობს”), ამიტომ თავის მსგავსად და ხატად შექმნილ ადამიანს **„ქართველი ადამი”** უწოდა, რომლის შესატყვისი სიტყვა არის **„ადამი-ანი”** და ქართული ანბანის **„ა-ან-1”** ასო-ნიშნით წარმოჩინდება (11)(12)(13)(14), საიდანაც ქართველებმა **8000** წლის წინ დაიწყეს წელთაღრიცხვა „ქართულ ადამს აქათ”. სიტყვა „ღმერთი” (ღმ-ერთი) **„ა-ან-1”** ასო-ნიშნის კოსმიურ პროცესთანაა დაკავშირებული. შუმერებიც, რომელთა წინაპრები ქართველები არიან, ღმერთებს ქართული ასო-ნიშნების გვერდით მიწერილი ციფრების სახელებით მოიხსენიებდნენ. (ნ.ხ. – [8]).

ქართველები რომ ქართულ ასო-ნიშნებს უხსოვარი დროიდან ღმერთების ფუნქციას ანიჭებდნენ, ეს პირველსაწყისი ცნობიერება საქართველოში დასტურდება გრაკლიანის არქეოლოგიური გათხრებით – აღმოჩენილ სამლოცველოს ტიპის ნაგებობის კედლების ნარჩენებზე ასახულია ქართული ასო-ნიშნები (ძვ.წ. XII).

კაბალას ცოდნა (11) და შუმერები **„ან”-ს** ცის ღმერთს უწოდებენ (12). იგივეს ადასტურებს ქრისტიანთა ლოცვა **„მამაო ჩვენო”**: „მამაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა...”, ე.ი. ამ სიტყვებითაც მამა ღმერთი ცაშია – ცის ღმერთია, სამყაროს შემოქმედია და მის შექმნამდეც არსებობდა, დაუსაბამო და მარადიულია. ქართული ანბანი თვით მამა ღმერთია. ამიტომ ქართული ანბანის შემქმნელი ადამიანი ვერ იქნება. ქართული ანბანი გამოცხადებით მიღებული კოსმიური ნიშნებია და ფინიკიური ანბანიდან (3) და სომხების შექმნილი არ არის (ნ.ხ. – [7]).

ქართველები წელთაღრიცხვების გამოსახატავად ოდითგანვე ქართულ ასო-ნიშნებს იყენებდნენ: არმაზის სტელა-ძვ.წ. **800** წელი (16); დავათის სტელა – ძვ.წ. **680** წელი (15); იერუსალიმში – საბაწმინდის ლავრაში იოვანე-ზოსიმეს მოღვაწეობის დროს (IX ს.) ჰქონდათ მყარად დაფუძნებული ქართული

წელთაღრიცხვები „დასაბამითგან“ და „ქრონიკონით“ – ორივე სათვალავი ქართული სისტემით არის მოცემული (26)(27); მეტად საინტერესოა სვეტიცხოვლის აღმოსავლეთის გარე კედლის წარწერა (17) – „ქ. (ქართულ) ადამს აქათ შვიდიათას ას ორმოცდა ექვსი“ (7186) წელი და მაღალანთკარის – მაღალაძეების მამულში ერთ-ერთი კედლის ქვაზე წარწერა (18) – „ქ. (ქართულ) ადამს აქათ შვიდიათას ას ოთხმოცდაათი“ (7190) წელი. ქართლის ცხოვრების ერთ-ერთ ხელნაწერში აღმოჩენილია ჩანაწერი ქართველთა მეფე ფარნავაზის შესახებ (10), რომელმაც შექმნა მწიგნობრობა ქართული: „აქა მწიგნობრობა დაიწყეს ქართველთა ქართულ ადამს აქათ ძლი (3712) წელს“, რაც არის ძვ. წ. 2288 წელი; ახ. წ. 2012 წელს შესრულდა ფარნავაზის მეფობის 4300 წელი.

წინასწარმეტყველებაა, რომ „ბოლო ჟამს ღმერთმა სოფელი (ქვეყანა) ქართულ ენაზე უნდა განიკითხოს“. ჩემი კვლევებით, სამყაროში ყველა და ყველაფერი, რაც მამა ღმერთმა შექმნა ცოცხალია, შეუძლიათ ინფორმაციის მიღება, გაცემა, შენახვა და ეს ყველაფერი ქართულ ენაზე ხდება. ქართული ენა სამყაროს ქვეცნობიერი აზროვნების ენაა.

აქ წარმოდგენილი 144 გვერდიანი ნაშრომის პირველ და მეორე დანართში ასახულია ჩემს მიერ მოძიებული ისტორიული და არქეოლოგიური დოკუმენტური მასალა, სადაც ასახულია ათასწლეულების მანძილზე ქართული წელთაღრიცხვები.

იუნესკოს მიერ 8000 წლის წინ, საქართველოს ღვინის სამშობლოდ გამოცხადებით, მსოფლიომ ქართველი ხალხი ჯერ კიდევ იმ დროისთვის უაღრესად განვითარებულ უდიდესი კულტურის ხალხად აღიარა, რომლებიც დღემდე კავკასიაში საქართველოში ცხოვრობენ. ეს საფუძველს გაძლევთ აღიაროთ ჩემს მიერ ამ ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევა – ქართული წელთაღრიცხვები: „ქართულ ადამს აქათ“ 8000 წელი, „ქართული დასაბამითგან (წარღვნიდან)“ 7600 წელი, „ქართული ქრონიკონით“ 7600 წელი, წარმოაჩენს და ადასტურებს, რომ ქართველებს ჯერ კიდევ 8000 წლის წინ უკვე ჰქონდათ ქართული ანბანი და იცოდნენ, რომ ქართული ანბანი კოსმიური ნიშნებია, რომელიც ადამიანთა შექმნილი არ არის და მასში აისახება დროში გაწერილი სამყაროს მეტაფიზიკური კოსმიური ცვალებადობა, რის საფუძველზეც ჯერ კიდევ 8000 წლის წინ ქართველებმა დაიწყეს „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღრიცხვის ათვლა.

სამივე ქართული წელთაღრიცხვა ქართულ ანბანში შემდეგნაირად აისახება (2)(20): „ა-ან-1“ ქართული ასო-ნიშნის პირველსაწყისი კოსმიური პერიოდიდან – ძვ.წ. 6000 წელს დაიწვეს ქართველებმა ათვლა „ქართულ ადამს აქათ“ (დანართი პირველი); 300 წლის შემდეგ „22-უ-უნ-400“ კოსმიური პერიოდის დასაწყისში (21) დაიწყო „წარღვნის“ კოსმიური პერიოდი, რომელიც გაგრძელდა 100 წელი. „წარღვნის“ დამთავრების შემდეგ - „ქართულ ადამს აქათ“ 400 წელს, ანუ ძვ.წ. 5600 (5604) წელს, ქართველებმა დაიწვეს წელთაღრიცხვების ათვლა „ქართული დასაბამითგან“ და „ქართული ქრონიკონით“ (დანართი მეორე); იულიუს აფრიკელის (221 წ.) ქრონოლოგიური კვლევების მიხედვით, ქრისტეს მეორედ მოსვლა მოხდა „ადამს აქათ“ 6000 წელს (6)(7), რომელიც არის იგივე „ქართულ ადამს აქათ“ 6000 წელი და რომელსაც ქართულ ანბანში შეესაბამება „33-ხ-ხან-6000“ ასო-ნიშნის კოსმიური პერიოდი, რაც „ქართული დასაბამითგან“ და „ქართული ქრონიკონით“ არის 5600 (5604) წელი. აქედან დაიწყო ქრისტიანული წელთაღრიცხვა. ახ.წ. 2000 წელს დამთავრდა „33-ჯ-ჯან-8000“ ასო-ნიშნის კოსმიური პერიოდი, რაც „ქართული დასაბამითგან“ და „ქართული ქრონიკონით“ არის 7600 წელი.

ადამის ცივილიზაციის 10000 წლიანი კოსმიური ციკლის დასრულებამდე, რომელიც 8000 წლის წინ დაიწყო (15), ქართული ანბანის გენეტიკური კოდით დარჩა 2000 წელი, ანუ ახ.წ. 4000 წელს კაცობრიობა ცივილიზაციის ახალ ციკლში გადავა.

ზემოთ განხილულის მიხედვით, ქართული ანბანის გენეტიკურ კოდში აისახება არა მხოლოდ სამი ქართული წელთაღრიცხვა, არამედ აისახება მეოთხე – ქრისტიანული წელთაღრიცხვაც.

ქართული ანბანი გენეტიკურად ოდითგანვე ქართველთა კუთვნილებაა. ქართველი ხალხი მსოფლიოში ერთადერთია, რომელთა ანბანშიც აისახება პირველ ადამიანთა კაბალას მეტაფიზიკური ცოდნა სამყაროს დროში გაწერილი გენეტიკური კოსმიური ცვალებადობის შესახებ, სადაც წარმოჩინდება ქართველთა სამივე უძველესი წელთაღრიცხვა. ქართველებს 8000 წლის წინ უკვე ჰქონდათ ქართული ანბანი, სხვაგვარად ისინი წელთაღრიცხვას ვერ დაიწყებდნენ, რომელსაც XIX საუკუნის მეორე ნახევრამდე უწყვეტად იყენებდნენ და წლებს ქართული ასო-ნიშნებით გამოსახავდნენ.

ამ ნაშრომში მოყვანილი ისტორიული არტეფაქტები ღირსეულად და საკმარისად მიმაჩნია გახდეს საფუძველი იმისა, რათა საქართველოს კულტურის სამინისტრომ და გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერების და კულტურის ორგანიზაციამ (UNESCO) ქართული უძველესი წელთაღრიცხვები – „ქართულ ადამს აქათ“, „ქართული დასაბამითგან“ და „ქართული ქრონიკონით“, აღიარონ საქართველოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის 8000 წლის ძეგლად.

**ქართული წელთაღრიცხვები
დანართი პირველი**

1. ქართული წელთაღრიცხვა „ქ – ქართ – ქართულ ადამს აქათ“ 8000 წელი - - - - -	10
2. ქართული ანბანი - - - - -	-11
3. ფინიკიური ანბანი - - - - -	12
4. Е. И. Шахнович - „Первобытная мифология и философия“, 1971 г., ст. 190, 191. .	13
5. Е. Блаватская – «Тайная доктрина» журн. «наука и религия», ст. 36 - - - - -	15
6. გურამ ნარსიძე – „დავათის ქვაჯვარი“, ჟურნ. „მნათობი“ გვ. 167 - - - -	16
7. რ. პატარიძე – „ქება ქართულისა ენისა“, ჟურნ. მნათობი №1, 1987 წ. გვ. 153 - - - - -	18
8. შუმერთა ქვის ბეჭედი (ძვ.წ. 5400წ.) - - - - -	20
9. აკ. გელოვანი – „მითოლოგიური ლექსიკონი“, 1983 წ. გვ. 98 - - - - -	21
10. რ. პატარიძე – „ქართული ასომთავრული“, 1980 წ. გვ. 61, 62, 63 - - - -	22
11. ს.ნ. კრამერი – „ისტორია იწყება შუმერიდან“, 1988 წ., გვ. 111, 112, 118, 119- - - - -	26
12. ჩინური კაბალა „იძინი“ – I ჰექსაგრამა - - - - -	27
13. ეგვიპტურ-სემიტური კაბალა – I არკანი- - - - -	28
14. ევროპელთა კაბალა „რუნები“ – I რუნა- - - - -	29
15. დავათის სტელა - - - - -	30
16. სტელა არმაზის ხევიდან- - - - -	31
17. სვეტიცხოვლის აღმოსავლეთის გარე კედლის წარწერა - - - - -	32
18. ვ. ბერიძე – „წინარეხელ მაღალაძეთა მშენებლობა XVII-XVIII სს“., საქ. სახ. მუზეუმის მოამბე, 1947 წ. ტ.14, გვ. 13 - - - - -	33

ღანართი მეორე

19. ქართული წელთაღრიცხვები: „ქართული დასაბამითგან“ 7600 წელი,
„ქართული ქრონიკონით (ქორონიკონით) 7600 წელი“ - - - - - 35
20. ქართული ანბანი - - - - - 36
21. ს.ნ. კრამერი - „ისტორია იწყება შუმერიდან“, 1988 წ.; გვ. 128, 129 - - - - 37
22. კალენდარი, ქ.ს.ე., ტ. 5, 1980 წ. გვ. 330 - - - - - 38
23. ქრონოლოგია, ქ.ს.ე., ტ. 10, 1986 წ., გვ. 560 - - - - - 39
24. კალენდარი ქართული, ქ.ს.ე., ტ. 5, 1980 წ., გვ. 331- - - - - 40
25. გ. მჭედლიძე - „ქრონოლოგია ძველ ქართულ საისტორიო მწერლობაში“
(V-XV სს.), ქუთაისის უნივ. შრომები, XXIV, 1962 წ.,
გვ. 151, 170, 171 - - - - - 41
26. აკ. შანიძე - „სინური მრავალთავი 864 წლისა“, 1959 წ., გვ. 294 - - - - 48
27. ივ. იმნაიშვილი - „სინური მრავალთავი“, 1975 წ., გვ. 8, 14 - - - - - 50
28. აკ. შანიძე - „ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია“
(სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით), 1945 წ.,
გვ. 013, 014, 017, 021, 032, 034 - - - - - 53
29. თ. ჟორდანიას - ქრონიკები, 1892 წ. ტ.1, 2004 წ., გვ. 83, 84, 86, 89, 91, 93,
129, 132, 162, 254, 255, 268, 280, 294. - - - - - 60
30. ნ. შოშიაშვილი - ლაპიდარული წარწერები - აღმოსავლეთ და
სამხრეთ საქართველო (V-Xსს), 1980 წ., გვ. 170, 171, 172. - - - - - 77
31. აბუსერიძე ტბელი - თხზულებანი, 1998 წ., გვ. 165, 166, 167, 168 - - - - 80
32. ვ. სილოგავა - „კუმურდო“ (ტაძრის ეპიგრაფია), 1994 წ., გვ. 16 - - - - 85
33. ივ. ჯავახიშვილი - „თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსი“, ნ. მარის სახ.
ინსტ. მოამბე, XIV, გვ. 321, 322, 334 - - - - - 87
34. „ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემები“ - საქ. პარლამენტის ეროვნ.
ბიბლ. კოლექციის აღწერილობა, ტ. 1 - 2010 წ., ტ.2 - 2013 წ. - - - - - 91
35. ნ. ხანიაშვილი - პირველ ადამიანთა მეტაფიზიკური ცოდნა
მრავალგანზომილებიანი სამყაროს შესახებ მითოლოგია, ეთნოგრაფია,
არქეოლოგიურ სიმბოლიკაში. - - - - - 144

შ ა ნ ა რ თ ი

პირველი

ქართული წელთაღრიცხვა

“ქ. - ქართ. - ქართულ ადამს აქათ” 8000 წელი

ქართველებმა „ქართულ ადამს აქათ” წელთაღრიცხვა 8000 წლის წინ დაიწყეს. დროთა ვითარებაში ეს ინფორმაცია დაეიწყებას მიეცა და თუმცა შეცდომით, მაგრამ მაინც იქნა იგი შენარჩუნებული - „ქართული დასაბამითგანის” წელთაღრიცხვას „ქართულ ადამს აქათ” წელთაღრიცხვასთან აიგივებდნენ, ვინაიდან ქართული კაბალას ბიბლიური ცოდნა ქართველებისთვის XX საუკუნემდე დაკარგული იყო. ახლა უკვე ქართული კაბალას ცოდნა საქართველოს და ქართველ ხალხს დაუბრუნდა.

ქართველები „ქართული ადამიდან” ქრისტემდე 6000 წელს ითვლიდნენ, რაც აისახება ქართული კაბალას ცოდნაში, რომელიც მხოლოდ ქართულ ანბანში, როგორც სამყაროს გენეტიკურ კოდში წარმოჩინდება.

კაბალა არის პირველ ადამიანთა ცოდნა ღმერთზე, ადამიანზე და სამყაროზე, როგორც ერთიან კოსმიურ სინთეზზე.

ქართული ანბანი კოსმიური ნიშნებია და კოსმიურ მეტაფიზიკურ დროში მასში სამყაროს გენეტიკური ცვალებადობა აისახება. ახ. წ. 2000 წელი „ქართულ ადამს აქათ” 8000 წელია.

მსოფლიოს სხვა ხალხები „ქართული ადამის” ნაცვლად გამოიყენებდნენ სიტყვას „ადამი”, რომელიც ქართული სიტყვა „ადამი-ანი” -დან წარმოსდგება, ქართველებისთვის სამყაროს შემოქმედი ღმერთი არის „ქართველი ადამი”, რომლის შესატყვისი ციფრი არის „1” და უკავშირდება ქართული ანბანის „ა-ან” ასო-ნიშანის კოსმიურ პროცესს, რომელიც წარმოდგენილია კაბალას I არკანით და I რუნით, „იძინის” I ჰექსაგრამით და შუმერთა „მე“-ს ღვთაებრივი კანონებით. მოგვიანებით ცოდნა „ქართულ ადამს აქათ” წელთაღრიცხვის ათელის საწყისი წერტილის შესახებ დაიკარგა, მაგრამ ქართულმა კაბალამ და მოძიებულმა არტეფაქტებმა ეს საკითხი შემოგვინახა, რაც ადასტურებს მთელი 8000 წლის მანძილზე „ქართულ ადამს აქათ” წელთაღრიცხვის არსებობის უწყვეტობას.

ნ. ხანიაშვილი

სამყაროს გენეტიკური კოდი

ქართული ანბანი

აღასი - 160	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	200
ძარტ. აგასი	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	300
ძმ.წ. 6000 წ.	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	300
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	400
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	500
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	600
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	700
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	800
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	900
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	1000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	2000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	3000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	4000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	5000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	6000
გაგამოცემის გოგოგოგო	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	7000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	8000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	9000
	ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ	ფ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ძ	წ	ჭ	ხ	10000

ფარგმვა
ძარტული მანგამაგო
ძმ.წ. 5600 წ.

ძარტ. აგამორან 6000 წ.
ძარტულს მანგამაგო
ძარტ. მანგამაგორან
5600 წ.
ძარტ. მანგამაგო 7600 წ.
სხ. წ. 2000 წ.
ძარტ. აგამორან 8000 წ.

ფინიკიური ანბანი

1	𐤀	1	ხატი	12	𐤬	30	სახრე
2	𐤁	2	სახლი	13	𐤭	40	წყალი
3	𐤂	3	აქლემი	14	𐤮	50	თევზი
4	𐤃	4	პატი	15	𐤯	60	საყრდენი
5	𐤄	5	ბისონი	16	𐤰	70	თვალი
6	𐤅	6	ნამბალი	17	𐤱	80	პირი
7	𐤆	7	სასწორი	18	𐤲	90	ანკესი
8	𐤇	8	მესერი	19	𐤳	100	კეფა
9	𐤈	9	ბორბალი	20	𐤴	200	თავი
10	𐤉	10	მკლავი, ხელი	21	𐤵	300	კბილი
11	𐤊	20	ხელისგული	22	𐤶	400	ჯვარი

ნ.ხ. – ფინიკიურ ანბანში ასო-ნიშნების გამოსახულება არის მათი სახელების სქემატური გამოსახულება, საიდანაც იმავე პრინციპზე შეიქმნა სემიტური და ბერძნული ანბანები. ეს კი მიმანიშნებელია იმისა, რომ ფინიკიური ანბანი მხოლოდ ყოფითი საქმიანობისთვისაა შექმნილი.

ფინიკიელები არიან ძვ.წ. XIX ს-ში ქანაანში (პალესტინა) ჩასული აბრაამის სემიტური წარმომავლობის მომთაბარე ტომის ხალხი. იმ დროისათვის ქანაანი იყო ხეთების ქალაქ-სახელმწიფო თავისი მკაცრად ჩამოყალიბებული კანონებით მაღალი კულტურის ქვეყანა. სწორედ ამ ქვეყნის მეფემ აჩუქა აბრაამს მიწის ნაკვეთი, სადაც ისინი პირველად დასახლდნენ. თვით ამ ქალაქ-სახელმწიფოს სახელი „ქან-ა-ანი“ „ქან“ და „ან“ ქართულ ასო-ნიშანთა მეორადი სახელებისგანაა შექმნილი, რაც მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ჯერ კიდევ ძვ.წ. XIX ს-ში ქანაანელებს ჰქონდათ ქართული ანბანი და იყვნენ მაღალი კულტურის ქართული წარმომავლობის ხალხი.

ქართული ანბანი კოსმიური ნიშნებია, სამყაროს გენეტიკური კოდია და ფინიკიური ანბანიდან არ არის შექმნილი. 8000 წლის წინ ქართველებს უკვე გვქონდა ქართული ანბანი, რომლის მიხედვითაც დავიწყეთ „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღრიცხვის ათვლა. ეს საკითხი ქართველთა 8000 წლოვან მაღალ ცივილიზაციაზე ბევრის მთქმელია.

А К А Д Е М И Я Н А У К С С С Р

М. И. ШАХНОВИЧ

**ПЕРВОБЫТНАЯ
МИФОЛОГИЯ
И ФИЛОСОФИЯ**

**предыстория
философии**

Издательство «Н а у к а»
Ленинградское отделение
Ленинград · 1971

По мере развития идеализма стихии природы стали пониматься не только как материальные первоэлементы, но и как абстрактные духовные принципы. В древнем мире возникла вера в то, что бог сотворил небо и землю посредством букв, отождествляемых со стихиями природы. Магия букв и чисел, восходящая к представлению о них как самостоятельных существах, извращала истинное значение великого открытия, каким был алфавит. В Библие в первой половине II в. до н. э. была сделана попытка создать алфавитное письмо. Переход к алфавиту от пиктографического и идеографического письма означал осознание того, что слово так же, как и все, состоит из от-

190

дельных элементов. Филон Библиский считал финикийские буквы космическими элементами. В Иудее каждой букве алфавита и соответствующему ей числу приписали особый атрибут бога, называли их волшебницами, с помощью которых бог создал мир. В Талмуде говорится, что бог будто бы сотворил небо и землю посредством сочетаний букв (Берахот, 55а). По Талмуду, «ученики Иуды Ганаси, рабби Ханина и Гошаиа создавали накануне каждой субботы посредством „Книги творения“ трехгодовалого теленка и съедали его в субботу» (Сангедрин, 65б, 67б). Это чудо якобы совершалось посредством сочетания букв божьего имени, указанного в магическом руководстве. Таких сочинений было очень много среди гностиков II в. до н. э., колдовавших с помощью комбинаций букв и чисел.

191

Sanctorum означало, что он готов пройти через чрево Матери Природы или же физическое существо, готовое снова стать первоначальным Духовным Существом, Человеком до его рождения. У семитов согбенный человек означал падение Духа в Материю, и это падение и унижение кульминировали у них низведением Божества до уровня человека. Для арийцев этот символ означал разъединение Духа с Материей, его погружение и возвращение к своему изначальному Источнику; для семитов,— сочетание Духовного Человека с Материальной Женской Природой, причем физиологическое значение превышало психологическое и чисто нематериальное. Точка зрения арийцев на символизм была тождественна с воззрением всего языческого мира; толкования семитов происходили и принадлежали преимущественно малому племени, отмечая, таким образом, его национальные черты и особые недостатки, характеризующие многих евреев и посейчас — грубый реализм, себялюбие и чувственность. Через своего отца Иакова они заключили договор со своим племенным Божеством, превозносящимся поверх всех прочих, и завет, что «его семья будет, как песок земли»; и с тех пор божество это не могло быть представлено лучше, нежели в виде символа зарождения, а также числом.

Карлейль³⁰ произнес мудрые слова об этих двух народах. Для индуса-арийца — самого метафизического и духовного народа на Земле — религия всегда была «Вечною Полярной Звездой, которая тем ярче сияла на Небе, чем темнее становилась ночь здесь, на Земле, вокруг него».

Религия индуса отрывает его от Земли; потому даже теперь символ коровы является одним из величайших и наиболее философских среди всех других по своему внутреннему смыслу. К «Учителям» и «Владыкам» Европейских Правительств, израильтам, еще лучше применимы некоторые слова Карлейля; для них «Религия есть чувство, мудрое и осторожное, основанное на простом расчете», — и так было оно от самого начала. Приняв на себя этот груз, христианские народы чувствуют себя обязанными поэтизировать эту религию за счет всех других.

Но не так было у древних народов. Для них проход, служащий входом, и саркофаг в Царском Покое, означали возрождение — но не зарождение. Это был самый торжественный символ, Святое Святых, воистину, где создавались Бессмертные Иерофанты и «Сыны Бога», но никогда не смертные люди и сыны похоти и плоти, как теперь, согласно скрытому смыслу семитического каббалиста. Причину разницы в воззрениях этих двух рас легко пояснить. Индус-ариец принадлежит к старейшей расе, сейчас, на Земле; еврей-семит — к позднейшей. Первая имеет за собою древность около миллиона лет; последняя является малой под-расой, имеющей за собою не более (8000) лет XVI.

Но фаллический культ развился лишь с постепенной утратой ключей к внутреннему значению религиозных символов, и было время, когда израильтяне обладали верованием, столь же чистым, как и арийцы. Но теперь иудаизм, построенный исключительно на фаллическом культе, стал одним из позднейших верований в Азии, теологически же религией ненависти и злобы ко всем и ко всему вне ее. Филон Иудей³¹ показывает, какова была настоящая вера евреев. Священные Писания, говорит он, предписывают нам, что мы должны делать, приказывая нам ненавидеть язычников и законы, и установления их. Правда, они открыто отвергали культ Ваала или Вакха, но оставили худшие его стороны для тайного следования ему. Именно среди евреев, последователей Талмуда, великие символы Природы были наиболее профанированы. У них, как это доказано теперь, благодаря открытию ключа к правильному чтению Библии, геометрия, пятая Божественная Наука — «пятая» в серии Семи Ключей к всемирному Эзотерическому Языку и Символике — была осквернена и применена для сокрытия самых земных и грубых половых мистерий, где Божество и религия были одинаково унижены.

ენათოცუი

ქოველთვიური ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

წელიწადი 63-ე

№ 4

აპრილი, 1987 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

შინაარსი

პროზა, პოეზია

ოთარ ზილაძე — მარტის მამალი. რომანი. დასასრული.	3
კოლაუ ნადირაძე — ლექსები	50
გიორგი ჯორჯანელი — ლექსები	54
რევაზ ჯაფარიძე — მრუდე მიხა. მოთხრობა.	59
ბელა უაღვაწვილი — ლექსები	84
დალილა ბედიანიძე — ლექსები	87
გურამ კლდიაშვილი — ლექსები	91
რანდერ მარია რილაძე — ლექსების წიგნიდან: ჟამნი. თარგმნა გერმანულიდან ვახუშტი კოტეტიშვილმა	94

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

ვახტანგ ზელიძე — მეცხრამეტე საუკუნის სილუეტები	103
ელიზბარ ჯაფელიძე — უკეთეს სულით ცხოველ არს იგი. დასასრული	119
გურამ გვერდუითელი — ხედვის მისაშლი კუთხე	135

მეცნიერება

გურამ ნარსიძე — დავათის ძვა-ჯვარი	157
ვახტანგ გოგილაძე — მიქაელი იყო „მღვდელი ბეზგარიტი“, მაგრამ არ იყო...	:71

საქართველოს კვ. ცენტრალური კომიტეტის გამომცემლობა

ხდებოდა ქრისტიანული ეპოქის უველა მოქცევის ათვლა. წლები. რომლებიც ამ თარიღთან „ქრისტეს შობამდე“ თავსდებოდა, ქრისტე-მესიის მოლოდინის დროდ იწოდებოდა და ბიბლიური დანიელის წინასწარმეტყველებას ეყრდნობოდა. ეს „ვადა“ ქართული წელთაღრიცხვით 284 წელია, იულიუს აფრიკელით — 180, ძველბიზანტიურით — 189, ბიზანტიურით — 188, ალექსანდრიულით — 172 და ა. შ.

ქრისტიანული წელთაღრიცხვის 5820 წლის მნიშვნელობა მიუთითებს ქვა-ჯვარზე გამოსახული ანბანის კალენდრულ ფუნქციაზე. შესაბამისად, ფორმა, რომელიც მინიჭებული აქვს ანბანს, უნდა გვაწვდიდეს ინფორმაციას წლებზე, რომლებსაც გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ეკლესიის თვალსაზრისით.

ქრისტიანული კრიბტოგრაფიის წესით სიმბოლურ ფორმას სამი სახის ინფორმაციის მატარებლის ფუნქცია უნდა შეესრულებია (სამების პრინციპის შესაბამისად). ეს შეხედულება კლიმენტი ალექსანდრიელის მოსაზრებებს ეყრდნობოდა.⁴⁰

კალენდრული ფუნქცია განმარტავს უველა იმ თავისებურებას, რომელიც აქვს დავათის ქვა-ჯვარზე გამოსახულ ანბანს.

ანბანი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დალაგებულია შვიდ მწკრივად. ამასთანავე, მეშვიდე მწკრივის ერთადერთი ასო-ნიშანი „ჰოე“ გამიჯნულია წინამორბედი ექვსი მწკრივის ასო-ნიშნებისაგან. ეს ექვსი მწკრივი, თავის მხრივ, გაუფიქლია ორ თანაბარ ნაწილად — სამ-სამ მწკრივად.

თუ რას გადმოგვცემს ეს სიმბოლოზში, ირკვევა იულიუს აფრიკელის წელთაღრიცხვის თავდაპირველი იდეით, რომელიც მიზნად ისახავდა ქრისტეს „მეორედ მოსვლის“ თარიღის დადგენას.

ახ. წ. 221 წ. დაწერილ „ქრონოგრაფიაში“ იულიუს აფრიკელმა, ბიბლიურ შესაქმის ექვს დღეზე დაურდობით, დაყო მთელი ისტორია ექვს ათასწლეულად და გამოჰყო მასში ორი პერიოდი: პირველი — ადამიდან ფალეგის სიკვდილამდე 8000 წელი და მეორე — ფალეგის სიკვდილიდან ქრისტეს „მეორედ მოსვლამდე“, რომელიც მოიცავდა დანარჩენ სამ ათასწლეულს. ქრისტეს შობა ემთხვეოდა 5500 წელს.

6000 წლის დასასრულს, აფრიკელის შეხედულებით, უნდა მომხდარიყო სამყაროს არსებობის დასასრული და გახსნილიყო „ათასწლეოვანი სულთაობა“ ანუ ქრისტეს ათასწლეოვანი მეფობა მორწმუნეებთან.⁴¹

წელთაღრიცხვის მიმართ ამგვარი ადრექრისტიანული დამოკიდებულება არის გამოვლენილი ჩვენს სტელაზე: ანბანში მინიშნებული 5820 წელი შესაბამის ათვლას ადასტურებს, ანბანის განლაგება კი ვიზუალურად გამოხატავს ამ იდეას.

ანბანის შვიდი მწკრივი შვიდ სიმბოლურ დღეს ნიშნავს. ამასთან, პირველი ექვსი „ამ-ქვენიურ“ პერიოდს შეესაბამება, რომელიც ორ ეტაპად იყოფოდა: სამი „დღე“ ადამიდან ფალეგამდე და მომდევნო სამი — ფალეგადან ქრისტეს „მეორედ მოსვლამდე“. იგივეს ამტკიცებს დიაგონალურად დახრილი მეხუთე მწკრივიც, რომელიც მეხუთე „დღეს“ განასახიერებს და გამოჰყოფს „ძველი აღთქმისეული კაცობრიობის ისტორიას“ ქრისტიანული ეპოქისაგან. ანბანის ექვსი მწკრივი და ამ მწკრივებში მოთავსებული 88 ასო-ნიშანი გადმოგვცემს იმ ადრექრისტიანულ შეხედულებას, რომლის მიხედვით ქრისტეს „მეორედ მოსვლის“ თარიღად ადამიდან **6000** წელი იყო მიჩნეული (88:6=6). მეშვიდე მწკრივის განცალკევებული ასო „ჰოე“ სიმბოლურად ასახავს მეშვიდე საკრალურ „დღეს“.

როგორც ვხედავთ, დავათის ქვა-ჯვარზე მოცემული ანბანის ფორმა ვიზუალურად გამოხატავს ქრისტიანული წელთაღრიცხვის თავდაპირველ იდეას, რომელიც ჩამოაყალიბა სექსტიუს იულიუს აფრიკელმა.

სტელაზე გამოსახული ანბანის წყობა, თავის მხრივ, ზუსტად იმეორებს „ქებაი“-ს სინ. 38 ხელნაწერის სტროფულ აგებულებას, რის შესახებაც რ. პატარიძე აღნიშნავს: „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“ ზოგადად ქრისტიანული ქრონოლოგიის ჩონჩხია: თხზულების ექვსი სტროფი კაცობრიობის არსებობის ექვსი ათასწლეულია — დასაბამიდან ქრისტეს მეორედ მოსვლამდე“.⁴²

ექსპატოლოგიური იდეის გადმოცემის სიმბოლურ სახეთა ანალოგიურობა კიდევ ერთხელ ადასტურებს ამ ორი უძველესი ძეგლის აზრობრივ ურთიერთკავშირს. უოველივე ეს განსაზღვრავს ქვა-ჯვარზე არსებულ „მეორედ მოსვლის“ იკონოგრაფიულ სურათზე ქართული ანბანის გამოსახვის მიზეზს: ანბანი ამ შემთხვევაში, წარმოადგენდა კალენდარულ განმარტებას აღნიშნული ექსპატოლოგიური სურათისათვის და „აუწყებდა“ IV საუკუნის ქრისტიან მორწმუნეებს „მოახლოებული მეორედ მოსვლის“ და „საშინელი სამსჯავროს“ თარიღს — ქართული წელთაღრიცხვის 6000 წელს, რომელიც ახ. წ. 800 წ. შეესაბამება.

ამგვარი თვალსაზრისი, ქრისტეს „მეორედ მოსვლის“ და „ათასწლეოვანი მიწიერი სამეფოს“ დამყარების შესახებ, რომელიც შვიდ ბიბლიურ „დღეს“ ეყრდნობოდა, ცნობილია „ხილიაჲ მის“ სახელწოდებით. ეს შეხედულება განვიხილეთ წინამდებარე წერილში, ამიტომ მასზე აღარ შევჩერდები.⁴³

ენათოცუი

ქოველთვიური ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

ფელისადი 62-0

№ 1

იანვარი, 1987 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

შინაარსი

პროზა, პოეზია

ოთარ ზილაძე — მარტის მამალი. რომანი	3
ემზარ ჯვითაიშვილი — ლექსები	83
ზენიკ ხარანაული — მენაპირე ვარსკვლავი (ლექსი)	89
რევაზ მიწვალაძე — ნოველები	96
ნინო დარბაისელი — ლექსები	112
ელა გოჩიაშვილი — ლექსები	114

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

გურამ გეგუშიძე — ალექსანდრე ჭუთათელი	116
კოტე იმედაშვილი — თანამედროვე ქართული მოთხრობის პრობლემები	120
ვასტაფ ხარჩილაძე — „ხმა სინათლეა“	130
ნატალია ორლოვსკაია — შიულ ვერნის რომანი, რომელიც საქართველოში იწყება	136

150 ილია ჭავჭავაძე 150

სოლომონ ხუციშვილი — „ეგრე კი ნუ ვიუშრებთ“	140
---	-----

რეცენიარება

რუსუდან ჯვარციანი — ანჩისხატის ბაზილიკის სამშენებლო წარწერა	143
რამაზ კატარიაძე — ქება ქართული ენისა	146

ხელოვნება

ნათელა ურუშაძე — ახმეტელის ხელოვნება	160
--	-----

ძოდ, თხზულება შეიქმნა იმ დროს, როცა ქართული დასაბამითგან თერთმეტი უძველესი (11X582 წელი) და მე-12 უძველესი 94 წელი დასრულდა:

11X582 = 5852

5852 + 94 = 5946 წელი.

ე. ი. თხზულება დაიწერა ქართული დასაბამიდან 5946 წელს. რაკი ქართული „დასაბამითგანით“ ქრისტეს შობამდე 5804 წელი იანგარიშება, ამიტომ ქართული დასაბამითგან 5946 წელი ახალი წელთაღრიცხვის 842 წელს ნიშნავს:

5946 - 5804 = 842 წ. ახ. წ.

ქართული თხზულება „ქება და დიდება ქართლისა ენისა“ ორგანის თარიღიანი თხზულება ყოფილა. მაგრამ იგი კიდევ ერთხელ, მესამეჯგუფის თარიღდება. ოღონდ ამის შესახებ ცოტა ქვემოთ ვიტყვი.

კვლავ თხზულების შემადგენელ თერთმეტ მონაკვეთს უნდა დავუბრუნდეთ.

როგორც გამოირკვა, თხზულების ფორმასა და შინაარსს შორის მჭიდრო ურთიერთკავშირი არსებობს.

თხზულების დედაწერი ის არის, რომ მოახლოვებულია ქრისტეს მეორედ მოსვლისა და კაცობრიობის განკითხვის უამი. ბიბლიური ენით რომ ვთქვათ: „ვალაღებდით, რამეთუ ახლოს არს დღე უფლისა და შემუსრვა ღმრთისა მიერ მოიწიოს. ამა, დღე უფლისა მოვალს უკურნებელი გულისწყურმისა და რისხვისა, დადებად ყოველი სოფელი ოხრად და ცოდვილთა წარწყმედად მისგან“. (ესაია, 18, 6-9).

საგულისხმო ის არის, რომ არა სხვა რომელიმე ენა, არამედ სახელდობრ ქართული ენა „მოელის დღესა მას მეორედ მოსვლასა უფლისასა“; სახელდობრ ქართულმა ენამ უნდა ამცნოს კაცობრიობას დღე უფლის მეორედ მოსვლისა, ხოლო ქრისტე ღმერთმა, მეორედ მოსვლის უამს, სახელდობრ ქართული ენით უნდა განიკითხოს ცოდვილი კაცობრიობა.

რად ენიჭება ქართულ ენას ასეთი განსაკუთრებული ხვედრი?! სხვადასხვა მიზეზთა გამო, მაგრამ უპირველეს ყოვლისა, ქართული ქრონოლოგიისა და ქართული წელთაღრიცხვის გამოიხობით.

როგორც მკითხველისათვის უკვე ცნობილია, ადრე-ქრისტიანული მრწამსით, კაცობრიობის არსებობის ხანა დასაბამითგან (აღამითგან) ქრისტეს მეორედ მოსვლამდე (6.000) წელია. ექვსი ათასწლეულის ათვლას ყველაზე ადრე ქართული დასაბამითგან“ იწყებს --- ქრისტეს შობამდე 5804 წელს.

ახ. წ. 842 წელს, როცა „ქება“ იწერება ქართული დასაბამითგანით“ 5946 წელი: (5804 + 842 = 5946) და ქრისტეს მეორედ მოსვლამდე მხოლოდ 54 წელი რჩება (6.000 - 5946 = 54).

ცხადია, ახ. წ. 842 წელს, ქრისტიანული მრწამსით. ქრისტეს მეორედ მოსვლა 54 წლის შემდეგ ანუ 896 წელს უნდა მოხდეს. სხვა არც ერთი ტრი ქრისტეს მეორედ მოსვლას მე-4 საუკუნეში არ ელის.

სწორედ ამიტომ თხზულების ავტორი გვარწმუნებს, რომ ქართული წელთაღრიცხვა სხვა ქრისტიან ერთა წელთაღრიცხვაზე უკეთესი თუ უმჯობესია, ხოლო ქართული წელთაღრიცხვის უკეთესობის მომასწავებელი ნიშანია 84 წელი.

„და ესე ენაა (ქართული)... მოელის დღესა მას მეორედ მოსვლასა უფლისასა და სასწაულად ესე აქუს: ოთხმოც-და-ათოთხმეტი წელი, უმეტემს სხუთა ენათა, ქრისტემს მოსვლითგან ვიდრე დღესამომდე“.

მკითხველს შევახსენებ, „ქებას“ სასწაული ძველ ქართულად მომასწავებელი ნიშანია Знаменне; უმეტემსი --- უკეთესი, უმჯობესი.

94 წელი, როგორც ზემოთ გამოირკვა, მე-12 უძველესი 94 წელია; რატომ არის ეს წელი ქრისტეს მეორედ მოსვლის მომასწავებელი ნიშანი, ჩემთვის გაუგებარია. ამ საკითხს შემდგომი კვლევა სჭირდება.

ამგვარად, თხზულებამ გვაძწნო, რომ დასრულდა კაცობრიობის არსებობის ექვსი ათასწლეულის თერთმეტი უძველესი და ბოლო მე-12 უძველესი 94 წელი. ქრისტეს მეორედ მოსვლამდე ქართული წელთაღრიცხვით 54 წელია და რჩენილი. რაკი ქართულ წელთაღრიცხვას სხვა ქრისტიანულ წელთაღრიცხვებთან შედარებით უპირატესობა ენიჭება, ამიტომ ცხადია, ქრისტეს მეორედ მოსვლა ქართული წელთაღრიცხვით უნდა ამცნოს კაცობრიობას და ქრისტემ, რაღა თქმა უნდა, ქართული ენით უნდა განიკითხოს კაცობრიობა, მითუმეტეს ქართული ენა უფლის ენაა.

ახლა თუ ქართულ წელთაღრიცხვას ზოგად-ქრისტიანულ წელთაღრიცხვას შევადარებთ, ახ. წ. 842 წელს, როცა „ქება“ იწერება, ზოგად-ქრისტიანული წელთაღრიცხვით კაცობრიობის არსებობის თერთმეტი უძველესი 94 დასრულებული არ არის. იულიუს აფრიკელის ზოგადქრისტიანული წელთაღრიცხვით მე-11 უძველესი ახ. წ. 852 წელს დასრულდება; ევსევი კესარიელის წელთაღრიცხვით კი მე-11 უძველესი დასასრული გაცილებით გვიან ახ. წ. 854 წელს მოდის.

საიმედროოდ, როცა „ქება“ იწერება, ქართული წელთაღრიცხვა ერთადერთი წელთაღრიცხვაა, რომელმაც თერთმეტი უძველესი ათვლა დაამთავრა და უკანასკნელ მე-12 უძველეს ითვლის. ეს, რა თქმა უნდა, ქართული ენის განსაკუთრებული უპირატესობის მომასწავებელი ნიშანია, რის გამოც, ვფიქრობ, თხზუ-

შუმერი (ძვ.წ. 3400წ. ლონდონი. ბრიტანეთის მუზეუმი)

ნ.ხ. – იულიუს აფრიკელის (221წ.) გამოთვლებით, ქრისტე პირველად მოვიდა ძვ. წ. 5500 წელს, ხოლო ძვ.წ. 6000 წლის დასასრულს უნდა მომხდარიყო სამყაროს არსებობის დასასრული და გახსნილიყო „ათასწლოვანი სულთაობა“ ანუ ქრისტეს ათასწლოვანი მეფობა მორწმუნეებთან. ახ. წ. 2000 წლისთვის მკვლევარები ადამის ცივილიზაციის ახალი ციკლის დასაწყისიდან 8000 წელს ანგარიშობენ. ვინაიდან ბოლო ორი ათასწლეული თევზის ზოდიაქოს სახელითაა ცნობილი, აქედან გამომდინარე, სწორედ 2000 წლის წინ, თევზის ზოდიაქოს დროის მდინარის

კოსმიური პერიოდის დასაწყისში, იყო „ქართულ ადამს აქეთ“ 6000 წელი, რომელიც ქართული ანბანით შეესაბამება ხ-ხან-6000 ასო-ნიშნის კოსმიურ პერიოდს. შუმერთა ქვის ბეჭედზე (ძვ.წ. 3400წ.) სწორედ ეს კოსმიური პროცესი ქრისტეს მეორედ მოსვლაა ასახული თევზის ზოდიაქოს დასაწყისში, ნათლობის ემბაზში, მის თავთან სულიწმიდის ანგელოზი დგას, გულზე ჰკიდია დიდი ჯვარი. შუმერებმა 3400 წლით ადრე იწინასწარმეტყველეს ქრისტეს მეორედ მოსვლა ახ.წ. დასაწყისში – „ქართულ ადამს აქათ“ 6000 წელს. ეს კი ნათლად წარმოაჩენს, რომ ქრისტიანული წელთაღრიცხვა ქართული ანბანის გენეტიკურ კოდში აისახება.

ზაბილონური კოსმოგონია

მათს სული შეეხუთა, მარდუკმა შუბით განგმირა, ზედ შედგა, თევზივით ორად გააწო, ზედა ნაწილით ცა შექმნა და იქ ანუ და-ასახლა, აუზები შექმნა და უნებართვოდ წვიმის, სეტყვის, თოვლის დაშვება აუკრძალა ციურ გუშაგებს. სხეულის ქვედა ნაწილით შექმნილ, ფიალის ფორმის დედამიწაში ეა დააბინავა, მათ შორის სივრცე თავის შემწე ქარებით შეავსო, ცის თაღზე თორმეტი თანავარსკვლავედი (ზოდიაქო) შექმნა, თითო ხომლს სამორიგოდ ორ-ორი ათასი წელი დაუდგინა: ჯერ მარჩბივი წავიდოდა, მერე ვერძი, მერე კირჩხიბი და ა. შ. შუმერულ-ბაბილონური ზოდიაქოს ნიშნების სურათი ადამიანის გენიის ერთ-ერთი ძეგლია.

მარდუკმა ღამე ჩააბარა ყვითელგვირგვინოსან მამა სინს (მთვარეს), რომლის გვირგვინი თანდათან ხდება ხილული, დღე კი — შამაშს (მზეს), თავის შვილს, რომელიც მთელი დღე ანათებს ქვეყნიერებას და აძრწუნებს ქურდსა და ბოროტმოქმედს. ჰიმნი, რასაც შუმერები მზე-შამაშს უმღეროდნენ, დღემდე შემორჩა სვანურ (ქართულ) ფერხულს: „შაი-ნოდი, შამარერა, შა!“

ასე დაამარცხა მარდუკმა ბნელეთი. მოწესრიგებულ სამყაროს სჭირდებოდა სამკაული, ცოცხალი არსებები. მარდუკმა ესეც გაითვალისწინა: ჯერ შექმნა ზე და ბალახი, ყვავილი და მოსავალი, შემდეგ წყალში თევზი და ხმელეთზე ცხოველი; ზეცით მოუვლინა დიდმა ანუმ ფრინველებიც, დაბლა მარდუკმა მოკლულ სასტიკ კინგუს სისხლისა და თიხის შერევით შექმნა ღმერთების მსგავსი არსება, გონიერი ადამიანი, გამორჩეული მხოლოდ იმით, რომ კვდება და ტოვებს შემკვიდრეობას. ცხადია, თავდაპირველად შუმერ-ბაბილონშიც ოქროს საუკუნე სუფევდა, როგორც ბერძნულ მით-ში, კაცი კაცს არ ერჩოდა, არ იყო შური და ომი. დიდი შუმერი, შუბური, ჰამაზი, ური შრომითა და განცხრომით ხარობდა, მწყემსი ღმერთი ლახარი (კაცთა წინამორბედი) და ქალღმერთი უთუ უხვად აწვდიდნენ საქონელსა და მოსავალს, ქალღმერთი აშნანი (შეად. ბერა. დემეტრე) ყანებს აბიბინებდა. მაგრამ ღრმა წი-

ქართული
ასოძიგის გამომცემლობა

რ. კ ა ტ ა რ ი ძ ე

1980 ♡

„ქართლის ცხოვრების“ რამდენიმე ხელნაწერში ლეონტი მროველის ზემოთ განხილულ კონტექსტს ახლავს შედარებით მოგვიანო ხანის კომენტარი, რომელიც ასე იკითხება: „აქა მწიგნობრობა დაიწყეს ქართველთა ქართული“. ხოლო ერთადერთ ხელნაწერში (S—4730) დაცულია სათარიღო მაჩვენებელიც, რომელიც სრულად ასე იკითხება:

„აქა მწიგნობრობა დაიწყეს ქართული ადამს აქეთ **ძლიბ** წელს“.

„ქართლის ცხოვრების“ ამ კომენტარს, ვგონებ, პირველად ყურადღება მიაქცია დიდმა პოეტმა გალაქტიონ ტაბიძემ. პოეტმა ეს კომენტარი ამოიკითხა აკად. ს. ყაუხჩიშვილის მიერ გამოქვეყნებულ „ქართლის ცხოვრების“ ტექსტში. ამ სათარიღო მაჩვენებლით პოეტი იმდენად დაინტერესებულა, რომ ხელნაწერთა ინსტიტუტში მისულა; მითითებული ხელნაწერი მოუთხოვია და მინაწერი ხელნაწერ დედანში შეუმოწმებია. თავის დღიურში გალაქტიონ ტაბიძე წერს:

„9 თებერვალი (1956 წ.). შევიძინეთ წიგნის მალაზიაში ქართლის ცხოვრება... ქართლის ცხოვრებაში სწერია: და ესე ფარნავაზ იყო პირველი მეფე ქართლსა შინა ქართლოსისა ნათესავთაგანი. ამან განავრცო ენა ქართული და არღარა იზრახებოდა სხვა ენა ქართლსა შინა თვინიერ ქართლისა და ამან შექმნა მწიგნობრობა ქართული. არშიაზე: „აქა მწიგნობრობა დაიწყეს (ქართველთა) ქართული ადამს აქეთ ძლიბ წელს. საინტერესოა... ასე:

წელსა ძლიბ-ს

ადამსა აქეთ

წერდნენ ქართულ წიგნს...

ადიდეთ, აქეთ!

ტაცებას, დასჯას,

წარდენას გადაარჩა,

აწ სდგას დარაჯად

და მოამაგეთ...

10 თებერვალი. ...„ძლიბ“-ი ყოფილა 3712 წელი...

11 თებერვალი. ...წიგნი წარედგინება სახელგამს 16 და 17, ხვალ და ზეგ... ციტატები „ქართლის ცხოვრებიდან და რუსთაველიდან“.

(გალაქტიონ ტაბიძის დღიური 1956 წ., „მშვიდობის წიგნი“).

ამგვარად, „ქართლის ცხოვრების“ ერთადერთ ხელნაწერში ქართული დამწერლობის შემოღების თარიღიც დასტურდება. „ძლიბ“ 3712 წ. ნიშნავს. ახლა საჭიროა „ადაპითგანს“ ანუ ქართულ „დასაბამითგანს“ გამოვაკლოთ ეს უკანასკნელი რიცხვი. ქვეყნის გაჩენიდან ქრისტემდე ანუ დასაბამით

გან, აღამიდან ქრისტემდე ქართველები 5604 წელს ითვლიდ-
ნენ. ამიტომ 5604-3712=1892 წ. ძვ. წ.

ძველი წელთაღრიცხვით 1892 წელს არათუ ქართული ან-
ბანი, საერთოდ, ანბანური დამწერლობა არ არსებობდა. ამი-
ტომ, თითქოს უნდა დავასკვნათ, რომ თარიღი მცდარია და
ჭეშმარიტებას არ შეესაბამება, მაგრამ სინამდვილეში ეს ასე
როდია. ირკვევა, რომ ქრონოლოგიური კომენტარი საიდუმ-
ლო სათვალავადი, ანუ სათვალავადი კრიპტოგრაფიული ჩანა-
წერია. ამიტომ აუცილებელია კრიპტოგრაფიული ჩანაწერის
საიდუმლო შინაარსი და მნიშვნელობა ამოვიცნოთ.

საქმეს აადვილებს ის გარემოება, რომ კრიპტოგრაფიულად
ჩაწერილი მსგავსი ქრონოლოგიური კომენტარები „ქართლის
ცხოვრების“ ხელნაწერებში სხვაც მოგვეპოვება. „ქართლის
ცხოვრების“ ამა თუ იმ ისტორიული ხასიათის კონტექსტს
განმარტების სახით თან ახლავს ქრონოლოგიური კომენტარი.
ამ ქრონოლოგიური კომენტარებიდან რეალური ისტორიული
მნიშვნელობისაა ხუთი ქრონოლოგიური კომენტარი და, მათ
შორის, რა თქმა უნდა, უწყება ქართული მწიგნობრობის შე-
მოღების შესახებ.

განვიხილოთ ხუთივე სათვალავადი კრიპტოგრამა „ქარ-
თლის ცხოვრების“ შესაბამის კონტექსტთან ერთად. ბოლო,
უკანასკნელი ქრონოლოგიური კომენტარი ქართული მწიგ-
ნობრობის შემოღებას შეეხება. ჩვენც აქედან დავიწყით:

1. „ქართლის ცხოვრების“ კონტექსტი:

„და ამან (ფარნავაზ) შექმნა მწიგნობრობა ქართული“.
ქრონოლოგიური კომენტარი:

„აქა მწიგნობრობა დაიწყეს ქართველთა ქართული ადამს
აქეთ ძლიბ(3712) წელს“.

2. „ქართლის ცხოვრების“ კონტექსტი:

„ესე ალექსანდრე გამოჩნდა ქუეყანასა საბერძნეთი-
სასა...“

ქრონოლოგიური კომენტარი:

„ადამს აქათ სამი ათას ექვსას სამოცდა ორს (3662) წელს
უკან იყო ალექსანდრე“.

3. „ქართლის ცხოვრების“ კონტექსტი:

„შემდგომად ამისსა რაოდენთამე წელიწადთა მეფე იქმნა

სპარსეთს ძე სპანდიატისი, რომელი არს სჯელით ბარამ, რომელი იცნობების არდაშირობით. ესე განდიდნა უფროს ყოველთა მეფეთა სპარსთასა. ამან დაიპყრა ბაბილოვანი და ასურეთი, მოხარკე ყვნა ბერძენნი და პრომნი“.

ქრონოლოგიური კომენტარი:

„ადამს აქათ სამი ათას ოთხას ორმოცდა შვიდს (3447) წელს უკან განძლიერდა მეფობა სპარსთა“.

4. „ქართლის ცხოვრების“ კონტექსტი:

„და გამოხდეს ამას შინა ქამნი მრავალნი. მაშინ ნაბუქოდონოსორ მეფემან წარმოსტყუენა იერუსალემი და მუნით ოტებულნი ურიანი მოვიდეს ქართლს“...

ქრონოლოგიური კომენტარი:

„ადამს აქათ სამიათას სამას სამოც (3360) წელს უკან იყო ნაბუქოდონოსორ“.

5. „ქართლის ცხოვრების“ კონტექსტი:

„ხოლო პრომოს მისცა თრიმიკოსი, და უჩინა კერძო დასავლეთისა და მან აღაშენა ქალაქი პრომი“.

ქრონოლოგიური კომენტარი:

„ადამს აქათ სამი ათას ორას ოცდა ცამეტსა (3233) წელიწადს უკან აღაშენეს რომის ქალაქი“.

ამგვარად, „ქართლის ცხოვრების“ ქრონოლოგიური კომენტარები გვაუწყებენ, რომ:

1. ქართველებმა მწიგნობრობა დაიწყეს „ადამს აქათ“ 8712 წელს;
2. ალექსანდრე მაკედონელი გამოჩნდა „ადამს აქათ“ 8662 წელს;
3. გაძლიერდა მეფობა სპარსთა „ადამს აქათ“ 8447 წელს;
4. იყო ნაბუქოდონოსორ „ადამს აქათ“ 3360 წელს;
5. აღაშენეს რომის ქალაქი „ადამს აქათ“ 3233 წელს.

ახლა თითოეული ქრონოლოგიური კრიპტოგრამა „ადამს აქათ“ ანუ ადამითგან, დასაბამითგან უნდა ვიანგარიშოთ:

1. ქართველებმა მწიგნობრობა დაიწყეს: $(5604) - 3712 = ძვ. წ. 1892$ წელს;
2. ალექსანდრე მაკედონელი გამოჩნდა: $(5604) - 3662 = ძვ. წ. 1942$ წელს;
3. განძლიერდა მეფობა სპარსთა: $(5604) - 3447 = ძვ. წ. 2157$ წელს;

სემიუელ ნ. კრამერი- ისტორია იწყება შუმერიდან

(ბ3.111-112-118-119)

ოდეს კაცობრიობის სახელი დამკვიდრდა, —
მაშინ ანმა ცა წაიღო,
ენლილმა მიწა წაიღო..

როცა ეს სტრიქონები ვთარგმნე, გავაანალიზე და დავასკვნე, რომ აქ მოცემულია შემდეგი კოსმოგონიური წარმოდგენები:

- 1) ოდესლაც ცა და მიწა ერთიანი იყო;
- 2) ზოგი ღმერთი ცისა და მიწის გაყოფამდეც არსებობდა;
- 3) ცისა და მიწის გაყოფის შემდეგ ცის ღმერთმა ანმა „წაიღო“ ზეცა, ხოლო ჰაერის ღმერთმა ენლილმა „წაიღო“ მიწა.

სამყაროს წარმოშობას შუმერელები ამგვარად ხსნიდნენ:

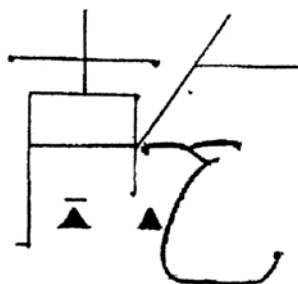
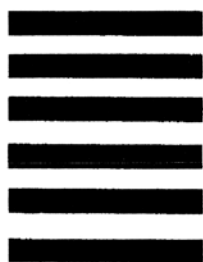
- 1) თავდაპირველად ყოფილა პირველქმნილი ოკეანე, მაგრამ მის გაჩენაზე არაფერია ნათქვამი. ადვილი შესაძლებელია, შუმერელთა წარმოდგენაში იგი სულ მუდამ არსებობდა.
- 2) პირველქმნილმა ოკეანემ წარმოშვა კოსმიური მთა, რომელიც შედგებოდა ზეცასთან შეერთებული მიწისაგან.
- 3) ადამიანის სახის მქონე ღმერთებმა ანმა (ცამ) და ქალღმერთმა კიმ (მიწამ) შვეს ჰაერის ღმერთი ენლილი.

ჩვენი ვარაუდით, ცის ღმერთი ანი ოდესლაც შუმერელთა პანთეონის უმთავრესი ღვთაება იქნებოდა, თუმცა წყაროების მიხედვით, რომლებიც დაახლოებით ძვ. წ. 2500 წელს განეკუთვნება, ეს როლი უკვე ჰაერის ღმერთ ენლილს აქვს დათმობილი.

ლოებით ძვ. წ. 3000 წელს განეკუთვნებოდა, ე. ი. იმ ეპოქას, როცა დამწერლობა ის-ის იყო გამოგონებინათ.) მართალია, ანს შემდგომ ათასწლეულებშიც სცემდნენ თაყვანს მთელ შუმერში, მაგრამ უმთავრესი ღმერთის მდგომარეობა აღარ ეკავა შუმერელთა პანთეონში: დროთა განმავლობაში მის სახელს სულ უფრო იშვიათად მოიხსენიებენ ჰიმნებსა თუ მითებში, მთელი ძალაუფლება კი ეხლილის ხელში გადადის.

ჩინური კაბალა – იძინი

სამყაროს ცვალებადობათა წიგნი

პეტსაბრამა №1

ც ი ა ნ

ნ.ხ. – სამყაროს გენეტიკური ცვალებადობის კოსმიური პროცესის „3“ და „6“ მთლიანი და წყვეტილი ხაზებით გამოსახვა ჩინელებმა 5000 წლის წინ დაიწყეს. ჩინური კაბალა „იძინი“-ს კოსმიურ პროცესს 64 ჰექსაბრამა წარმოაჩენს, რომელთა სახელების ჩინურ იეროგლიფურ გამოსახულებებში არაერთი მხედრული და ასომთავრული ქართული ასო-ნიშნებია გამოსახული. ერთ-ერთი ასეთია ჰექსაბრამა №1 – „ციან“ ანუ „შექმნა-შემოქმედება“. შუმერს ჰყავს „ან“ ცის ღმერთი, რომელმაც შექმნა სამყარო. „ან“-ი ქართული ანბანის პირველი ასო-ნიშანია, რომლის შესაბამისი ციფრია „1“, რაც სამყაროს შემოქმედი ღმერთის შესატყვისია და ეს მხოლოდ ქართულ ანბანშია ასახული ჩინურ სიტყვა „ცი-ან“-ში, რომ ქართული ანბანის „ან“ ასო-ნიშანია წარმოდგენილი, ამას ადასტურებს ამ სიტყვის იეროგლიფური გამოსახულება, სადაც ქართული ანბანის ასომთავრული „ან“ ასო-ნიშანია წარმოდგენილი. თუ სიტყვა „ცი-ან“-ს ქართული თვალთახედვით შევხედავთ, მასში ცის ღმერთი „ან“-ი აისახება.

„იძინის“ კოსმიური ცოდნა რომ ქართული წარმომავლობისაა, ამას ადასტურებს გრაკლიანის არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი 6-7 ათასი წლის თიხის ორი მოზრდილი ჭურჭლის ნატეხი, რომლებზედაც ჰექსაბრამა №1-ის ექვსი მთლიანი ხაზია გამოსახული; იგივე გამოსახულებაა სიღნაღის მუზეუმის ერთ-ერთ თიხის ჭურჭელზე; დუშეთის რაიონის სოფ. დავათში, რომელსაც ადრე „დაოთი“ ერქვა, აღმოჩენილ სტელაზე 6 ხაზზე ამოკაწრულია ქართული ასომთავრული ანბანის 37 ასო-ნიშანი ორი ტრიგრამით ანუ ჰექსაბრამით. მაშასადამე, სამყაროს გენეტიკური ცვალებადობის კოსმიურ პროცესს ქართველები ტრიგრამებით და ჰექსაბრამებით გამოსახავდნენ ჩინელებზე რამოდენიმე ათასი წლით ადრე – ჯერ კიდევ 6-7 ათასი წლის წინ და თითოეულ ხაზზე განალაგებდნენ ქართული ანბანის გარკვეულ რაოდენობას და გარკვეულ ასო-ნიშნებს. შემთხვევითი არ არის დავათის სტელას აღმოჩენის ადგილის სახელი „დაო-თი“, აქვე ახლოს არის ზემო ჩინთა და ქვემო ჩინთა.

მაშასადამე, ჩინური იძინის პირველი ჰექსაბრამა №1 – „ციან“ ქართული ანბანის პირველი „ა-ან-1“ ასო-ნიშნის კოსმიურ პროცესს წარმოაჩენს, საიდანაც დაიწყეს ქართველებმა პირველი წელთაღრიცხვა „ქართულ ადამს აქათ“. ამასთანავე, 64 ჰექსაბრამის გენეტიკური კოდი უკავშირდება უჯრედთა გენეტიკურ სპირალებში 64 ნუკლეინის მუჟას და ქართველთა სამყაროს შემოქმედი ღმერთებს – 64 ხეთის შვილს, რომლებიც არიან ერთი ღმერთის 64 გაცხადება.

АРКАН I

МАГ

(иначе — *Mag Силы*)

The Magician (The Mountebank)

Le Magicien (Le Bâteleur)

Der Magier (Der Gaukler)

Архетип: **НЕБЕСНЫЙ ОТЕЦ**

Традиционные наименования: **MAGUS, ЕДИНСТВО, СКОМОРОХ.**
Буква еврейского алфавита: **АЛЕФ** — *основная («материнская») буква.*

Числовое обозначение: **ЕДИНИЦА.**

Астрологический знак: **МЕРКУРИЙ.**

Каббалистическое значение: **ПРЕОБЛАДАНИЕ НАД СОБОЙ.**

Оккультное значение: **ЧЕЛОВЕК (МУЖЧИНА).**

Нравственное значение: **ПЕРВАЯ БОЖЕСТВЕННАЯ ЭССЕНЦИЯ.**

Алхимическое значение: **ЗЕМЛЯ.**

Физическое значение: **ЧЕЛОВЕК ОТЕЦ.**

ნ.ხ. – ეგვიპტური (ებრაული) კაბალას კოსმოგონიურ ცოდნას სამყაროს გენეტიკური ცვალებადობის შესახებ, წარმოაჩენს 78 არკანი (საიდუმლო), რომელსაც ქართული საწყისები აქვს და მხოლოდ ქართულ ანბანში, აისახება როგორც სამყაროს გენეტიკური კოდი. პირველი არკანის სახელია სამყაროს შემოქმედი „ზეციური მამა“ – „აღამიანო“, რომელიც ქართული ანბანის „ა-ან-1“ ასო-ნიშნის კოსმიურობას წარმოაჩენს. ამიტომ ქართველებმა მას ჯერ კიდევ 8000 წლის წინ „ქართველი ადამი“ უწოდეს და აქედან დაიწყეს “ქართულ ადამს აკათ” წელთაღრიცხვის ათვლა.

Интерпретация рун

1. Руна Манназ

Это имя означает «человек». Руна собственного «Я». Использование руны Манназ в магических целях неоднозначно и требует приложения значительного количества энергии.

Прямое положение. Человек делает дело ради него самого, стараясь оставаться скромным, незаметным. Но ведет обычную жизнь необычным способом. Толкование этой руны непростое. Можно воспринять как совет, а можно и по-другому: человек занимается делом, но имеет свою, негласную жизнь.

б.б. – ევროპელები თვლიან, რომ რუნების კოსმოგონიური ცოდნა მათი არ არის. ჩემი კვლევებით ეს ცოდნა მათთან ბიბლიური კაბალას სამშობლო ქვეყნიდან – საქართველოდან გაიტანეს. რუნები ასახულია ბორჯომის ხეობის ქურუმ ქალთა გულსაკიდ დისკოებზე, არაერთ ქართულ ისტორიულ და არქეოლოგიურ ძეგლზე. პირველი რუნას სახელია „აღამიანი“, რაც ქართული ანბანის „ა-ან-1“ ასო-ნიშნის კოსმიურ პროცესს წარმოაჩენს და საიდანაც ქართველებმა 8000 წლის წინ დაიწყეს „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღრიცხვის ათვლა.

დავათის სტელა (ძვ. წ. 680 წ)

ნ.ხ. – დუშეთის რაიონის სოფ. დავათში, რომელსაც ადრე „დაოთი“ ერქვა, 1984 წელს აღმოაჩინეს ეკლესიის კედელში ჩაშენებული სტელა, რომელზედაც ასახულია ექვს ხაზზე დაწერილი ქართული ასომთავრული ანბანის 37 ასო-ნიშანი. მათგან სამ ასო-ნიშანს „ჭ-ტ-კ“-ს თავზე ქარაგმის ნიშნები აქვს, რაც გვაძლევს ციფრს 5320. ჩემი კვლევებით ეს ციფრი სტელას შექმნის თარიღია. პირველ ქრისტიანთა გადმოცემით, ქრისტეს მოსვლის თარიღად „ადამს აქათ“ ანუ „ქართულ ადამს აქათ“ 6000 წელი განიხილება, რაც გვაძლევს ძვ.წ. 680 წელს (6000-5320=680). ე.ი. დავათის სტელას შექმნის თარიღია ძვ.წ. 680 წელი, რასაც ადასტურებს სტელას იკონოგრაფიული ანალიზი: ანგელოზები სტელაზე სქესითაა გამოსახული და ა.შ.

სტელა არმაზის ხევიდან. (ძვ.წ. 800 წ)

ნ.ხ. – 1940 წელს მცხეთაში აღმოჩენილი იქნა სამარხი, რომლის ჩასასვენებელი სარკოფაგის ერთ-ერთი კედლის ქვა ამ სურათზე ასახული სტელაა. იგი პირველად მზის თაყვანისცემის საკულტო დანიშნულების იყო, მოგვიანებით ქართლის პიტიახშის საფლავის წარწერის ქვად გამოიყენეს, ხოლო უფრო მოგვიანებით სტელას მარჯვენა მხარე ჩამოაჭრეს და უკვე მესამედ, მიცვალებულის სარკოფაგის კედლად იქნა გამოყენებული.

სტელას ზედა ნაწილში გამოსახულია ვერტიკალურად დაწერილი ორი ქართული ასო-ნიშანი „ს“ და „ა“, რომელსაც თავზე ვერტიკალური ხაზი, ანუ ქარაგმის ნიშანი აქვს და გვაძლევს ციფრს 5200, რაც ჩემი კვლევებით, სტელას შექმნის თარიღზე მიგვანიშნებს.

პირველ ქრისტიანთა გადმოცემით, ქრისტეს მოსვლის თარიღად „ადამს აქათ“, ანუ „ქართულ ადამს აქათ“ 6000 წელი განიხილება, რომლის მიხედვითაც 5200 წელი იქნება ძვ.წ. 800 წელი (6000-5200=800). მაშასადამე, არმაზის ხევში აღმოჩენილი სტელას პირველადი შექმნის თარიღია ძვ.წ. 800 წელი.

ნ.ხ. – სვეტიცხოვლის აღმოსავლეთის გარე კედლის წარწერიდან იკითხება, რომ იგი შესრულებულია გიორგი XI-ის მეფობის დროს 1679 წ.

ამ წარწერიდან თარიღი ქ. (ქართულ) ადამს აქათ 7186 წ., სინამდვილეში ბიზანტიური „დასაბამითგანის“- ძვ.წ. 5508 წლის მიხედვითაა ნაანგარიშები (7186-5508=1678 წ.). აქ იკვეთება ბიზანტიის და რუსეთის გაგლეხა, სადაც გამოიყენებოდა „დასაბამითგანის“ ბიზანტიური სისტემა. ქართული „დასაბამითგანი“ ბიზანტიურს წინ უსწრებს 96 წლით (5604-5508=96წ.).

აქვეა წელთაღრიცხვა ქართული ქრონიკონით (ქორნიკონით). რომლის საწყისი ათვლის წერტილია „ქართული დასაბამითგანი“ – ძვ.წ. 5604 წ. ეს წარწერა შესრულებულია XIV ქრონიკონის – მოქცევის კოსმიურ პერიოდში – ტნიზ (367) წელს – 1679 (1312+367=1679წ). 1678-სა და 1679-ს შორის აცდენაა ერთი წლით, რაც სხვა საუბრის თემაა.

ამ წარწერიდან ყველაზე მნიშვნელოვანი ისაა, რომ XVII ს-ში ქართველები ჯერ კიდევ გამოიყენებდნენ „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღრიცხვებს მაგრამ უკვე „დასაბამითგანის“ წელთაღრიცხვების ტერმინის მაგიერ, რომელიც აცდენილი იყო მისი რეალური ათვლის წერტილიდან ვაშთა სიძველის გამო. ძველ საქართველოში „ქართულ ადამს აქათ“ წელთაღრიცხვები აითვლებოდა ძვ.წ. 6000 წლიდან, რაც უკავშირდებოდა სამყაროს გენეტიკურ კოდს – ქართული ანბანის „ან“ ასო-ნიშნის კოსმიურ პერიოდს, რომლის სახელი ქართული კაბალას მიხედვით არის „ადამიანი“ – „ადამი-ანი“, საიდანაც დაიწყო ადამის ცივილიზაციის ახალი – 10000 წლიანი კოსმიური ციკლი.

ვახტანგ ბერიძე

„წინარეხელ მაღალაძეთა მშენებლობა XVII-XVIII სს.

საქ. სახელმწიფო მუზეუმის „მომამბე 1947 წ. ტ. 14-B“

სოფ. წინარეხის სამხრეთით 2,5 კმ-ზე მდ. კავთურის მარჯვენა ნაპირზე მდებარეობს XIII-ს ეკლესია და მის გარშემო განლაგებული უფრო გვიანდელი კოშკ-სამრეკლოები. ყველა ეს შენობა „მაღალაანთ ეკლესიისა და კოშკების“ სახელითაა ცნობილი. იქ იყო მათი ფუძე. განსაკუთრებით მაღალაძეები XV-ს დან დააწინაურეს – მაღალაძეებს სვეტიცხოვლის ქადაგის თანამდებობა და ამ თანამდებობისათვის მიკუთვნებული მამულები მიუღიათ. ისინი დაახლოებული იყვნენ მეფეებთან და კათალიკოსებთან.

XVII-ს მეორე ნახევარში გვარის მეთაურია ნიკოლოზ ქადაგის ძე პაპუნა მაღალაძეა – სვეტიცხოვლის სახლთუხუცესი, რომელსაც ებარა განსაგებად მამული მცხეთისა ქართლსა და კახეთს.

1679 წელს პაპუნას მიერ აშენებულია წინარეხის ეკლესიასთან ციხე კოშკი ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფასადზე დღემდეა წარწერა.

1. ქ. ადამს: აქათ: შვიდი

2. ათას: ას. ოთხმოცდა: ათსა

3. ქკს ტნიზ: მეფე. გიროგისა: ა

4. დვაშენე: ციხე. სახლს: ხუცესმა

5. პაპუნა: და: ძემა ჩემა ნიკოლოზ.

წარწერა (82X42 სმ) მოწითალო ქვაზე.

თარიღის ორგვარი აღნიშვნა ვერ არის ერთმანეთთან შეთანხმებული:

ქორონიკონი 1679 წ. გვაძლევს (367+1312). 7190 წელი კი რა ხერხითაც არ უნდა ვაწარმოთ მისი გამოყვანა ჩვენს წელთაღრიცხვაზე სხვა წლებს: 1682-ს (ბიზანტიური ანგარიშით 7190-5508), 1690-ს (ალექსანდრიულით: 7190-5500), ან 1586 (ქართული წესით: 7190-5604). აქედან არცერთი არ ემთხვევა ამ ქვაზე დაწერილ ქორონიკონს 1679 წელს. ეს არ შეიძლება იყოს 1681 წელზე გვიანი, ვინაიდან ამ წელს გარდაიცვალა პაპუნა მაღალაძე. „ადამს აქათით“ დათარიღება მცდარია, როგორც ბევრ სხვა იმდროინდელ წარწერაში.

„მე შევმზადე საყდრად წმიდისა ნიკოლოზე მღვდელთმოდვარისა და იმას ზედათ ქორიდათ კოზმა დამიანესაო“ – პაპუნა. გარდაიცვალა 58 წლის მის 6 ვაჟთაგან ყველაზე ცნობილია „ბერი“ ნიკოლოზი. მას ეჭირა სვეტიცხოვლის ქადაგის თანამდებობა. 1691 წელს ცდილობს გამოიხსნას ტყვეობიდან თათრებიდან მეფე გიორგი XI. იგი ბევრ სიგელებში ვხვდებით, როგორც საბუთის დამამტკიცებელს. მისი სახელი აღბეჭდილია სვეტიცხოვლის ფასადის ერთერთ წარწერაში. დიდ საერო და საეკლესიო მოღვაწეობას ეწევა.

1677 წელს ნიკოლოზმა (პაპუნას შვილმა) შეაკეთა მაღალაანთ ეკლესია, რომელზედაც არის სათანადო წარწერა დასაწყისში და ბოლოში წრიულ ღრუბლებში ჩასმული ჯვრებით (ქანწილებით), ქორონიკონით „ტნიე“ – 365(365+1312=1677 წ.).

შ ა ნ ა რ თ ი

მეორე

ქართული წელთაღრიცხვა

„ქართული დასაბამითგან“ ანუ „წარღვნიდან“ 7600 წელი
„ქართული ქრონიკონით (ქორონიკონით)“ 7600 წელი

ქართველებმა „წარღვნის“ დასასრულს – ძვ. წ. 5600 წელს „ქართული დასაბამი“ უწოდეს და აქედან დაიწყეს წელთაღრიცხვის ათვლა „ქართული დასაბამითგან“ და „ქართული ქრონიკონით (ქორონიკონით)“.

„ქართული დასაბამითგანი“ წელთაღრიცხვა აისახება ქართულ კაბალაში – ქართულ ანბანში, როგორც სამყაროს გენეტიკური კოდი. კაბალას ცოდნით „წარღვნა“ 22-ე ქართული „უ-უნ-400“ ასო-ნიშნის კოსმიური პროცესია, რომლის დასრულების შემდეგაც ძვ.წ. 5600 წლიდან ქართველებმა დაიწყეს წელთაღრიცხვების ათვლა „ქართული დასაბამითგან“ და „ქართული ქრონიკონით“.

ქართველები „ქართული დასაბამითგან“ ქრისტემდე 5604 (5600+4) წელს ითვლიდნენ, სადაც 4 წელი არის „ქართულ ადამს აქათ“ ქრისტემდე 6000 წლის მანძილზე ყოველ მეოთხე ნაკიან წელთა ერთი დღის დამატებით დაგროვილი დღეების დანამატი, რომელიც იულიუს კეისარმა ძვ.წ. I ს-ში შემოიღო.

„ქართული ქრონიკონით“ წელთაღრიცხვის ათვლაც ქართველებმა ძვ.წ. 5604 წელს დაიწყეს დროის 532 წლიანი ციკლებით. საქართველოს ისტორიაში სულ 14 „ქართული ქრონიკონი“ ანუ „მოქცევა“ გამოყენებული. წერილობითი წყაროებით ჩვენამდე მოღწეულია, მხოლოდ მეცამეტე და მეთოთხმეტე „ქართული ქრონიკონით“ წელთაღრიცხვების ჩანაწერები, რომელიც XIX ს-ის შუა წლებამდე გრძელდებოდა.

დღემდე მოღწეული წერილობითი წყაროები ადასტურებენ „ქართული დასაბამითგანის“ და „ქართული ქრონიკონის“ ძვ.წ. 5604 წლიდან XIX საუკუნის შუა წლებამდე წელთაღრიცხვების უწყვეტობას, რაც ახ.წ. 2000 წლისთვის 7600 წელს ითვლის.

ნ. ხანიაშვილი

ბოლოს მივაღწიეთ ეგრეთ წოდებულ „მეს“ — ღვთაებრივ სჯულდებებს, რომლებიც, შუმერელი ფილოსოფოსების აზრით, ზეჰმნის დღიდან განაგებდნენ და აწესრიგებდნენ სამყაროს მულ-მიგ მიმოქცევას. ხმ ჯერზე დამამტკიცებელი საბუთები უხვადა გაქვს.

128

მოგვყავს შედარებით გასაგები ნაწყვეტი ამ ნუსხიდან იმ თან-მიმდევრობით, როგორაც ისინი მოცემულია ძველ ტექსტში:

- 1) უმაღლესი ხელისუფლება; 2) ღმერთების ხელისუფლება;
- 3) ამაღლებული და მუდმივი გვირგვინი; 4) სამეფო ტახტი; 5) ამაღ-ლებული სკიპტრა; 6) სამეფო ხელისუფლების ნიშნები; 7) უზე-ნაესი საკურთხეველი; 8) მწყემსის ხელისუფლება; 9) მეფის ხე-ლისუფლება; 10) ქალბატონის მუდმივი ხელისუფლება; 11) ღვთიუ-რი ქალბატონი (ქურუმის რანგი); 12) „იშიბი“ (ქურუმის თანამდე-ბობა); 13) „ლუმახი“ (ქურუმის თანამდებობა); 14) „გუთუგ“ (ქუ-რუმის თანამდებობა); 15) ჰეშმარიტება; 16) „ქვესკნელის სამეფო-ში შთასვლა“; 17) ქვესკნელის სამეფოდან ზესვლა; 18) „ქურგარუ“ (საჭურისი); 19) „გირბადარა“ (ეგნუხი); 20) „საგურსაგი“ (საჭუ-რისი); 21) (საბრძოლო) დროშა; 22) წარღვნა; 23) იარაღი (?); 24) სქესობრივი კავშირი; 25) მეძაგობა; 26) კანონი (?); 27) ცილისწა-მება (?); 28) ხელოვნება; 29) სარიტუალო დარბაზი; 30) „ციური იეროდულა“; 31) „გუსილიმი“ (მუსიკალური ინსტრუმენტი); 32) მუსიკა; 33) „უხუცესობა“; 34) გმირობა; 35) ხელისუფლება; 36) მტრობა; 37) პირაპირობა (პატიოსნება); 38) ქალაქის დანგრევა;

- 39) ჩივილი; 40) გულითადი სიხარული; 41) სიცრუე; 42) ურიი (აჯანყებული) ქვეყანა; 43) სიკეთე; 44) მართლმსაჯულება; 45) ხის დამუშავების ხელოვნება; 46) მეტალის დამუშავების ხელოვნება;

9. სემიუელ ნოა კრამერი

129

ნ.ხ.—შუმერული კაბალას ჩამონათვალში „წარღვნა“ 22-ე ადგილზეა, რაც ქართული ანბანის გენეტიკური კოდის მიხედვით „უ-უნ“ ასო-ნიშნის კოსმიურ პროცესს წარმოაჩენს. შუმერთა მითოლოგიის მიხედვით, წარღვნას გადარჩენილ ზიუსუდრას (ბიბლიური „ნოე“) ღმერთებმა მარადიული სიცოცხლე მიანიჭეს და „დიღმუნ“-ში აიყვანეს, „საიდანაც მზე ამოდის“. ამ მინიშნებითაც „წარღვნის“ თემა ქართული ანბანის „22-უ-უნ“ ასო-ნიშნის კოსმიურ პროცესს უკავშირდება. ქართველებმა წარღვნის დასასრულს „დასაბამი“ უწოდეს და ჯერ კიდევ 7600 წლის წინ დაიწვეს მეორე წელთაღრიცხვის ათვლა „ქართული დასაბამითან“ ანუ „წარღვნიდან“.

უკრ. ცენტრ. რადას, ცუბანის, თერგისა და ორენბურგის კახათის სამხ. მთავრობებს და მიზნად დაისახა საბჭ. ხელისუფლების დამხობა და რუს. დროებითი კონტრრევ. მთავრობის შექმნა. ამზობებს პოლიტ. ხელმძღვანელობის უწყველ კავშირთა პარტია. პ.ს. მიზანს იყო კონტრრევ. ერთიანი ფრონტის შექმნა, რაც გათვლილია ორენბურგიდან ურალისა და ასტრახანის კახათის ტერიტორიაზე. დონის როსტოვამდე. მოწყვეტილია ცენტრ. რუსეთის სურსათით და წელსუფლებით მიდიან სამხრ. რანებს და „ჯგეროსნული ლაშქრობით“ დაიბრუნებოდა პეტროგრადისა და მოსკოვისაკენ. 1917 წ. 25 ოქტ. (7 ნოემბ.) კალენდრმა განაცხადა, რომ მხარს უჭერს დროებით მთავრობას და მის აღდგენამდე თვითონ აიღო სრული ძალაუფლება დონის ოლქში. დონზე შეიკრიბა კონტრრევ. ძალები (1917 ნოემბ. 20 აქ ჩამოვიდნენ კავშირთა ლიდერები პ. მილიუკოვი და პ. სტრუვე; სტრუვის ლიდერი მ. საინიკოვი, მონარქისტების ლიდერი ბ. რობინსონი და სხვ.). „კალენდრის ირველიც. — წერდა ვ. ი. ლენინი, — ჯგეროდებიან რუსეთის ყველა კუთხიდან თავმოყრილი მემამულური და ბურჟუაზიული კონტრრევოლუციური ელემენტები“ (იხ. „გამოც. მე-4, ტ. 26, გვ. 487). გენერლებმა მ. ალექსეევმა, ლ. კორნელოვმა, ა. დენიკინმა კალენდრის დანართით დაიწყეს მოხალისეთა არმიის ჩამოყალიბება. 1917 დეკ. 20 ნოვოჩერკასკში შეიქმნა ხელმძღვანელი კონტრრევ. ცენტრი („ტრიუმფალიტი“ — ალექსევი-კორნელოვი-კალენდრის). ამშ.ს. იხლ. და სავრ. მთავრობებმა გამოეყვეს ფულადი სახსრები და ნოვოჩერკასკში გამოეზავნეს თავიანთი წარმომადგენლები. 1917 ნოემბ.ს.ს. დამლევს კალენდრმა დაიწყო შეტევა დონის როსტოვის მიმართულებით. 2 (15) დეკ. 7-დღიანი ბრძოლების შემდეგ კონტრრევოლუციონერებმა დაიკავეს დონის როსტოვი. ამზობებს სერიოზული საფრთხე შეუქმნა საბჭ. რესპუბლიკას. 25 ნოემბ. (8 დეკ.) საკომსაბჭო მოწოდებით მიმართა მშრომელ კახათისა და მოსკოვის ოლქის წინააღმდეგ. შეიქმნა სამხრეთის რევ. ფრონტი ვ. ანტონოვი-ოვსენკოს სარდლობით. 1917 წ. 25 დეკ. (1918 წ. 7 იანვ.) საბჭ. ჯარმა დაიწყო შეტევა. 24—25 თებ. რევ. ჯარებმა მშრომელი კახათისა და მუშების მხარდაჭერით გაათავისუფლეს როსტოვი და ნოვოჩერკასკი. ამზობება დამარცხდა. 1918 წ. 29 იანვ. (11 თებ.) კალენდრმა სამხ. მთავრობის სხდომაზე უარყო თავისი უფლებამოსილება და იმავე დღეს თავი მოიკლა. დონზე შეიქმნა დონის საბჭოთა რესპუბლიკა რუსეთის შემადგენლობაში. ვ. ი. ლენინი პ.ს.ს. ლიკვიდაციას განახილავდა როგორც სამოქალაქო ომის დროს პირველ გამარჯვებას კონტრრევოლუციისაზე.

კალენდრი ალექსი მაქსიმეს ძე [12 (24). X. 1861, ლანჩიკა უსტ-ხოპოროსკაია, ახლანდ. ვოლგოგრადის ოლქი, — 29. I (11. II). 1918, ნოვოჩერკასკი], დონის კახათი კონტრრევოლუციის მეთაური 1917—18, კავალერიის გენერალი (1917). თავდაზნაურთა წრიდან იყო. 1889 დამთავრა გენშტაბის აკადემია. I მსოფლიო ომის დროს სარდლობდა მე-12 საარმიო კორპუსს, შემდეგ სამხრ. დას. ფრონტის მე-8 არმიას. 1917 წ. 17(30) ივნისს აირჩიეს დონის ჯარის ატამანად, სათავეში ჩაუდგა კონტრრევ. ჯარის მთავრობას (იხ. კალენდრის ბიოგრაფია).

კალენდრიანი დანაოქმება (მოტლანდიის ოლქი. სახელწ. Caledonia-ს მიხედვით), კვად პალეოზოურ დროში გამოვლინებული დანაოქმება. ტერმინი ფრანგ გეოლოგ მ. ბერტრანს ეკუთვნის. პ. ლ.ს. შედეგად ევროპასა და აზიაში წარმოიქმნა ნაოქმა სისტემები — კ ა ლ ე დ რ ი დ ე ბ ი, მათვე განეკუთვნება ტანსანისის, ავსტრალიის (მაკდონელის და ფლინდერზის მთები), ჩრდ. და აღმ. გრენლანდიის, ნიუ-

ფუნდლენდისა და ჩრდ. აპალაჩების ნაოქმა სისტემებიც. პ. ლ.ს. ნიშნები ვლინდება უფრო ახალგაზრდა ნაოქმა სისტემებშიც (ურალი, აღმ. ალასკა, ცენტრ. და ჩრდ. ანდეზი, ბრეტანი, არდენები და სხვ.). პ. ლ.ს. მთავარი ფაზისებია: სალარიული (კამბრიულის ბოლოს), ტაქონური (ორდოვიციულის ბოლოს), არდენული (სილურულში) და ერთული (სილურულის ბოლო). **„კალენდრი“** („Kalevala“), კარელურ-ფინური ხალხური ეპოსი, ეპიკური, საქორწილო და მელოციის ტექსტების კრებული. შეადგინა ფინ. მეცნიერმა ე. ლენროტმა კარელური, იტონური, ფინ. რუნების საფუძველზე; რ. ედვი ჯგერ კიდევ გვაროვნ. წყობილებს დროს შეიქმნა. მოგვიანებით მ. ბალტიისპირულ და ფინელ ტომთა ეპოსის საფუძველზე განვითარდა კარელულების ეპოსი. 32 რუნისაგან შემდგარი პირველი კომპოზიცია გამოქვეყნდა 1835, მეორე (50 რუნა) — 1849. „კ.ს.“ 100 წლისთავთან დასრულდა რუსეთში ო. კუსნიენმა შეადგინა ეპოსის ახ. კომპოზიცია.

დროთა განმავლობაში „კ.ს.“ ზღაპრულ-ეპიკური სიუჟეტების გვერდით განრდა შრომითი სიღვრების მოტივები, ხალხის ყოფისა და ჩვეულების ამსახველი რეალისტური სურათები. „კ.“ თარგმნილია სსრკ და მსოფლიოს ხალხთა ენებზე. მ. შ. ქართულად (1969, 1977).

კალენდრიკობაში, ეტნოური ეროვნული ეპოსი. შეიქმნა დღევანდელი კალენდრიკის შესახებ გავრცელებული უბედესი თქმულებების საფუძველზე. თქმულებების შეგროვება წამოიწყო მწერალმა ფ. ველმანმა, თვით ეპოსი კი ერთიან სიუჟეტურ ქარგაზე ააგო და ესტ. ხალხ. სიმღერის საღმესო საზომით გააწყო მწერალმა ფ. კრეცკალდმა (გამოქვეყნდა 1857—61). „კ.ს.“ ბოლო ეპიკურები მოიცავს XIII ს. დასაწყისის ამბებს, როცა ეტნონეში ჯგეროსნები შემოიჭრნენ. „კ.ს.“ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ეტნ. ეროვნ. ლიტერატის ჩამოყალიბებაში.

კალენდრიკობაში (ბერძნ. kalos — ლამაზი, eidos — სახე და skopein — ეუჭრებ, გაკვირდები), 1. მილი, რ.ს. მიზნით (სიგრძის გასწვრივ) განლაგებული 3 სარკული ფირფიტა ერთმანეთისადმი 60°-იანი კუთხით. მილის ერთი ბოლო დახრულია მჭრქალი მინით, რ-ზედაც დაფრთხილია სხვადასხვა ფერის მინის სპილენძები (ისინი მილის დანარჩენი ნაწილისაგან მომზადებულია გამჭვირვალე მინით). მეორე ბოლო კი — მრგვალხერხეულიანია და სახურავი აქვს. კ. გამოიგონა ინგლ. ფიზიკოსმა დ. ბრიუსტერმა 1817.

2. გადატანითი მნიშვნელობით — მოვლენის, შთაბეჭდილებების, საბებისა და სხვ. სწრაფი ცვლილება.

კალენდარი [ლათ. calendarium < Calendae (მრ. რ.), თვის პირველი დღე], დროის შედარებით ხანგრძლივ პერიოდებად (დღე-ღამეებად, კვირებად, თვეებად, წელიწადებად, საუკუნეებად) დანაწილებისა და აღრიცხვის სისტემა ყოველდღიურ ცხოვრებასა და საისტორიო გამოკვლევებში გამოსაყენებლად. აღნიშნული პერიოდები, ანუ დროის შუალედები, განისაზღვრება ცის სხეულის მოძრაობებით (ზუსტ აბსოლუტ-ჩასვლა, წელიწადის დროთა ცვლა, მთვარის ფაზების მონაცვლეობა), რაც ადვილად და საყოველთაოდ შეიმჩნევა და უშუალოდ მოქმედებს ადამიანთა საქმიანობაზე. ზველა პერიოდს შორის უფრო გამოკვეთილი და ყოველდღიურ საქმიანობასთან ზველაზე მეტად დაკავშირებული დღე-ღამეა. უკანასკნელი განისაზღვრება დღე-ღამის ერთი მიზრუნიებით თავისი ღერძის ირვლივ და, როგორც თითქმის უცვლელი პერიოდი, დროის საზომ ერთეულს წარმოადგენს. დიდი შუალედების გასაზომი ბირთვადი ერთეულია ტროპიკული წელიწადი, რაც ზუსტად ირვლივ დღე-ღამის ერთი გარემოქცევით განისაზღვრება. იგი შედგება დღე-ღამე-

თა არა მთელი, არამედ წილადი რიცხვისაგან (365,2422 დღე-ღამე, ანუ 365 დღე-ღამე 5 სთ, 48 წთ, 46 წმ). დროის აღრიცხვის საკმედი ეს ქმნის ერთგვარ ხანგრძლივს. რის გამოც მიჩნევენ, რომ წელიწადში დღე-ღამეების მთელი რიცხვა (365 ან 366). ასეთი ერთგვარად პარიობით წელიწადი სამოქალაქო წელიწადია. მისი ხანგრძლივობა საშუალოდ ტროპ. წელიწადის ტოლი უნდა იყოს, რათა წლების სამოქალაქო ანგარიში, ანუ წელთაღრიცხვა, არ დაშორდეს იმ ბუნებრივი მოვლენის (ზუსტ ირვლივ დღე-ღამის გარემოქცევს) პერიოდულობას, რ-საც უნდა ემყარებოდეს იგი. სამოქალაქო და ტროპ. წელიწადის ერთმანეთთან დაახლოება და შესაყვედა პ.ს.ს. ანუ წელთაღრიცხვის, ისტორიული პრობლემაა, რ-საც ქმნის დროის საზომ ერთეულზედ აღებულ ორი პერიოდის — დღე-ღამისა და ტროპ. წელიწადის — უთანხმოება.

თანამედროვე ეპოქაში მსოფლიოში გველავლე ფართოდ გავრცელებული პ.ს.ს. (იხ. ჰეგელი) საწყისი მიუკუთვნება ძვ. წ. I ს.; როცა ოლიუს კლესარმა, გვე. ასტრონომის სისიგნუს რჩევით, 45 წ. წ. I იანვრიდან შემოიღო წელთაღრიცხვის სისტემა, რის მიხედვით ყოველი მომდევნო სამი წელიწადის ხანგრძლივობა მიღებულ იქნა 365 დღე-ღამე, ხოლო ყოველი მეორე წელიწადის (ნაკიანი წელიწადი) — 366 დღე-ღამე. წელიწადის ხანგრძლივობის განსაზღვრა, როცა დასრულდა ადრევე იყო ცნობილი ძვ. რომში). ყოველ თვეში გარკვეული კანონზომიერება 30 ან 31 დღე-ღამეცის, ხოლო თებერვალი — 28 (ურბალი წელიწადი) ან 29 (ნაკიანი წელიწადი). ნაკიან წელიწადად ჩაითვალა ყოველი ის წელიწადი, რის რაგიით ნომერი 4-ზე იყოფა უნაშთოდ. ოლიუსის პ. 325 ქრისტიანულმა ეკლესიამ ცნო, მაგრამ იგი საბოლოოდ VII ს-ში მოწინააღმდეგდა. 4 წელიწადის მანძილზე დაგროვილი განსხვავება ოლიუსის საშ. და ტროპიკულ წელიწადთა შორის უმნიშვნელოა (44 წთ ან 56 წმ); საუკუნეების მანძილზე კი იგი იმდენად შესამჩნევი ხდება, რომ მისი უგულვებლყოფა შეუძლებელია, რამდენადაც ბუნებისა და მრეხველობის დღეები თანდათანობით აღრინდ. კალენდარიულ რიცხვებზე მიდის, მაგ., IV ს-ში ვახუზულის ბუნობა 21 მარტს მოდიოდა, XVI ს-ში კი 11 მარტს. ამგვარად, ოლიუსის წელთაღრიცხვა 10 დღე-ღამე, ჩამორჩებოდა ბუნებას“. ამან მოიხზოვა ოლიუსის წელთაღრიცხვის სისტემის რეფორმა, რ-იც განახორციელა რომის პაპმა გრიგოლ XIII-მ. მისი 1582 ბულის საფუძველზე დღითა ანგარიში გადახადაცვლებულ იქნა 10 დღით: 4 ოქტ. მომდევნო დღე გამოცხადდა 15 ოქტომბრად. ამის შემდეგ ვახუზულის ბუნობა კვლავ 21 მარტს დაემთხვა. ამავე რეფორმით ის წელი, რის საუკუნეების რიცხვი მთელია, მაგრამ 4-ზე უნაშთოდ არ იყოფა (წლების რიცხვი კი იყოფა), არ ჩაითვალა ნაკიანად (ნაკიანი 1600, 2000, 2400 წწ. და ა. შ.). ნაკიანი არ არის 1700, 1800, 1900, 2100 წწ.). ამ წესის განხორციელება კიდევ უფრო მეტად აახლოებს სამოქალაქო წელთაღრიცხვას წელთა ბუნებრივ მიმდინარეობასთან. თუ ოლიუსის პ-ში სამი დღე-ღამის ცდომილება გროვდებოდა ყოველ 4 საუკუნეში, გრიგორიანულ პ-ში ერთი დღე-ღამის ცდომილება 3300 წ წ მანძილზე დაგროვდება. პრაქტიკულად ეს ნიშნავს, რომ პ.ს. პრობლემა გადაწყვეტილია. გრიგორიანულ პ-ს უწოდებენ წელთაღრიცხვას ახალ სტილით. პირველად იგი შემოიღეს XVI ს. 80-იან წლებში იტალიაში, ესპანეთში, პორტუგალიაში. პოლონეთში, სფრანგეთში, უნგრეთსა და ევროპის ზოგიერთ სხვა სახელმწიფოში, უფრო გვი-

ნის ვერაგითარი ძალა ვერ გამოიწვევს ავტონომიას, რადგან მრუდი ძალა აღდრო...

ძრონო (ბერძნ. chronika - მატარებელი < chronikos - დროსთან, წელთაღრიცხვა...

ძრონო... (<ბერძნ. chronos - დრო), რთული სიტყვის ნაწილი, რაც მიუთითებს...

ძრონოგრაფი (ქრონო... და გრაფი - ვერ), რომელიმე მოვლენის ხრომენტების ზუსტად მარეგისტრირებული...

მბეჭდავი ძის ძირითადი ნაწილისა სამი დისკო, რთა დანიშნულება წუთების...

მღე, წამის მესხედის მარეგისტრირებელ დისკოს კი - 0-იდან 99-მდე...

გ ა დ ა მ ლ ე ბ ა ძ შ ი საბეჭდი მოწყობილობა შეცვლილია ფოტოკამერით...

ძრონოგრაფი, ს ტ რ ა ტ ა ტ ე გ რ ა ფ ი ე ლ ი ზ ო ნ ა...

ძრონოლოგია (ქრონო... და... ლოგია), ისტორიული მოვლენების თანამედროვეობა...

გ ა ნ ვ ი თ ა რ ე ბ ი ა ა დ რ ი ნ ე ბ ა ე ტ ა ბ ა ზ ე რ ო ლ ე ნ ა...

ზუსტი გამოანგარიშებით 29 დღე-ღამე, 12 საათი, 44 წუთსა და 2,9 წამს). სამეურნეო ცხოვრების შემდგომმა განვითარებამ...

ლიტ.: Прохрякин А. П., Княшкко В. Я., Вспомогательные исторические дисциплины, М., 1973.

ძრონოგრაფი (ფრანგ. chronometrage <ბერძნ. chronos-დრო და metreo-ზომავს), მეთოდი, რაც ადგენს განზოგადებულ...

ან - გერმანიაში (XVII-XVIII სს.), ინგლისში (XVIII ს.), იაპონიაში (XIX ს.), რევ. წინააღმდეგ რუსეთში ახ. სტილი არ იყო შემოღებული. იგი შემოღეს დიდი ოქტ. რევ. შემდეგ 1918 წ. 24 იანვრის დეკრეტით. ამ დროისათვის იულიუსის კ. 13 დღე „ჩამორჩებოდა“, ამიტომ 1 თებერვალი 14 თებერვლად გამოცხადდა. ამით აიხსნება ის, რომ 1917 ძვ. სტილით 25 ოქტ. მომხდარი დიდ რევოლუციას ახალი სტილით 7 ნოემბერს ვლადისლავულობთ. კვირის დღეები ორივე კ-ში ერთმეორეს ემთხვევა. ამჟამად მსოფლიოს ყველა განვითარებულ სახელმწიფოში გრიგორიანულ კ-ს ხმარობენ.

ბევრ ქვეყანაში, უმთავრესად აღმოსავლეთისა და აფრიკის ქვეყნებში (ერაყში, ლიბანში, სირიაში, ალჟირში, მაროკოში, ტუნისში და სხვ.), ხმარობენ მთავრის ფაზებზე დაყრდნობილ, ე. წ. მთავრისმცირ კ-ს - 3 ი ვ რ ა ს. რ-ის მიხედვით მთავრისმცირი წელიწადი შეიცავს 30- და 29-დღეობიან 12 თვეს (354 დღე). ყოველი თვის პირველი დღე უნდა ემთხვეოდეს ახალმთავრობას. რადგანაც მთავრისმცირი წელიწადი 11 დღე-ღამით მზისიერ წელიწადზე მოკლეა, ეს ართულებს თარიღების გაიგივებას ამ ორ კ-ში. კიდევ უფრო რთულია მთავრე-მზისიერი კ., რ-იც ითვალისწინებს მზის ხილული წლიური მიმდრეობის შეთავსებას მთავრის ფაზების მონაცვლეობასთან, ძველად ასეთ კ-ს ხმარობდნენ ბაბილონში, ჩინეთში და სხვ. მთავრისმცირი კ. უფრო ძველია, უფრო ადრინდელი ისტორიის კუთვნილებაა, რადგანაც მთავრის ფაზების მონაცვლეობის შემჩნევა უფრო ადვილია, ვიდრე მზის ორგველი დედამიწის გარემოქცევით გამოწვეული სეზონური ცვლილებებისა.

ტრადიციულა და კონსერვატიული კ-ს უპირისპირდება ტენდენცია შემოღებულ იქნეს ერთიანი მსოფლიო კ., რ-ის როლს ამჟამად ვერც იმეორებენ კ. ასრულებს, თუმცა მასაც აქვს ზოგიერთი ფორმალური ნაკლი (თვეების არათანაბრობა ხანგრძლივობა, მათ რიცხვებსა და კვირის დღეების შორის შეუთანხმებლობა და სხვ.). კაცობრიობის ისტორია არ იძლევა იმის პასუხს, თუ ზუსტად როდის დაიწყო მთავრის ადრინდელისათვის დღე-ღამეზე უფრო ხანგრძლივი ერთეულის გამოყენება. კვირაც უხსოვარი დროიდან შემოიღეს. მისი ხანგრძლივობა განაპირობა მთავრის თვის 4 ნაწილად დაყოფამ, აგრეთვე იმ ფაქტმა, რომ რიცხვი 7 მისტიკური მნიშვნელობისა იყო, ამასთან, იგი გამოხატავდა ცაზე ყველაზე კაშკაშა პლანეტების და მზისა და მთავრის საერთო რიცხვებსაც.

ძველად (მაგ., რომში) წლებს ანგარიშობდნენ სხვადასხვანაირად (მაგ., იმპერატორების მმართველობის საწყისებიდან). წლების ახლანდ. ანგარიშის, ანუ მათი „დანომერის“, საწყისია ლეგენდური „ქრისტეს დაბადების“ დღე, რ-იც დაახლ. 20 საუკუნის წინ ყოფილა. ამ საწყისიდან წარმოებული წელთაღრიცხვას ჩ ვ ნ ს ვ რ ა ს ან ახალ წელთაღრიცხვას ვუწოდებთ. ისტორიულ ამბებზე, რაც ამ საწყისამდე მომხდარა, მივითითებთ, როგორც ძველად მომხდარს და წლებს ვანგარიშობთ იმავე საწყისიდან, მათ მატებთ კონსერვირებული მიმართულებით (მაგ., არისტოტელის ცხოვრობდა პანარქეზე ადრე პირველი წლის მთავარი 11 ს-ში).

თვის календаря и хронология, 2 изд., М., 1972.

კ ა ლ ე ნ დ ა რ ი ქ ა რ თ უ ლ ი. უძველეს დროში ქართველები მთავრის კ-ით სარგებლობდნენ. ამ კ-ით წელიწადში 354 დღე-ღამეა. შემდეგში (ძვ. წ. V, სხვა მოსაზრებით, I ს.) მთავრის კ. შეცვალა მზის კ-მა, რ-ის მიხედვით წელიწადი 365 დღე-ღამესაგან შედგებოდა. ძვ. წ. I ან ახ. წ. I ს-ში შემოიღეს ნაკიანი წლების სისტემა, რ-ის თანახმად კალენდარული წელიწადი შედგებოდა 30-30-დღელამიანი 12 თვისაგან. მეოთხედავად თვის ბოლოს მოდიოდა ჩვეულებრივ წელიწადში 5, ხოლო ნაკიანში - 6 დამატებითი დღე (ბაგომენები). (იხ. ცხრილი).

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ახალი წელი იულიუსის კ-ის მიხედვით აგვისტოს თვეში იწყებოდა. ასეთ წელიწადს აგვისტოს სტილის წელიწადი ეწოდება. ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ აგვისტოს სტილის წელიწადი თანდათანობით ცვლდება სექტემბრის სტილის წელიწადით, რ-ითაც ახ. წელი 1 სექტ. იწყება და რ-იც განმტკიცდა VII-VIII სს-ში. ამ დროიდან შემოდის თვეთა რომაული სახელებიც (ე. ი. ის სახელები, რ-ითაც ახლა ვხმარობთ), თუმცა პარალელურად ძვ. ქართ. სახელებსაც ხმარობდნენ. VIII-IX სს. მიჯნაზე შემოდის მართის სტილის წელიწადი, ხოლო X ს-იდან - იანვრის სტილის წელიწადი, რ-იც ბატონდება XIII-XIV სს-ში. საქართველოში ერთდროულად სხვადასხვა სტილის წელიწადს იყენებდნენ. წლების აღსარიცხავად გამოყენებული იყო სხვადასხვა სისტემა: ირან. შაჰების, ბიზანტ. კეისრებისა და გაერთ. საქართველოს მეფეთა მეფობის წლები; არსებობდა სხვადასხვა რელიგიური ერა ანუ წელთაღრიცხვის სისტემა (ერა ქვეყნის შემქმნიდან, ქრისტეს დაბადებიდან, ჯვარცმა-აღდგომიდან, ქორონიკონული ერა). ქვეყნის შემქმნის ერებიდან ყველაზე უფრო გავრცელებული იყო (5604) წლიანი ქართული და (5508) წლიანი ბიზანტიური ერა, რ-თა მიხედვით თითქოს ღმერთის მიერ ქვეყნის შემქმნიდან ჩვენი ერის დასაწყისად (5604) ან 5508 წელიწადი გაშიდა. ქორონიკონული ერა და მასთან ერთად მართის სტილის წელიწადი VIII-IX სს. მიჯნაზე შემოვიდა. ეს იყო წელთაღრიცხვა 532-წლიანი ციკლით. 532-წლიან პერიოდს მოქცევა ეწოდებოდა. 5604 წლიანი ერთი ახ. წ. 780 დამთავრდა მე-12 მოქცევა და 781 დაიწყო მე-13 მოქცევა, რ-იც დამთავრდა 1312; 1313 დაიწყო მე-14 მოქცევა, რ-იც დამთავრდა 1844. ქართულ დოკუმენტურ წყაროებში მე-13 მოქცევაზე ადრინდელი დათარიღება არ მოიპოვება. 1918-მდე საქართველოში ხმარობდნენ იულიუსის კ-ს. გრიგორიანული კ. შემოღებულ იქნა 1918 წ. 1 მაისიდან (1918 წლის 18 აპრილი გამოცხადდა 1 მაისად).

ლიტ.: ინგოროვ ვ. ა., ძველ-ქართული წარმართული კალენდარი V-VIII ს. ძეგლებში, «საქართველოს მუზეუმის მოამბე», 1931-33, ტ. 6-7; კ ვ ე ლ ი ძ ე. ძველ ქართული წელიწადი, მის წესს: ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, [ტ.] I, თბ., 1956.

ვ. ბურჯა. კალენდარი (ლათ. Calendae ან Kalendae), ყოველი თვის პირველი დღის სახელწოდება ძვ. რომაული კალენდრით. რომაელები ნიშნობდა თვის პირველ დღეს მისად

კალენსიკი სტანისლავ ვიქცი (23). I. 1901, პეტერბურგი 1977, ლენინგრადი), საბჭ. ასრკ მეცნ. აკად. აკადემიკოს სკკპ წევრი 1943-იდან. 1929 ლენინგრ. უნ-ტი. იყო ლენინ ფიზ. გეოგრ. კათედრის გამგე (სსრკ მეცნ. აკად. ტბათმცოდნის დირექტორი (1955-იდან). ვარი შრომები შეეხება ზოგად წისმცოდნეობის, ლანდშაფტთა და გლაციოლოგიის თეორიულ ცენტრ. ტიან-შანისა და ჯუნღალის გეომორფოლ. საკითხებს. სსრკ მეცნ. აკად. კავშირის დენტი (1968-72). კრაკოვისათვის (ტურკუ) უნ-ტების საპატიო. დაჯილდოებულია 2 ლენინით, 3 სხვა ორდენით, აგრეთებით. კ-ის სახელი ეწოდა მცირეერილისა და ჯუნღალის ალათარულ ურალში.

თბზ.: Общая гляциология, დეამიწის ზოგად გეოგრაფიული რბანი, თბ., 1977; ზოგად დენეობის მოკლე კურსი, თბ., 1965.

კალვიათა, სოფელი საჩხერის (ირხის სოფსაბჭო), მდ. ყვირილ ნაპირზე. ზ. დ. 500 მ, საჩხერის სარხის ფ. მახარაპის სახ. კოლნახეობა). დაწვ. სკოლა. საშ. სკქორეთში (3 კმ). ბ-კა.

1938 სოფლის ტერიტორია ძვ. წ. X-VIII სს. განბი - 6 თობი, 2 კოლხური ცელი და ზოდები. განეკუთვნება კოლხურ რას. დავლუკა ს. ჯანაშვიას სახ. სახელმწიფ. მუზეუმში.

კალვინი (Calvin, ლათინურებ: vinus, ფრანგ. Calvin - კოვინი) VII. 1509, ნაიონი, საფრანგე V. 1564, ვენეცია), რეფორმაციის კალვინიზმის დამაარსებელი. მ. ილ. და იერიდ. განათლები. მ. ქადაგებოთა გავლენით 1533 გას. თოლ. ეკლესიას. 1534 საფრანგე ტესტანტების დევნის გამოიხრება ზელში გაიქცა. აქ 1536 გამოე მთავარი თხოვნება „ქრისტიანუ წესწილების დარიგებანი“ (ჯერ შემდეგ ფრანგ. ენაზე), რ-შიც ჩებებულია ახ. მოძღვრების პრ. იმავე 1536 კ. ჩაევიდა ვენეციაში. რეფორმაციის მოღვაწეებთან და გაასახლეს ვენეციიდან და 1538 სტში გაემგზავრა. 1541 დაბრუნდა და პროტესტანტიზმის ახ. მიმართ: კალვინიზმის მეთაური გახდა. კლენით ვენეციის მაგისტრატმა მიეკლ. ორგანიზაციის ახ. ფორმა, გვიერთი ვარიაციით მცა ქვეყნებისისტურმა თემებზე გადაიღეს „საერო ასკეტიზმის“ დასამკვიდკონსისტორიის (რ-იც ხელმძღვანკლესიას, მაგრამ ფაქტობრივად ხელისუფლებასაც განაგებდა) დახვაატარა რეფორმები - გაუქმდა ლი კათოლ. კულტი, მოქალაქეებ აწესებინა მეუღვალურება, სავალო გახდა საეკლ. დგომისმსახ დასწრება; აკრძალა გართობა, ნათელი ფრის ტანსაცმელი

გ. მ ზ ე ლ ღ ი ძ ე

პროსოლოგია ძველ ქართულ საისტორიო
მწერლობაში*

(V-XIV საუკუნეები)**

I

1. დრო მატერიის არსებობის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმაა. ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა, რომ „საწყაროში არაფერია გარდა ზოდრაჟი მატერიისა, ზოდრაჟ მატერიას კი შეუძლია მხოლოდ სივრცესა და დროში იზოდრაჟოს“¹. ადამიანის არსებობაც, როგორც მატერიის მოძრაობის გამოხატულება, დროის გარეშე შეუძლებელია, მაგრამ ადამიანისათვის დროს არა მარტო საარსებო მნიშვნელობა აქვს, არამედ ადამიანი მატერიის სხვა ფორმებისაგან განსხვავებით, ცდილობს შეგნებულად გამოიყენოს დრო. ამისათვის მას სჭირდება დროის შესახებ გარკვეული წარმოდგენის შექმნა. „ადამიანის ეს წარმოდგენა კი, — ვ. ი. ლენინის თქმით, — სივრცესა და დროზე შეფარდებითია, მაგრამ ამ შეფარდებით წარმოდგენათაგან იქმნება აბსოლუტური ჭეშმარიტება“². ასეთ აბსოლუტურ ჭეშმარიტებებს ეკუთვნის მატერიალისტური შეხედულება დროის ერთგანზომილებიანობისა და უკანდაუბრუნებლობის შესახებ. დროის მიმდინარეობას აქვს მხოლოდ ერთი მიმართულება — წარსულიდან მომავლისაკენ. ამის გამო წარსულში მომდარი მოვლენების დროში გადანაცვლება შეუძლებელია. დროის მიმდინარეობის უკანდაუბრუნებლობა გამოხატულია მოვლენათა მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ობიექტურ ხასიათშიც, რომლის მიხედვითაც მიზეზი ყოველთვის წინ უსწრებს შედეგს და მათი პირუკუ გადანაცვლება არ შეიძლება.

* სადისერტაციო ნაშრომი. იბეჭდება შემოკლებით. წარმოდგენილია ისტორიის კათედრის მიერ.

** შენიშვნები და მითითებანი დამოწმებულ ლიტერატურაზე იხ. ნაშრომის ბოლოში.

ანგარიშის მიხედვით 6384 წელს, ანუ ჩვენი წელთაღრიცხვის 780 წელს დაძთავრდა „დასაბამითგან სოფლისა“ მეთორმეტე მოქცევა. თუ თარიღი ეკუთვნის ზეცამეტე მოქცევას, იგი უნდა დავამატოთ 780-ს და გავიგებთ ჩვენი წელთაღრიცხვის რომელ წელზეა ლაპარაკი. თუ თარიღი ეკუთვნის მეთოთხმეტე მოქცევას, ჩაშინ ჩას დავმატებთ 1312 ($\leftarrow 780 + 532$) და ა. შ.

რაც შეეხება „დასაბამითგანით“ დასახელებულ თარიღებს, მათი გადაყვანა ჩვენს წელთაღრიცხვაზე ხდება მოცემულ წელზე 5604-ის გამოკლებით, ვინაიდან ძველ საქართველოში ყველაზე უფრო ეს ერა იყო გავრცელებული, თუმცა ძლიერ იშვიათად გვხვდება 5508 წლიანი ბიზანტიური ერაც. მაჰმადიანური აღრიცხვით, ანუ ჰიჯრით თარიღის ევროპულ წელთაღრიცხვაზე გადმოყვანისათვის კი საჭიროა სპეციალური ტაბულით სარგებლობა⁹.

ქართულ ძეგლებში საკმაოდ გავრცელებულია წელთა დასახელებისა და დროის აღრიცხვის სახე, როცა თარიღი ირკვევა სპარსთა შაჰების, ბიზანტიის იმპერატორებისა და ქართველთა მეფეების ტახტზე ასვლის მიხედვით.

5. ამ ნაშრომში ჩვენ განვიხილავთ ძველი ქართული საისტორიო წყაროების ქრონოლოგიის საკითხებს. ჩვენი ამოცანა არ არის ამ ძეგლებში მოხსენებული ჯერ კიდევ დაუთარიღებელი ფაქტებისა და მოვლენების დაზუსტება. ჩვენ გვინდა აღვწეროთ, როგორია წელთაღრიცხვის ხერხები და სააეები, რომელთაც განხილული საისტორიო თაზულებების ავტორები ხმარობდნენ. გზადაგზა ჩვენ ვერ ავცდებით ზოგიერთი მოვლენის დათარიღებაზე წსჯელობასაც, ისევე როგორც თვით ნაწარმოებთა ავტორების ვინაობაზე, ცხოვრების ეპოქაზე, თხზულებათა საისტორიო წყაროდ ვარგისობისა და დაწერის თარიღებზე საუბარსაც.

ასეთი თვალსაზრისით ჩვენ განვიხილავთ ქართული ჰაგიოგრაფიული წყაროებისა და „ქართლის ცხოვრებაში“ შესულ V — XIV საუკუნეების იმ თხზულებებს, რომელთაც აკად. ივ. ჯავახიშვილი ქართულ საისტორიო წყაროებას აკუთვნებდა¹⁰.

II

1. სპეციალურ ლიტერატურაში დიდი ხანია გამოითქვა შეხედულება, რომ „წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ“ ძვირფასი ისტორიული ცნობების შემცველი ძეგლია¹. ეს აზრი ამჟამადც მტკიცედ დგას და სულ უფროდაუფრო მეტ არგუმენტაციას იძენს. მთელ რიგ უმნიშვნელოვანეს საისტორიო ცნობებთან ერთად

„წაზებაჲ წმიდისა და ნეტარისა მოწამისა ქრისტესისა ჰაბოჲსი“. ჩვენ მიერ განილულ თხზულებათა შორის იგი პირველია, რომლის ავტორიც იყენებს წელთაღრიცხვის 5604-წლიან სისტემას, ხოლო თვეთა და დღეთა სახელებისათვის იულიუსის კალენდრის შესაბამის სახელწოდებებს ხმარობს. აი მაგალითიც: „დასაბამით გარდასულთა ექუს ათას ოთხას ოცდამეოთხესა წელსა, თთუესა იანვრისასა ექუსსა, დღესა პარასკევსა, განცხადებასა, შევისწავეთ მარტვილობაჲ წმიდისა და ნეტარისა ჰაბოჲსი ქალაქსა ტფილისს“⁷. ამ მითითების თანახმად ჰაბოს გარდაცვალების თარიღად დადგენილია 786 წლის 6 იანვარი. როგორ არის ღილებული ეს რიცხვი?

ჩვენ უკვე გვქონდა ლაპარაკი, რომ შუასაუკუნეების საქართველოში საკმაოდ გავრცელებული იყო წელთაღრიცხვის სისტემა, რომლის მიხედვითაც დასაბამიდან ქრისტეს დაბადებამდე ანგარიშობდნენ 5604 წელს. ამიტომ საბანისძის მიერ მოცემულ 6424 უნდა გაგვოვაკლოთ 5604 და მივიღებთ 820-ს, მაგრამ ამ რიცხვსაც კიდევ 34 უნდა გამოვაკლოთ, ვინაიდან საბანისძეს თარიღი დასახელებული აქვს არა ქრისტეს დაბადებიდან, არამედ „მკუდრეთით აღდგომით“, რაც მისი ცხოვრების ოცდამეთოთხეტე წელს მოხდა. 820 — 34 კი უდრის 786-ს.

იოანე საბანისძის ეს თხზულება მრავალმხრივია გამოყენებული ჩვენი ისტორიკოსებისა და ფილოლოგების მიერ. ჩვენ კი ამ შემთხვევაში გვინდა ყურადღება მივაქციოთ ერთ არც თუ ისე უმნიშვნელო გარემოებას, რომელიც ჯერ მსჯელობის საგანი არ ყოფილა. ესაა ხაზარეთის რელიგიის ისტორიის ქრონოლოგიის ერთი საკითხი.

მერვე საუკუნეში არაბებმა ხაზარები იმდენად შეავიწროეს, რომ ეს უკანასკნელი იძულებული გახდნენ დედაქალაქი, ნაცვლად კავკასიის ფერდობებზე მდებარე სემენდერისა, შორეულ ჩრდილოეთით იტილში გადაეტანათ. არაბები ხაზარებზე არა მარტო სამხედრო. არანედ იდეოლოგიურ-რელიგიურ შეტევასაც აწარმოებდნენ, აიძულებდნენ ხაკანს ისლამი სახელწიფოებრივ რელიგიად განოცხადებინა⁸, ბიზანტიის იმპერატორებიც ამ მხრივ მზრუნველობას არ აკლებდნენ ხაკანატს. ასეთი პოლიტიკური უამინდობის ვითარებაში ხაზართა ხელმძღვანელმა კასტამ გადაწყვიტა თავი დაეღწია ქრისტიანულ-მაჰმადიანური შეტევებისაგან. გადაწყდა სახელწიფო რელიგიად ხაზარეთში გამოცხადებულიყო იუდაიზმი და ეს ასეც მოხდა. მაგრამ როდის?

ზოგიერთი არაბი და ებრაელი ისტორიკოსი (ნასუდი, ლალევი)⁹

გან ქრისტესით ვიდრე კონსტანტინე ბერძენთა მეფისა მონათვლანდღე ტია, და ათოთხმეტისა წლისა შემდგომად მოევლინა ქუეყანასა ჩუენსა ქადაგი ჭეშმარიტებისაჲ ნინო¹². ე. ი. ნინო ქართლში მოსულა 358 წელს ($33 + 311 + 14 = 358$).

მაშასადამე. „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ ქრონოლოგიური ცნობები არასაიმედოა და ქართლში სახელმწიფო რელიგიად ქრისტიანობის გამოცაადების თარიღის დადგენა მათზე დაყრდნობით არ ხეობდება.

5. ქართული სასულიერო პროზის შედევრში „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ თარიღი მხოლოდ ერთ ადგილასაა დასახელებული. აქ ჩვენ პირველად ვხვდებით წელთაღრიცხვის ქართულ, ანუ ქორონიკონულ სისტემას, თუმცა იქვეა მოყვანილი მეორე თარიღიც უკვე 5604-წლიანი სისტემით. რადგან სპეციალურ ლიტერატურაში „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ დასახელებული თარიღები აზრთა სხვადასხვაობის საგნადაა ქცეული, საჭიროა თხზულების ის ადგილი, სადაც ისინია დასახელებული, მოვიყვანოთ მთლიანად:

„ხოლო იყო გარდაცვალება ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი რიცხუსა წელიწადთა მისთასა ას და მეორესა წელსა, ქორონიკონსა ოთხმეოცდა ერთსა. არამედ გარდაცვალებისაგან მისით დაიწერა ცხოვრებაჲ ესე მისი შემდგომად ოთხმეოც და ათისა წლისა, დასაბამითგან გარდასულთა წელთა ექუს ათას ხუთას ორმეოცდა მეათოთხმეტესა წელსა“¹³.

ამ მითითებების მიხედვით, გრიგოლის გარდაცვალების თარიღად მიღებულია 861 წ., მაგრამ მკვლევარმა პ. ინგოროყვამ შენიშნა, რომ მაშინ დაწერის თარიღსა და გრიგოლის გარდაცვალებას შორის 90 წლის მაგივრად 91 ვლებულობთ, რაც ტექსტს ეწინააღმდეგება. ამიტომ მან მიუთითა ქორონიკონით წლის დასაწყისის მიხედვით შესწორების შეტანის საჭიროებაზე: მეათე საუკუნეში წელი იწყებოდა I სექტემბერს და არა პირველ იანვარს. ამდენად, 81 ქორონიკონი დაიწყებოდა 860 წლის 31 აგვისტოს, ამიტომ გრიგოლის გარდაცვალების თარიღად 860 წელი უნდა ვაღიაროთ და არა 861¹⁴. მიუხედავად პატივცემული მკვლევარის დამაფიქრებელი საბუთიანობისა, 861 წლის 860-ით შეცვლის აუცილებლობა არ არსებობს. ვინაიდან ზემოთ მოყვანილ ტექსტში დასაბელებულ ორ თარიღს შორის წინააღმდეგობა არ არის. საქმე ისაა, რომ გიორგი მერჩულე მეორე წელს დასრულებულად არ ასახელებს, იგი ახლად დაწყებული ან, ყოველ შემთხვევაში, დასრულებული არ არის და ასეა გადმოცემული: „დასაბამითგან წელთა... ექუს ათას ხუთას ორმეოცდა მეათე“

თხზეტესა“, ე. ი. ამ თარიღის ჩვენს წელთაღრიცხვაზე გადმოყვანი-
სას მას სრული 5604 წელი კი არ უნდა გამოაკლდეს, არამედ 5603
და რალაც თვეები: მაშინ ჩვენ მივიღებთ 951 წელს. ე. ი. სწორედ
იმდენს, რასაც 851 + 90 იძლევა. ასეთი ანგარიში მით უფრო სწო-
რია, რომ თვით პ. ინვოროყუას გამოკვეთილ გრიგოლი 5 ოქტო-
მბერს გარდაცვლილა¹⁵. ე. ი. როცა წელი ახალი დაწყებული იყო.
„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ქრონოლოგიასთან დაკავში-
რებულ სავა საკითხებს, როგორც უკვე საკმაოდ ცნობილს, აქ
ალარ განვიხილავთ.

III

1. ვიწყებთ მსჯელობას საისტორიო თხზულებათა კრებულში „ქა-
რთლის ცხოვრებაში“ შესულ ნაწარმოებთა შესახებ. ჩვენ განვიხილავთ
არა მთელიან კრებულს, არამედ მაოლოდ ე. წ. „ძველ ქართლის ცხო-
ვრებაში“ შეტანილ ნაწარმოებებს. ამ სააელწოდებამ („ძველი ქა-
რთლის ცხოვრება“) ზართალია. მოქალაქეობრივი უფლება უკვე
ნოიპოვა, მაგრამ იგი ისე პოპულარული ჯერჯერობით ზაინც არ
არის, რომ მოკლე ასსნა-განზარტებას არ საჭიროებდეს.

1954 წ. განოქვეყნებულ მონოგრაფიაში „ახალი ქართლის ცხოვ-
რება“ პროფ. კ. გრიგოლიას სპეციალურად აქეს ეოთი თავი, მი-
ძღვნილი ძველი და ააალი „ქართლის ცხოვრების“ რაობის გარკვე-
ვისადნი¹. „ქართლის ცხოვრების“ შესახებ არსებული ლიტერა-
ტურის შესწავლისა და ტექსტებზე დაკვირვების შედეგად მას
გამოტანილი აქეს დასკვნა, რომ ძველ ქართლის ცხოვრებად ჩეთვრა-
ნეტე საუკუნის ავტორებს მიაჩნდათ და ანეამადაც უნდა ჩაითვა-
ლოს „ქართლის ცხოვრების“ ის რედაქციები. რომელთაც არ გა-
უვლიათ ვახტანგის „სწავლულ კაცთა“ კომისიის ხელში, ე. ი.
„რაც დღვისათვის ანა და მარიან დედოფლისეულ. კალაშვილი-
სეულ (ძველი ნაწილი) არჩილისეულ ნუსაებშია წარმოდგენილი“².
ამ რედაქციებში გადმოცემულ ანბავთა terminus post quem non
არის ჩეთოთარეტე საუკუნე. შესაბამისად ააალი ქართლის ცხოვ-
რება იქნება „სწავლულ კაცთა“ მიერ შესწორებული და დანატე-
ბული რედაქციები.

საქართველოს ისტორიის წყაროდნცოდნეობაში პროფ. კ. გრი-
გოლიას ეს ტერმინები ამეამად მიღებულია³.

ტერმინი „ძველი ქართლის ცხოვრება“ ჩვენთვის ამეამად საინ-
ტერესოა, რანდენადაც ნასში ანბების თაროზა XIV საუკუნემდე
მოადის. ეს კი ჩვენა ნარკვევის terminus post quem non არის.

სპეციალურად საკითხი „ქართლის ცხოვრების“ ქრონოლოგი-

გილი სწორად ვერ გაიგო და ვალანჯი პიროვნების სახელი ეგონა. ასეთი დასკვნის გამოტანა გ. გელაშვილის მხრივ ნიჟ უფრო უცნაურია. რომ მან იცის „მატიანის“ ავტორისათვის უცნობი არაა ტერმინი „ვარანჯი“ და იგი ორჯერ ხმარობს მას ბაგრატ IV-ისა და კლდეკარის ერისთავის ლიპარიტის ურთიერთობის აღწერისას. მაშ, რა გაუგებრობაზე შეიძლება იყოს საუბარი? ნუთუ ისტორიკოსი, რომელიც ორჯერ სწორად ხმარობს ერთსა და იმავე ტერმინს, შესაძედ ველარ გაიგებდა მას?

გ. გელაშვილი, იმის გამო რომ „ქრონიკის“ თხრობა 1131 წლის ამბების აღწერაზე წყდება, სუმბატის გარდაცვალების წლად მომდევნო 1132-ს ასახელებს, სხვა საბუთი მას ამ თარიღის დასადგენად არა აქვს. მიუხედავად ამისა, მაინც ამტკიცებს: „ქრონიკის“ ავტორი „მატიანეთი“ ვერ ისარგებლებდა. რადგან იგი ამ უკანასკნელის დაწერამდე 40 წლით ადრე გარდაიცვალა. ეს დასკვნა სწორი მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება. თუ სუმბატი მართლაც 1132 წ. გარდაიცვალა. თარობის შეწყვეტით ავტორის გარდაცვალების წლის დადგენა ყოველთვის არ ხერხდება. ხომ შესაძლებელია ნაწარმოებს ბოლო ნაწილი აკლდეს? ანდა თხრობის შეწყვეტის მიზეზი მართლაც ავტორის სიკვდილი იყოს, მაგრამ მას გაცილებით გვიან ეწერა და თავისი თხზულება თანამედროვე ეპოქამდე ვერ მიეყვანა?

ჩვენ უფრო სამართლიანად მიგვაჩნია პროფ. კ. გრიგოლიასა და პროფ. ს. ყაუხჩიშვილის მტკიცება, რომ „მატიანე ქართლისაჲ“ არის სუმბატის თხზულების წყარო: ამიტომ უკანასკნელი პირველზე გვიან, ე. ი. 1176 წლის შემდეგ დაწერილად უნდა ვივარაუდოთ.

სუმბატ დავითის ძის თხზულების „ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონიანთა“ ყველაზე დიდ ღირსებას, როგორც ამაზე აკად. ივ. ჯავახიშვილი სამართლიანად მიუთითებდა, თარიღების სიუხვე შეადგენს. ეს თარიღები ზედმიწევნით ზუსტია.

სუმბატ დავითის ძის ნაწარმოების ქრონოლოგიას სამი თავისებურება ახასიათებს:

ა) მასში წლები დასახელებულია ასოებით. უფრო სწორად. რიცხვების გამოსახატავად ასოებია ნახმარი.

ბ) ერთგან თარიღი მოყვანილია ორი სისტემით „დასაბამითგან წელთა“ და ქრონიკონით.

გ) „ქრონიკონის“ დასახელებისას მითითებულია რომელი მოქცევისაა იგი.

ყველა ეს თავისებურება თავს იჩენს პირველსავე თარიღში,

რომელსაც სუმბატი ასახელებს: „მოიკლა ესე აშოტ კურაპალატი დასაბამითგან წელთა (ხვლ.) ქრონიკონსა მეათცამეტედ მოქცეულსა შინა (მე) თუესა იანგარსა ოცდაცხრასა“ (ქ. ცხ. 377). დასაბამითგანი უდრის 6430-ს, ქრონიკონი 46-ს. ჩვენი წელთაღრიცხვით ორივე იძლევა ერთსა და იმავე თარიღს — 826 წელს (6430—5604 = 826, 780+46 = 826).

14. თაჰარის პირველი ისტორიკოსის თხზულება „ისტორიანი დი აზმანი შარაევანდეთანი“ დიდი ხანია იპყრობს მკვლევართა ყურადღებას. ძველი „ქართლის ცხოვრების“ ნუსხებიდან ჩას შეიცავს მხოლოდ ჩარბამ დედოფლისეული, აქაც იგი ძლიერ დაზიანებულია და, მკვლევართა გულმოდგინე ცდის მიუხედავად, მისი ტექსტი მთლიანად აღდევნილად მაინც ვერ ჩაითვლება. ჯერჯერობით მკვლევარები იმაშიაც კი არ არიან შეთანხმებული — ერთ მთლიან ნაწარმოებად უნდა ჩაითვალოს თუ იგი არა.

თ. ჟორდანიას ჩას ორ სხვადასხვა დროს დაწერილ ნაწილად ჰყოფდა. პირველი ნაწილი, მისი აზრით, დაწერილი იყო შამქორის ომის დასრულებისთანავე, მეორე კი თაჰარის გარდაცვალების შემდეგ⁶⁶. ასევე ფიქრობდა აკად. ივ. ჯავახიშვილიც. ამ დასკვნაზე დასახელებული მკვლევარები მიიყვანა ერთნა ფრაზამ, რომელიც ასე იკითხება: „აწ ჩანს დაწერასა შინა აპისსა ათერთმეტთა მოქცევთა ჟამთა თაჰარ სამგზის სანატრელისათა“ (ქ. ცხ. II. 34). ე. ი. ასკვნიდნენ ისინი. თაჰარის მეფობის მეთერთმეტე წელს (1184—11—1195) დაწერილია თხზულების ერთი ნაწილი, ბოლო მეორე — გარდაცვალებისთანავეო. მათივე აზრით, ნაწარმოებს ერთი ავტორი ჰყავდა, თუმცა ჩისი ნაწილები დაწერილია დიდი შუალედით (დაახლ. 20 წელი).

ორი ავტორის ორ თხზულებად მიაჩნიათ „ისტორიანი და აზმანი“ ცნობილ მკვლევარებს პ. ინგოროყვასა და ს. კაკაბაძეს. პირველი პირველ ნაწილს თვლის 1196 წელს დაწერილად⁶⁷, მეორე კი ჩვენთვის საინტერესო საკითხზე შემდეგს წერს: „პირველი მემატრიანე, რომელსაც ეკუთვნის თხრობა შამქორის ომამდის თანმიმდევრით. სწერდა 1199 წლის ახლოს: „მეორე მენატრიანე, რომელსაც ეკუთვნის თხრობა შამქორის ომის შემდეგ ვიდრე ბოლომდის. სწერდა 1270—1296 წლების ახლოს“⁶⁸.

აკად. კ. კეკელიძე მრავალმხრივი ანალიზის საფუძველზე მიდის დასკვნამდე, რომ „ისტორიანი და აზმანი“ 1122 წ. დაწერილია ერთი ავტორის მიერ⁶⁹. ეს დასკვნა დასაბუთებულია ასე: ა) თხზულება მთავრდება თაჰარის გარდაცვალებისა და დასაფლავების

ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები. 5.

ს ი ნ უ რ ი მ რ ა ვ ა ლ თ ა ვ ი

864 წლისა

სასტამბოდ მოამზადეს კათედრის წევრებმა
აკაკი შანიძის
რედაქციით, წინასიტუვაობით და გამოკვლევით

ახლავს 11 ტაბულა

თბილისის სტალინის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
თბილისი * 1959

იე) სინურმა მრავალთავმა გამოაჩინა, რომ ხანმეტ მრავალთავში მოთავსებულ ოთხ უცნობ ნაწყვეტთაგან ორია სევერიანე გაბალონელის თქმულიდან „შესხმისათჳს ყრმათაჲსა და დაჯდომისათჳს უფლისა კიცუსა ზედა შესლვასა მისსა იერუსალემდ“ (გვ. 132—140)¹. აქედან ხანმეტ მრავალთავში მოიპოვება შემდეგი ნაწყვეტები: ა)... „უსწავლელთა ყრმათა, რასა ხუმეტესსა ლაღადებენ“, ვიდრე: „ჩუენ ზედა-გუაც სიტყჳს გებაჲ და მოკსენებაჲ წერილისაჲ, რლ“ (გვ. 135, 15—34=ტუმ. VII, 149—150, J. Molitor, Monumenta iberica, 88. ბ). ... „არს და გონიერ ყვნის ჩხჳლნი“, ვიდრე: „აწ, ძმანო, გულისხმა-ყავთ, რ წინაწარმეტყუელნი ქრისტესა ქადაგებენ, მეუფესა იერუსალემისასა, რ ხიტყჳს“ (137, 11—34=ტუმ. VII, 145—146; J. Molitor, Monumenta iberica, 84).

იე) სინურმა მრავალთავმა ცხადყო აგრეთვე, რომ წინათ უცნობი ერთი ხანმეტი ტექსტის ნაწყვეტი ეკუთვნის ანთიპატროს ბოსტრელს², რომლის თქმული „წმ. ღმრთისმშობელისათჳს და ზაქარიაჲს დაღუმებისათჳს“ აქ მოთავსებულია 24—30 გვერდებზე. ხანმეტი ნაწყვეტი („ხესმა, იწრაფა და შევიდა სახლსა ზაქარიაჲსსა“, ვიდრე: „და ვითარ გამოკდა უდაბნოჲსაჲგან“) უდრის აქ დაბეჭდილ ტექსტს: 29, 5—30 და J. Molitor, Monumenta iberica, 86.

II. ხელნაწერის შექმნა და დღევანდელი ვითარება

1. წიგნის შექმნის ინციატორი და მიზანი. სინური მრავალთავი პალესტინური წარმოშობისაა: იგი დაუწერიათ საბაწმიდის ლავრაში და შეუწირავთ სინას მთისთვის. დაწერის ადგილი და დრო იშვიათი ზედმიწევნილობით არის აღნიშნული: „დაიწერა ესე წიგნი იერუსალემს ლავრასა დიდსა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა საბაჲსსა დღეთა ღმრთის მოყუარისა თევდოსი პატრეაქისათა და საბაწმიდას პატიოსნისა და სანატრელისა სოლომონ მამასახლისისათა³. და დაიწერა წმიდაჲ ესე წიგნი დასაბამითგანთა წელთა⁴ ხჯაშ(6468), ქრონიკონი იყო პდ (84)“;

იერუსალიმის პატრიარქად თევდოსი ჩანს 862—878 წლებში⁵. დაწერის წელი ორი სათვალავით არის აღნიშნული: დასაბამითგანით (ხჯაშ 6468) და 532-წლიანი კვიკლოსით (ქრონიკონსა პდ 84). ორივე სათვალავი ქართული სისტემით არის მოცემული და ორივე ერთსა და იმავე წელს გვაძლევს: 6468—5604=864; 780+84=864.

¹ ა. შანიძე, ახალი ცნობა ხანმეტი მრავალთავის შესახებ: სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 67, გვ. 299.

² ა. შანიძე, ახალი ცნობა ხანმეტი მრავალთავის შესახებ, იქვე, გვ. 300.

³ ამ მამასახლისის სახელს ა. ცაგარელი შეცდომით სიმეონაჲ აცხადებს: Каталог рукописей Синайского монастыря, გვ. 93/235.

⁴ ხელნაწერში შეცდომით სწერია „წერთა“.

⁵ საქ. ეკლესიის კალენდარი 1950 წლისათვის, გვ. 123.

ივანე იმნაიშვილი

სინური გრაფიკა

გამოკვლევა და ლექსიკონი

თბილისი 1975

მთაზე და იერუსალიმში იქაური ქართული სიძველეების გამოსავლინებლად და შესასწავლად. ამ მივლინების შედეგი იყო მისი შრომა Памятники грузинской старины в Святой земле и на Синае, რომელიც 1888 წელს გამოქვეყნდა.

ამ შრომის ერთ-ერთ (II) დამატებაში (Каталог грузинских рукописей Синайского монастыря) აღწერილი იყო სინის მთაზე დაცული 93 ქართული ხელნაწერი (გვ. 193—240).

ამ კატალოგში ჩვენი ხელნაწერი 83-ე რიგზე იყო მოთავსებული და ასე იყო დასათაურებული: Слова и речи св. Григория епископа Неокесарийского, Василия Великого, св. Иоанна Златоуста и св. Кирилла архиепископа Иерусалимского (გვ. 234).

აღწერილობაში გამოქვეყნებული იყო ხელნაწერის ანდერძის ნაწილი, სადაც გადამწერებზე, გადაწერის ადგილსა და დროზე იყო ლაპარაკი. ხელნაწერის გადაწერის დროდ 864 წელი ორივე სათვალავის მიხედვით იყო დადგენილი (დასაბამითგანით — ხ ვ ე ზ, და ქართული ქრონიკონით — პ დ. მართლაც $6468 - 5604 = 864$; $780 + 84 = 864$). ეს არის ყველაზე უძველესი (პირველი) თარიღიანი ქართული ხელნაწერი, ამაზე უფრო ადრინდელი თარიღიანი ქართული ხელნაწერი ჯერჯერობით არ მოგვეპოვება. 864 წლისაზე ადრინდელი ხელნაწერები; რასაკვირველია, ჩვენ გვაქვს ქართულად. სხვა რომ არა იყოს რა, ხანმეტი პალიმფსესტები უეჭველად V—VI საუკუნეებისაა, ხანმეტი ლექციონარი VII ს-ის აქეთ ვერ გადმოვა, მაგრამ ამ ძეგლებს თარიღი არა აქვთ, მათზე არაა აღნიშნული, თუ როდისაა ისინი გადაწერილი. ამრიგად, პირველი თარიღიანი ქართული ხელნაწერი არის ჩვენი ს ი ნ უ რ ი მ რ ა ვ ა ლ თ ა ვ ი, რომელიც (864) წელსაა გადაწერილი.

ასე შემოვიდა სამეცნიერო ლიტერატურაში ეს ყველაზე უძველესი ქართული თარიღიანი ხელნაწერი.

ალ. ცაგარელს სინის მთაზე მუშაობა მეტად მძიმე პირობებში უხდებოდა: იდგა საშინელი სიცივე, ყინვები, ქროდა გამთოში ქარები, არ იყო ოდნავ დაცული თავშესაფარი ადგილი. სადღაც, ბერების უსინათლო სენაკების ფანჯრებჩამტვრეულ კუნჭულებში, ნაჩქარევად აწარმოებდა ის ხელნაწერების აღწერას. ამ ფუსფუსსა და სიჩქარეში დაშვებული იყო შეცდომები, აღწერას აკლდა სიზუსტე და სისრულე. შესაძლებელია ზოგი რამ გამოუვლინებელიც დარჩა. ამიტომ იყო, რომ აქაური ხელნაწერების უფრო დაწვრილებით და სრულად გამოსავლინებლად, შესასწავლად და აღსაწერად 1902 წელს სინის მთაზე იმოგზაურეს ნ. მარმა და ი. ჯავახიშვილი (მათ ახლდა აგრეთვე ბიზანტინისტი ა. ვასილიევიცი). ნ. მარი, სხვათა შორის, ამის შესახებ ამბობს: На Синай меня сильно манила рукопись, как оказалось, хрестоматия, сборник чтений 864 г.¹

ეს ხელნაწერი ვრცლად აღწერა ნ. მარმა, დაწვრილებით მოიყვანა მისი

¹ Н. Я. Марр, Описание грузинских рукописей Синайского монастыря, 1940, Москва—Ленинград, Предисловие, стр. V.

ტება), მაგრამ დედნის კვალი ხელნაწერში მაინც დარჩენილა; ჩვენი ხელნაწერის ორთოგრაფიისა და გრამატიკული ფორმების სიჭრელე ამით უნდა აიხსნას. ამითვე უნდა აიხსნას აგრეთვე ის გარემოებაც, რომ ორთოგრაფიისა და გრამატიკული ფორმების ერთგვაროვან თავისებურებებს ადგილი აქვს ჯგუფ-ჯგუფად, ალაგ-ალაგ, შემდეგ კი წყდება. როგორც ვთქვით, ასეთი ჯგუფები, ასეთი ცალკე ადგილები მცირე მოცულობისაა, მაგრამ მაინც აღსანიშნავია, რომ ეს თავისებურებები თავს ამოყოფს ხოლმე სხვადასხვა ადგილას, ერთხანს გვხვდება, მაგრამ მალე ქრება. ეს იმიტომ, რომ გადაწერილს კითხულობენ, მიუღებელ ფორმებს ასწორებენ წინასწარ შემუშავებული ორთოგრაფიით.

ზემოთ თქმულის მიხედვით უნდა დავასკვნათ, რომ ხელნაწერის ენის შესწავლისას აუცილებლად მხედველობაში უნდა იქნეს ძილებული მისი დედნების თავისებურებანი.

5. ხელნაწერის შემოსული

ბოლოს დავძენთ, რომ ხელნაწერს ახლავს ცნობილი საბაწმიდელ-სინელი ქართველი მწერლის იოვანე-ზოსიმეს ანდერძი ხელნაწერის შემოსის შესახებ და მისივე ცნობილი ნაწარმოები „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“¹, რომელიც, ვიტყვით აქვე, პატრიოტული გრძნობების გასაღვივებლად ბევრ სხვა ხელნაწერსაც ჰქონდა დართული.

იოვანე-ზოსიმეს ანდერძში ნათქვამია:

„შეიმოსა მესამედ წმიდაა ესე წიგნი მრავალთავი ტყავითა ზროხისაათა სინა-წმიდას კელითა იოვანე ფრიად ცოდვილისა ზოსიმესითა დღეთა ოდენ ბოროტად მოხუცებულობისა ჩემისათა... დასაბამითგანთა წელთა ქართულად ხ ფ ჰ ე-სა და ქრონიკონსა სა-ს:“ (282, 3—8).

შემოსის წლად გამოდის 981 წელი (6585—5604=981; 780+201=981).

აღსანიშნავია, რომ იოვანე-ზოსიმეს არ ავიწყდება მიუთითოს, რომ დასაბამითგანნი წელნი ქართული სათვალავით არის ნაანგარიშევი. ამ მომენტის უგულვებელყოფას ბევრჯერ მოჰყოლია სამწუხარო შედეგი. მაგალითად, ადიშის ოთხთავი 1001. წელს გადაწერბლად ჩაუთვლიათ, ნამდვილად კი, როგორც ეს კ. კ ე ლ ი ძ ე მ ცხადყო, 897 წელსაა გადაწერილი².

ეს პატრიოტიზმი, ქართულისა და ქართველის განსაკუთრებული სიყვარული სხვა ერთა წარმომადგენლების საერთო სიყვარულის ფონზე ხანს აგრეთვე იოვანე-ზოსიმეს ანდერძის ბოლოს, სადაც ვკითხულობთ:

„ქრისტე, შეიწყალე მიქაელ და მიქაელ, გაბრიელ, კვრიკე, გიორგი, იოვანე-ზოსიმე და ყოველნი ძმანი და ყოველნი ქრისტიანნი და უფროას ყოველთასა ყოველნი ქართველნი“ (282, 16—18).

ამ პატრიოტიზმმა და ქართულისა და ქართველის განსაკუთრებულმა სიყ-

¹ პ. ინგოროყვა უარყოფს იოვანე-ზოსიმეს ავტორობას და მას მხოლოდ გადამწერად თვლის. ამ ნაწარმოების ავტორად მას გრიგოლ ხანძთელი მიაჩნია (პ. ინგოროყვა, გ. მერჩულე, 1954, გვ. 751—753), მაგრამ ეს მტკიცება დამაჯერებელი არაა.

² კ. კ ე ლ ი ძ ე როდისაა გადაწერილი ადიშის სახარება; თბილისის უნივ. მოამბე, ტ. II, 1922—1923, გვ. 392—397 იგივე შრომა შეტანილია ავტორისავე წიგნში: ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. II, 1945, გვ. 335—338.

ქართული ოთხთავის ორი ქველი რედაქცია

სამი ვაგბერძული ხელნაწერის მიხედვით

(897, 936 და 973 წწ.)

გ ა მ ო ს ც ა

ა კ ა კ ი უ ა ნ ი ძ ე მ

საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა
თბილისი 1945

აღიშის ოთხთავი

აღიშის ოთხთავი (დათქმით C) კარგად ცნობილი ძეგლია. პირველი ბეჭდუი ცნობა მის შესახებ ეკუთვნის გრაფინა პ. უვაროვას და ა. ხახანაშვილს¹. ღლონდ პირველი, რომელმაც ყურადღება მიაქცია ამ შესანიშნავ ხელნაწერს, იყო სვანი მღ. ბესარიონ ნიჟარაძე, რომლის აღწერილობა სვანეთში დაცული ხელნაწერებისა გვიან დაიბეჭდა².

1910 წ. ე. თაყაიშვილის შეთაურობით მოეწყო სვანეთის ექსპედიცია (პ. თუმანიშვილის ხარჯით). ექსპედიციის დროს ფოტოგრაფმა დ. ერმაკოვმა გადაიღო მთელი ხელნაწერი. ამ ფოტოგრაფების მიხედვით მოსკოვის საარქეოლოგო საზოგადოება შეუდგა ძეგლის ფოტოტიპურ გამოცემას, რომელიც ა. ხახანაშვილს მიენდო, მაგრამ, უკანასკნელის ხანგრძლივი ავადმყოფობისა და შემდეგ სიკვდილის გამო (1912 წ.), მთელი მასალა გადაეცა ე. თაყაიშვილს, რომელმაც გამოცემას წაუმძღვარა ვრცელი წინასიტყვაობა რუსულ ენაზე (გვ. 8—20). აქ აღიშის ოთხთავი მოთავსებულია 200 ტაბულაზე (თითო ტაბულაზე საერთოდ ოთხ-ოთხი გვერდი) და მთელი გამოცემა შედის შეთოთხმეტე ტომად ცნობილ სერიაში: Материалы по археологии Кавказа, (вып. XIV. Москва, 1916)³. თუ წინათ აღიშის ოთხთავს იცნობდა და ბეჭენბდა თითო-ორი სპეციალისტი⁴, ფოტოტიპურად გამოცემის შემდეგ ის ხელმისაწვდომი გახდა მკვლევართა ფართო წრეებისათვის და რამდენიმე გამოკვლევა მიეძღვნა⁵.

აღიშის სახარების გადაწერის თარიღს არკვევს ქრონიკონი, რომელიც მოთავსებულია ხელნაწერის 387 ფურცლის წინა გვერდის მეორე სვეტზე და ასე იკითხება (სურ. 1):

¹ Материалы по археологии Кавказа, X, 1901. გრაფინა შეეხა მინიატურებს (გვ. 77, 148—149), ხოლო ხახანაშვილი — ტექსტს: Сванетские рукописные евангелия (დამატება იმავე ტომისა), გვ. 1—9.

² სვანეთის ხელნაწერები („მოამბე“ 1904, IX, მე-2 განკვეთი, გვ. 1—18; აღიშის ოთხთავის აღწერილობას აქ უჭირავს გვ. 3—13 [(ბ. ნიჟარაძე სოფლის სახელს ასე წერს: ჰადიშ, სადაც ორი „ი“ ხმოვნის სიგრძეს გადმოგვცემს (=ჰადიშ)].

³ ერმაკოვის მიერ გადაღებული ფოტოგრაფები, რომლებიც საფუძვლად დაედო ამ ფოტოტიპურ გამოცემას, ინახება საქ. მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებაში, ფოტოპირების კოლექცია, № 62.

⁴ მაგ., Н. Марр, Заметки по текстам св. Писания, §§ 16—24 (XB, II, 1913, 172—174).

⁵ კ. კეკელიძე, როდისაა გადაწერილი აღიშის სახარება (ტ. უ. მ. II, 1922—23, 392—396); ა. შანიძე, ჰაემეტობა აღიშის სახარებაში (იქვე, გვ. 417—424); R. Blake, Notes on the Text of the Georgian and Armenian Gospels (Quantulacumque 1937, pp. 355—363) [ბლეიკის სხვა ნაშრომები ზემოთ არის დასახელებული, გვ. 06—07]; თ. გონიაშვილი, დიალექტიზმებისათვის ჰადიშის ძეგლში (ენიმკის მოამბე, IV, 115—162); P. Шмерлинг, Адишское евангелие („ქართულ ხელნაწერთა მორთულობის ნიმუშები“, გ. ჩუბინაშვილის რედაქციით, 1940, გვ. 39—40); ს. ყაუხჩიშვილი, აღიშის ხელნაწერის ბერძნობები (ენიმკის მოამბე, XIV, 1944, 93—116).

[„დაიწერა წმიდაა ესე ოთხთავი დასაბამითგან წელთა **ხვ[ა]** ქრონიკონსა **რიზ**, შობითგან უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესით წელთა **ჩა**. ქრისტე მქელთ. ფეო, შეგვწყალენ [ყოველნი?] ერთობით. ამენ¹.

მწერ(ალი) ამისი მიქაელ ლოცვასა მომაქსენ[ეთ] და შემინდვეთ სიუცბე ჩემი.

და მმოსელიცა მიქა[ელ] დიაკონი მომაქსენ[ეთ] წმიდასა ლოცვასა თქუენ- [სა]. უფალი მფარველ გუე[ქმენინ]² ყოველთა ერ[თობით. ამენ“].

ამ სამ თარიღთაგან დაუზიანებლად შემონახულია მარტო ორი: ქართუ- ლი ქრონიკონი და ქრისტესით, დასაბამითგანისა კი მარტო ორი ასოა გა- დარჩენილი. რადგანაც ქართული ქრონიკონის ანგარიში ყველაზე სანდოა, ამი- ტომ ცხადია, რომ გადაწერის თარიღად, უხლანდელ სათვალავზე გადმოყვანით $(780 + 117 =)$ **(897)** წელია ნაგულისხმევი. ამის მიხედვით აღვილია დასაბამითგა- ნის დაკარგული ასოს აღდგენაც. ურთიერობა ამ ორ წელთაღრიცხვას შორის, მე-9-10 საუკუნის ხელნაწერთა მოწმობის თანახმად (მათ შორის ჯრუჭისა და პარხლის სახარებათა მიხედვითაც), ასეთია: დასაბამითგან უნდა უარიდეს 12 კვიკლოსის წელთა რაოდენობას $(532 \times 12 = 6384)$ პლუს მე-13 მოქცევის წლები. რადგანაც $6384 + 117 = 6501$, ამიტომ ცხადია, რომ დასაბამითგანის რიცხვს **(ხვ = 6500)** აკლია ა (1), როგორც ეს უკვე ე. თაყაიშვილმა აღნიშნა

ხვ[ა]. — [6500 - 5604 = 896]

რაც შეეხება ქრისტესით ანგარიშს, ე. თაყაიშვილი ფიქრობდა, რომ აქ ალბათ შეცდომააო, მაგრამ, როგორც კ. კეკელიძემ გამოარკვია, ქრისტესით ანგარიშის დროს ხელნაწერის გადამწერისათვის გამოსავალია არა ქართული სათვალავი (**5604** წლიანი), არამედ ალექსანდრიული, რომელიც ქრის- ტემდე ითვლიდა 5500 წელს და ქართულ სათვალავს 104 წლით ჩამორჩებო- და. ეს განსხვავება რომ გამოვაკლოთ ხელნაწერში მოცემულ თარიღს 1001-ს, მივიღებთ იმავე **897** წელს $(1001 - 104 = 897)$ ⁴. ამგვარად, სამივე თარიღი თა- ნაბრად იძლევა **(897)** წელს და ეჭვი არ არის, რომ თარიღიან ოთხთავებს შო- რის აღიშისა უძველესია.

აღიშის სახარების გადაწერის თარიღს დაახლოვებით არკვევს აგრეთვე ანდერძში მოხსენებული პირების ცხოვრების დრო. ორ უკანასკნელ ფურცელზე (სურ. 2 და 3) იკითხება: [ქარაგმებს ეხსნით]:

[„სახელითა მამისაათა და ძისაათა და სულისა⁵ წმიდისა[ათა], მეოხებითა [წმიდი]სა ღმრთის მშობე[ლის]ათა და წმიდის[ა იწნე] ნათლის-მცემე[ლის]ათა და წმიდ[ა]თა მახარებ[ელ]თათა და [ყოველ]თა წმიდათა მისთათა ღირს ვიქ- [მენ] მე, გლახაკი [ს]ოფრონ, აღსრულებად წმიდასა ამ[ას] წიგნსა სახ[არებ]ასა ოთხ[თავ]სა ფრიადითა მოლ[უაწებ]ითა სუ[ლიერ]თა ძ[მ]ათა ჩემთათა, სალოცვე- ლად ყოვლისა ამის კრებულისათჳს და ყოველთა ნათესავთა ჩუენთა ჯორციე- ლად, და სალოცველად მეფეთა ჩუენთა ღმრთივ დიდებულისა აღრნესე კურა-

¹ ან C. ² გუე[ქმენინ] C (ან ეგების: გუექმენს ?).

³ აღიშის სახარების წინასიტყვაობა, გვ. 14.

⁴ კ. კეკელიძე, როდისაა გადაწერილი აღიშის სახარება (ტ. უ. მ. II, 392—397).

⁵ ანდერძის დასაწყისი აღდგენილია ჯრუჭის ანდერძის დასაწყისის მიხედვით.

კელთა რაოდენობისა, ხელისა, შემკულობისა, კამარებისა და სხვ.), რადგანაც ვითონ ძველი ფოტოტიპიურად არის გამოცემული მთლად და თანაც ე. თაყაიშვილს ეს საკითხები ვრცლად აქვს განხილული თავის წინასიტყვაობაში.

როგორც აღვნიშნეთ, ადიშის ოთხთავის ტექსტის სტამბური წესით გამოცემას შეუდგა ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი რ. ბლეიკი (R. Blake). უკვე გამოცემულია მარკოზისა და მათეს თავები. ასაწყობად იყო მიცემული იოანეს თავიც (1939 წ.), მზადდებოდა ლუკასიც და, ომიანობა რომ არა, ეხლა მთელი ოთხთავი გამოცემული იქნებოდა. გამოცემას დართული აქვს ვარიანტები ოპიზისა (913 წ.) და ტბეთის (995 წ.) ოთხთავების მიხედვითაა ახლავს ლათინური თარგმანი¹.

ჯ რ უ ჭ ი ს ო თ ხ თ ა ვ ი

(H 1660)

ჯ რ უ ჭ ი ს ო თ ხ თ ა ვ ი (დათქმით D) შედგება 297 ფურცლისაგან, ჩასმულია ტყავ-გადაკრულ ხის ყდაში, ნაწერია ეტრატზე ორ სვეტად შავი მელნით, გარდა სათაურებისა და ზოგიერთი ინიციალისა, რომლებიც წითურად არის ნაწერი. წითურადვეა შესრულებული მახარებელთა სახელების ინიციალები ქვემო აშიებზე მოყვანილ სიმფონიაში (მ, მრ, ლ, ი).

ზომა ხელნაწერისა: 26 X 21 cm (ან ოდნავ მეტი), ტექსტის სიმაღლე 20—21,5 cm, სიგანე 15 cm. სვეტში მოთავსებულია 20—23 სტრიქონი (თუ არ მივიღებთ მხედველობაში მომღვეწო გვერდის დასაწყისი სიტყვის ჩვენებას წინა გვერდის უკანასკნელი სტრიქონის ქვეშ). ამას გარდა ქვემო აშიებზე ამონიოსის „თანხმობას“ უჭირავს საშუალოდ 4 წვრილ-წვრილი სტრიქონი (2-დან 5-ამდე).

ტექსტი ნაწერია ერთი ხელით, გარდა, მათეს და მარკოზის სახარებათა დაბოლოებისა, რომლებიც მინიატურებიან ფურცლებზე გადადის და მხატვარს დაუმთავრებია. ესენია: მათეს უკანასკნელი თავის ორი უკანასკნელი სიტყვა: „აღსასრულამდე სოფლისა“ (28, 20), ხოლო მარკოზისა—სამ მუხლ-ნახევარი: „სნეულთა ზედა ქელი დასდვან“ და შემდგომი (მარკ. 16, 18—20).

თავში მოთავსებულია სურათები (მათ შორის მათესი) და კანონები, ეს სურათები საგანგებო დაკვეთით არის შესრულებული 940 წ. (ამაზე ქვემოთ, გვ. 026 და შემდგომი). თვით ტექსტი იწყება მე-8 ფურცელზე და მიდის 289 ფურცლამდე, ოღონდ ორ-ორი ფურცელი უჭირავს საილუსტრაციო მასალას მარკოზის, ლუკას და იოვანეს თავების წინ (92—93, 143—144, 228—229).

ეტრატის ფურცლები უმეტესად თხელია და ნაზი, მელანი უფრო მოჰკიდებია გარეთა (ბეწვის) მხარეს, მოყვითალო ფერისას, ხოლო შიგნითა (ხორცის) მხარეზე, რომელიც თეთრია, მელანი ბევრგან გადალეულა და ნაწერი ძნელად იკითხება. ეს ადგილები ზოგან გაუცხოველებიათ უახლოეს დროში (მე-18 სს.)

¹. ნახე ზემოთ, გვ. 06.

ორი ძველი რედაქცია ოთხთავისა.

1. ანდერძი, მოთავსებული 291 ფურცელზე (სურ. 23 და 24). აქ იკითხება (ქარაგმებს ვხსნით):

„სახელითა მამისადათა და ძისადათა და სულისა წმიდისადათა, მეოხებითა წმიდისა ღმრთისმშობელისადათა, ძლიერებითა პატიოსნისა ჯუარისადათა, მეოხებითა წმიდისა იოვანე ნათლის-მცემელისაათა (sic)¹, და წმიდათა მახარებელთადათა და მოციქულთადათა და წმიდათა წინაწარმეტყუელთადათა (წნტყულთადათა), წმიდათა მღვდელ-მოძღუართა და ყოველთა მამათადათა და ყოველთა² წმიდათა ნების მყოფელთა მისთადათა ღირს ვიქმენ მე, გრიგოლ, დაწერად წმიდად ესე სახარებად ჯელითა გაბრიელ მღვდელთა ნარჩევისადათა თავად მეფესა ჩემსა სუმბატს (sic)³ სალოცველად და შემდგომად მშობელთა ჩემთა მირდატისთჳს, თაგუნადისთჳს (sic) და ძმათა და დათა ჩემთათჳს და ჩემთა ცოდვათა და თანაცხორებულისა ჩემისათა საჯსრად და მკუდართა საჯსენებელად: ღლარიონისთჳს (sic) და დაშელისთჳს.

აწ ვინცა იკითხვიდეთ წმიდასა ამას სახარებასა, ნუმცა დავიწყებულ ვართ⁴ ლოცვასა წმიდასა თქუენსა ცოცხალნი და მკუდარნი, რადათა (რ'ა) თქუენცა უფალმან მადლი მიგანიჭოს. ამენ⁵.

დაიწერა წმიდად ესე სახარებად შატბერდს⁶ ჯელითა უცბად მხხრეკალისა გაბრიელისითა, თანა-შეწვენითა და მოლუაწებითა გაბრიელისითა და გეორგისითა, რამეთუ დიდი გულს-მოდგინებად მაჩუენეს ამის წმიდისა სახარებისა დაწერასა. ჯსენებულმცა არიან კეთილსა შინა! ამენ⁵.

დასაბამითვან წელი იყვნეს **ქწჳ**, ქრონიკონი იყო **ქწწ**.

სადიდებელად მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა, აწ და მარადის და უკუნითი-უკუნისადმდე⁷, ამენ⁵.

ამგვარად, ჯრუჭის ოთხთავის გადაწერის თარიღად ნაჩვენებია (936) წელი ორგვარი სათვალავით: დასაბამითვანით (6540--5604=**936**) და ქართული ქრონიკონით (780+156=936)⁸.

2. იგაფე მომგებელი იხსენიება ლუკას სახარების ბოლოს, ფ. 229v, ქვე-

¹ დაწერილია უქარაგმოდ. ² აქ ხედმეტად დ არის შემდეგ. ³ „მეფესა ჩემსა სუმბატს“—სამივე სიტყვა მიცემითშია დასმული. მოსალოდნელი იყო ნათესაობითი. ⁴ ხელნაწერშია: ვართა. ⁵ ხელნაწერში: აწ. ⁶ შატბერდსა? („ა“ მკრთალია). ⁷ ხელნაწერში: ოკი ოკე.

⁸ მოქცევად იგულისხმება მეცამეტე, რომელიც, დღევანდელ წელთაღრიცხვაზე გადმოყვანით, 781 წელს დაიწყო. მაგრამ ვილაც მკითხველს (მე-19 ს.) მე-14 მოქცევაში გადმოუტანია ხელნაწერის გადაწერის დრო და იმავე გვერდზე (291v) ქვემო აშიაზე მიუწერია მხედროულად ფანქართ: „1465 წლისა უნდა იყოს, როგორც სჩანს ამ ქრონიკონით“ (ანგარიში არ არის სწორი, მოსალოდნელი იყო: 1468). სამაგიეროდ 1 ფურცელზე მიწებებულია ერთი ქალღმრთის ფურცელი, რომელზედაც მოცემულია სწორი ანგარიში:

„1886 წელს აგვისტოს 8-ს ვიანგარიშე.

ქართულის გამოანგარიშებით ამ სახარების დაწერაზედ იყო დასაბამიდან 6540 წელი, ქრისტეს მოსლვაზედ ქართულივე რიცხვით 5604 წელი. 6540—5604=936. ქრისტეს აქეთ ცხრაას ოც და თექვსმეტს წელში დაწერილია. მას აქეთ არის 950 წელი. ამას ემ(ო)წმება ქართული ქრონიკონიც: ამის დაწერაზედ ყოფილა მეცამეტე მოქცევის 156 წელი. ავიღოთ მეცამეტე მოქცევიდამ დანარჩენი 376, 14 მოქცევი(ს) სრული 532 და 15 მოქცევიდამ 42, სულ 950. დეკანოზი მიხაილ მეუწარგია“.

ძის დროს ცნობილ ქართ. ოთხთავის ხელნაწერებს შორის¹. იმავე ძველის მოკლე აღწერილობას ვხვდებით კონდაკოვ—ბაქრაძის წიგნში², აგრეთვე დ. ბაქრაძისაში³. შემდეგ მასვე ეხებიან, ბროსეზე დაყრდნობით, ე. თაყაიშვილი⁴ და თ. ქორდანიას⁵. ჯრუჭის ოთხთავის ტექსტს გაკვირვებით ეხება ს. კაკაბაძე⁶, ხოლო მინიატურებს—რ. შმერლინგი⁷. უკანასკნელ უნდა აღინიშნოს, რომ ჯრუჭის ხელნაწერის ანდერძი, ბროსეზე დაყრდნობით, მოყვანილი აქვს რ. პლეიკს⁸.

N. B. ჯრუჭის ოთხთავის სახელით ორი ხელნაწერია ცნობილი, ორივე მოხატული: ერთი ეს, მე-10 საუკუნისა (H 1660) და მეორე მე-12 ს.-ის მეორე ნახევრისა (H 1667). უკანასკნელი გ. შააწმიდლის რედაქციისაა და მრავალ მინიატურას შეიცავს. ერთურთისაგან მათ ასე არჩევენ: პირველი ჯრუჭისა და მეორე ჯრუჭისა. მეორე ჯრუჭის ოთხთავი აღწერილი აქვთ კონდაკოვსა და ბაქრაძეს (Опись, 51) და რ. შმერლინგს („ქართულ ხელნაწერთა მორთულობის ნიმუშები“, 1940, გვ. 49—52). ეს მეორე ჯრუჭისა იგულისხმება „საისტორიო და საბიბლიოგრაფიო წერილში“, სადაც მოყვანილია ცნობები დ. ბაქრაძის მოგზაურობის ხელნაწერი ანგარიშიდან („ივერია“ 1889 № 224)⁹.

პარხლის ოთხთავი

(A 1453)

პარხლის ოთხთავი (დათქმით E) ნაწერია მრგლოვანი ხელით მშვენივრად დამუშავებულ ეტრატზე. ზომა ხელნაწერისა: 23×20,5 cm (ნაწერისა, უნიციალეზად, 18×14 cm).

ხელნაწერის ძველი ნაწილი შედგება 30 რვეულისაგან, რომლებიც აღწესებულია ორ-ორ ადგილას: პირველი ფურცლის თავში და უკანასკნელის ბო-

¹ Voyage archéol., XII, 83—85.

² Опись памятников древности в некоторых храмах и монастырях Грузии, СПб. 1890, стр. 153—154.

³ ისტორია საქართველოსი, 232—233; ნ. აგრეთვე დ. ბაქრაძის მიერ გამოცემული ვახუშტის „საქართველოს ისტორია“, გვ. 130.

⁴ სამი ისტორიული ქრონიკა, გვ. LXVII.

⁵ ქრონიკები, I, 89.

⁶ სახარების ქართულ თარგმანთა შესახებ მე-5—6 საუკუნეში ხანმეტ ტექსტებთან დაკავშირებით (საისტორიო ძიებანი, 1924, 1—37).

⁷ ქართულ ხელნაწერთა მორთულობის ნიმუშები, 1940, გვ. 41—43 (წარმოდგენილია სამი მინიატურა: მათესი, იოვანესი და განრღვეულის განკურნებისა).

⁸ R. P. Blake and Sirarpie Der Nersessian, The Gospels of Bert'hay: An Old-Georgian Ms. of the Tenth Century [«Byzantion» 16 (1944), pp. 226—285, 8 ტაბულითურთ].

⁹ Baltrušaitis-ი (Études sur l'art médiéval en Géorgie et en Arménie, P. 1929, p. 27) ლაპარაკობს მეორე ჯრუჭის ოთხთავის მოხატული ინიცილების შესახებ და შეცდომით პირველი ჯრუჭის ოთხთავის ნომერს ასახელებს.

„წ. სახელითა მამისადათა და ძისადათა და სულისა წმიდისადათა, მეოხებითა წმიდისა და ყოვლად დიდებულისა ღმრთისმშობელისა მარადის ქალწულისა მარიამისითა, ძალითა ცხოველს-მყოფელისა პატიოსნისა ჯუარისადათ, მეოხებითა წმიდისა და ნეტარისა წინაწარმეტყუელისა იოვანე ნათლის-მცემელისადათა, მეოხებითა და შეწვევითა წმიდათა და ყოვლად ქებულთა მოციქულთადათა და წმიდათა წინაწარმეტყუელთადათა¹, მეოხებითა წმიდათა მახარებელთადათა: მათე², მარკოზ, ლუკა და იოვანესითა, მეოხებითა წმიდათა მოწაშეთადათა და ღირსთა მღვდელთ მოძღუართადათა და ნეტართა მამათადათა ღირს ვიქმენ მე, გლახაკი იოვანე, ნართაულად ბერაი, აღსრულებად წმიდასა ამას სახარებასა ოთხთავსა მოღუაწებითა სულისა წმიდისადათა და შეწვევითა ღმერთ-შემოსილთა კაცთადათა, სალოცველად სულისა ჩემისა ცოდვილისა და სამოძღურებელად თავისა ჩემისა და სალოცველად სულისა მშობელთა ჩემთასა (sic) და ყოველთა თვსთა ჩუენთათვს, სულიერთა და გორციელთა, და სალოცველად მეფეთა ჩუენთათვს ღმრთივ³ დიდებულისა ბაგრატ ქართველთა მეფისა, დავით მაგისტროსისა, სუმბატ ერისთავთა ერისთვისა და ღმრთივ⁴ მონიჭებულთა ძეთა მათთათვს. ქრისტებან ყოველნი აღიდენინ მოწყალებითა მისითა ჟამთა უკუნი-სადმდე⁵!

აწ ვინცა ღირს იქმნნეთ აღმოკითხვად და მსახურებად წმიდასა ამას სახარებასა, მოიგსენეთ | სული ჩემი ცოდვილი წმიდათა შინა ლოცვათა თქუენთ. და ყოველთა ერთობით მოგუანიჭენინ ღმერთმან კეთილნი საუკუნენი და ყოველნი ღირსმცა ვართ სასუფეველსა ცათა (sic) და სანატრელისა მის ვმისა სმენად ქრისტე⁶ იესუს მიერ უფლისა ჩუენისა! მისა დიდებაჲ ეკლესიასა შინა მამისა თანა სულით წმიდითურთ საუკუნეთა მიმართ საუკუნეთასა, ამენ.

დაიწერა დასაბამითგანთა წელთა **Ε : Φ : Ω Ξ :**

ქრონიკონი იყო მეცამეტედ ქცეული **Ϡ ϥ ϭ**.

ანდერძიდან ცხადია, რომ ხელნაწერი გადაუწერია იოანე-ბერას დასაბამითგან 6577 წელს, ხოლო ქართული ქრონიკონის მიხედვით 193 წელს. ორივე წელთაღრიცხვით ჩვენებურად გამოდის 973 წელი: 6577—5604=780+193=973.

2 იოანე-ბერა თავის თავს მომდევნო ბერძნულ მინაწერშიც (სურ. 29) აცხადებს გადამწერლად.

3. იოანეს, რომელსაც ნართაულად ბერა ჰრქმევია, სახარების ტექსტი შრგლოვანი ხელით დაუწერია, მაგრამ მინაწერებში სხვაგანაც ნუსხურს ხმარობს. ერთი ასეთია მათეს სახარების ბოლოს (70 v, სურ. 25), სამ სტრიქონად, წვრილად:

„ქრისტე მეუფეო ყოვლისა მპყრობელო, შეიწყალე გლახაკი იოვანე, მწერალი ამის წიგნისაჲ, მეოხებითა წმიდათა მახარებელთა შენთადათა, ან“.

4. მარკოზის სახარების ბოლოს (112 v, სურ. 25):

„ქე, შეიწყალე ბერაი მწერალი. ან“.

¹ წნწ-ელთადათა E. ² მათე E. ³ ღთვ E. ⁴ ღთივ E. ⁵ ოკვ E. ⁶ ქმ E.

თელო ჟორღანია

ქრონიკები

I

გამომცემლობა არტანუჯი

თბილისი 2004

ქრონიკები

ღ

სსგა მასალა საქართველოს ისტორიისა,

შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი, ახსნილი და გამოცემული

თ. ჟორდანიას მიერ

ტფილისი

სტამბა მ. შარაძისა

1892

როგორც ამ წიგნის შესავალში მოკისხებთ, ცხრილოვანს ქორონიკონებში აღვილი მოსალოდნელია (იხ. ეს წიგნი, გვ. 29, შენიშნ. № 62).—

889—909 წ. ამ დროს უნდა ეკუთნოდეს ძველი ასომთავრული წარწერა ერთს მომცრო გულსაკიდს ოქროთი დაფერილს კეცხლის ჯვარზედ, რომელიც ჩვენ ვიპოვნეთ მარტვილის სალაროში: **ԻՕ ԻՕԻԸԻԿ ԻԸԹԻՆ ՖԵԿԻԿԻՕ ॥ ԶԻՕԶ ԿԿԸԻ ԷՌԻԿԻ ՄԻՕՄԻՆԸ ॥ ԿԸԿԻԸ ԾԸ ԾԸԻԻԸ**, ე. ი. „წმიდაო იოვანე ნათლისმცემლო მეოს ეყავ სორანშ (ანუ სორანშა?) დეუფალსა (დედოფალსა) ბაგრატს და დავითს“.

წარწერა მიაგავს IX—X საუკუნეების სელს. რადგან წარწერაში მოხსენებულა ჯერ დედოფალი და მერე ბაგრატ და დავითი, ამის გამო საფიქრებელია, რომ პირველი უნდა ჰყოს დედა უკანასკნელთა. დედოფალს ქმარი რომ ჰყოლოდა, პირველად მას მოიხსენიებდა, და ამის გამო ქარიკობაში უნდა წარმოდგარიყოს წარწერა. ვინ უნდა იყენენ მოხსენებულნი პირნი? სურანშა უნდა იყოს ცოლი სუმბატ მამფალისა არტანუჯელისა, რომელიც მოკვდა 889 წ. მას დარჩა ორი შვილი—დავით და ბაგრატ, ალბათ არა სრულ წლოვანები. ამათში ბაგრატს + 906 წ. (ალბათ უფროსი), სოლო დავით-მამფალი + 943 წ. სხვა არც ერთს მეფეს ანუ მამფლებს IX—XI საუკუნეებისას არ დარჩენია სიკვდილის შემდეგ ორი ესრეთის სასელწოდების შვილი, გარდა სუმბატ ერისთავთ-ერისთავისა და ადარნასე მაგისტროსისა, რომელთა დაუტყვევს იმავე სასელწოდების შვილები, მაგრამ ძნელად დასაჯერებელია, რომ უკანასკნელი ჰყვანდეს სასეში ამ წარწერას, რადგან სუმბატის შვილები დაიბრუნენ ერთს წელს მამასთან (+ 988 წ.), სოლო ადარნასეს შვილებს მამა ცოცხალი ჰყავდათ, ბერად შემდგარი, როდესაც იგინი ჰმართვიდენ თვის სამფლობლოს.—ასო «ა» ხმაურებაც სასელების წინ უძველესს დროს გვიჩვენებს.

891 ქვს :რია: აქა დაწეება ბერძენთა ქორონიკონისა (წა სიკოლოზ კვ. ჭრ.—ამასი განმარტება იხ. აქვე 893 წლის ქვეშე). **[6497-5604=893]**
[893] წ. 893—532=361 წ.). ქვსა: რიგ: დასაბამითგან: ნუქს: (აქა დაწეება ბერძენთ ქორონიკონისა არს“ (აფხაზთ-მეფეთა ქრონიკა).

ბერძენების ქრონიკონი დაიწყო 361 წ., პირველს წელს იელიანეს კეისრობისა. ამ წელს კალენდარი დასწერა ანდრიაშ, მაგნუს კპისკოპოსის ძმამ. 893 წელს რომ გამოკაკლოთ სრული მოქცევა, ე. ი. 532 წ. (რადგან, ცხადია, უწინდელი მოქცევა აქვს სასეში ქრონიკას), დაგვრჩება 361 წ., ამის გამო ჩვენ ვგონებთ, რომ აქ იულიანეს კალენდრის დაწეებაზე არის ლაპარაკი (იხ. ამაზე Асогикъ, стр. 331).

906 წ. „გადაიკვალა ბაგრატ მამფალი არტანუჯელი, ძე სუმბატისი, ქორონიკონსა: რკთ: (909 წ.) თუესა აპრილსა :კ: დღესა ადვსებისა და დაუტყვნა ძენი ოთხნი: ადარნასე, რომელი იგი მონაზონ იქმნა და ბასილი სახელ ედვა მას, გურგენ ერისთავთ ერისთავი, აშოტ და დავით.—გარდაიკვალა დავით ერისთავი, ძე ბაგრატ არტანუჯელისა მამფალისა ადარნასეს ძისა გურგენ კურატპალიატისა, ძმა დიდისა გურგენისი ქრესა: რკს: (908 წ.) და არა დაუტყვა შვილი“.

ეს ადგილი განგებ გადმოწერეთ ჩვენ სუმბატის ისტორიისაგან, რომელიც ჩართულია თეიმურაზ ბატონიშვილის მიერ ქართლის ცხოვრებაში (I, 199) და ცალკე იპოვება „წერა-კითხ.“ ხელ-ნაწ. № 30, დადგან ყველა წყაროებში (და რა საკვირველია, ვასუშტი-ბროსისე-ბაქრაძის თხზულებებშიაც) შეცდომით ნაჩვენებია ბაგრატის სიკვდილი 906 წლის მაგიერ 909 წელსა. რომ აქ ცხადი შეცდომაა, ამას გეომტიკებს ორი საუურადღებო გარემოება: ერთი ის, რომ 20-ს აზრდის აღკვების დღე 906—911 წლებს შუა მოდიოდა მხოლოდ 906 წელს და არა 909-ის (ჩვენი ანგარიში ეკვ მიუტანელია) და მეორეა ის, რომ სუმბატის ისტორია ქრონოლოგიურს წესს მისდევს, ხოლო აქ ირღვევა ეს წესი, რადგან ჟერ ნამბობია 909 წლის ამბავი (906 წლის მაგიერ) და მერმე 908 წლისა. უეჭველია, შეცდომა გადაწერათა შეუტანიათ. **[6512 - 5604 = 908]**

908 წ. ქკს: რკზ: დასაბამითგან: **ხუთი:** აქა კო(სტ)ან(ტ)ინე (გა)დაიცვა(ლა) (აბხაზთ მეფეთა ქრონიკა).

ვასუშტი (ქ.-ცხ. II, 180) და ბროსისე ბაგრატ მეფის მის აფხაზთა მეფის კოსტანტინეს გამეფებას გვიჩვენებენ 906 წლის შემდეგ, ხოლო მისს სიკვდილს 921 წ. ვასუშტი თვის ცნობას ამყარებს, როგორც სხანს, მასაზრებაზე და არა ნამდვილ ისტორიულს წყაროზე. ჩვენი ქრონიკა, რასაკვირველია, სარწმუნოა, მით უმეტეს, რომ იგი ეთანხმება ჭეშმარიტს ცნობებს კვირიკე და ადარნასე ვას-ტერეთის მზერობელებზე და არაბების ემირებზე (იხ. ქ.-ცხ. I, 195—197; II, 97; Hist. G. I, 279. Addit. à l'Hist. de la G. p. 248—253), შუქსა ჭეფენს და ასწორებს იმ დროინდელ არეულს ქრონოლოგიას ჩვენის ისტორიისას. რადგან მეფე კოსტანტინეს სიკვდილამდე ქ.-ცხ. მოთხრობილია გობრონის წამების და სუმბატის სიკვდილი, ბროსისესგან აღნიშნული 914 წ. ასლო ხანებში (Hist. G. I, 279, n. 4), ამის გამო. იბადება აზრი, რომ არაბთა შემოსევის და გობრონის წამების ამბავი მერე უნდა იყოს შეტანილი „ქართლის-ცხოვრებაში“ (I, 195—196) წა გობრონის ცხოვრებიდამ, როგორც შეუტანიათ სხვა-და-სხვა დროებაში ქ.-ცხოვრებაში სხვა წმინდანების ცხოვრებაც სრულად, გინა შემოკლებით.

908 წ. „წელსა :მშ: აბხაზთა მეფემან გიორგიმ მარტვილი ადაშენა“.

ეს წარწერა ვიპოვეთ თაბასიან ქალაქდზე, რომელზედაც მე-XIX საუკ. სულით აღნუსსულია რამდენიმე ქრონოლოგიური შენიშვნები, უმეტესად შესასებ დადიანებისა. მეფე გიორგის გამეფების უამი ისტორიამ არ იცის, მაგრამ ეტვი არა არის, რომ 908 წელზე ადრე არ იქნებოდა, რადგან ამ წელს მოკვდა მამა მისი. მარტვილის აშენების დრო ბროსისეს აღმოუკითხავს, თუმცა საეჭვოდ, თვთ მარტვილის ტაძარზე, რომლისაგან უკანასკნელთა განმასხლებელთა (1850 წ.) სრულიად აღმოფხვრეს, საუბედუროდ, ის მაღალ-სელგონების ჩუქურთმა, რომელსაც აქებენ ბროსისე და დიუბუა და საისტორიო წარწერანი. ამ წარწერებში ბროსისეს დაუცავს თავის Voyage-ში (Rap. VII, 12) სხვათა შორის შემდეგი: „**ჰრქი ღჳრქუნტლ - - - ღ გრქაჳრ ღიღჳრქნ ღრ ღნქნტუნ ღ - - -**“ რამდენადმე მოშორებით ზემო: „**გნ - - ტჳრ - - - ღრქნ ჴ: ჴტუნ: სჳრ:**“ უნდა ეოფილიყოს:

წარწერით: „დაიწერა წა ესე სსხარება ღაგრასა შინა წისა ნათლისმცემლისასა ოპი-
 უსას და ქორონიკონი იყო :რღგ:“ ბოლოს ჭქონია ქორონიკონები (სუთასეული)
 წარწერითა: „ესე ქორონიკონი დაიწერა სახითა იერუსალიმისათა“... ეს ცნობა
 მოგვუბეს, რადგან იგი არღვევს ბროსსემს და დ. ბაქრაძემს ჭყარსა იმის შესახებ, ვი-
 თომ სუთასეული ქართული ქორონიკონი ასურეთით იყოს მოღებული და არა იე-
 რუსალიმით. ჩვენს „ახსაზთა მეფეთ ქორონიკებში“ და წერა-კითხ. № 250 ქორონი-
 კებშიც იგი იწოდება იერუსალიმელად; სსკა ხელნაწერებშიცა ესრედ მოხსენებულა, გარ-
 და იმ „ძილისპირისა“ (ეკ. მუხ. № 85), რომელიც ბროსეს ჭქონია სსსეში მისის
 გამოკვლევის დროს და რომელშიაც იოანე შავთელი სუთასეულს ქორონიკონს უწო-
 დებს „ასურულ გზხელსად“. არც ის არის მართალი, რომ რადგან საქართველოს ეკლე-
 სია პირველად ანტიოქიის საპატრიარქოში ითვლებოდა, სწავლა-განათლებაც იქიდან
 გვექნებოდაო. ჩვენ მრავალი საბუთები გვაქვს იმისი, რომ უძველესი ნათარგმნები
 საღმთო წერილთა და წმიდათა მამათა იერუსალიმში დაუწერიათ, საბა-წმიდაში, სან-
 მეტში (?), სინას მთაში. უძველესი სსხარება იწოდებოდა ისრუსალიმელად, საბა-
 წმიდურად, სანმეტურად, ხოლო მე-XI საუკუნის ნათარგმნები „თონურად“, „მთა-
 წმიდურად“, „ახალ-წიგნებად“, „ბერძულად“. მე-974 წლის დავითნი (ეკ. მუხ. № 38)
 იტყვის: „არიან რომელნიმე ერთფერად და სწორედ ისრუსალიმელთაჲ (ე. ი. კბრა-
 ელი) და ქართველთაჲ კანონიცა და ფსალმუნიცა“.

[6535-5604=931]

931 წ. **ქსა** :რნა: **ღასაბამითგან** [ნთლე] აქა ბაგრატ მეფედ დაჯდა“
 (აფხაზთ მეფეთა ქრონიკა).

ეს ქრონიკა გვიჩვენებს აფხაზთა მეფეს ბაგრატს, გიორგის ძმას (+ 966 წ.).
 გვიან გამეფება ბაგრატის შემდგომად ძამა მისის სიკვდილისა (+ 908) ახსენებს
 არეულობით აფხაზეთ-იმერეთში: „და იყო მათ შორის (გიორგის და ბაგრატის
 შორის) ბრძოლა ფიცხელი, რომელი თვთოეულად ჭპოვო ცხოვრებასა მათსა და ვი-
 დრე არა მიიცვალა ბაგრატ, არა იყო მშვიდობა მათ შორის“ (ქ.-ცხ. I, 196;
 Hist. G. I, 641). ჩვენი მემატიანენი და მეისტორიენი მეფედ არ ახსენიებენ მას.
 მეტად შესანიშნავი განსსკავება ჩვენის ქრონიკისა და ესლამდი ცნობილ წყაროთა
 შორის დიდის ყურადღების ღირსია. ქ.-ცხოვრების (I, 196—198) და ჩვენის
 ქრონიკის თქმა ადვილად შესათანხმებელია: ძმებთ შორის ატეხილა სანგრძლივი
 ბრძოლა შემდეგ ძამის სიკვდილისა (908 წ.); ბოლოს 831 წ. გურგენ ერისთავთ-
 ერისთავის შემწეობით ბაგრატს უძლეკია გიორგისთვის და გამეფებულა, აღბათ,
 მხოლოდ ახსაზეთ-გურიაში, მაგრამ მალე მომკვდარა და ისევე გიორგის დაუპყრია
 მთელი იმერეთ-აფხაზეთი (იხ. ზემო 908 წ. ქვეშე).

ცისა და სამოციქულომისა იზრუსალიმისა საუდრისა სუნკელოზისა მიერ ბერძულად თარგმანებული“. ამ საკითხავს მისდევს სხვა: „ნიკიტა მონაზონისა და სუცისა, სტოდელთა მონასტრისა სტიოატისაჲ სიტყუა განსაქიქებელი მემობრისა მის წუალებისა სომეხთასა“, და ამ საკითხავსაც მისდევს წარწერა ტექსტის ხელით წითელ მელნით: „აღიწერა წიგნი ესე კაცისა მდაბლისა და არა რას ღირსების მქონებელისა, თუკს იანკარსა, დასაბამითგან წელთა :ხელა:“ და იქვე წარწერა შავ მელნით: „თუთ ამის (ე. ი. მისაელის) ღირსისა მამისა ანდერძი არს ესე“.

თითქმის ერთნაირად იპოება ეს წარწერა საეკლ. მუზ. ხელნაწერში (№), გელათის წა გიორგის „დოღმატიკონში“ და მარტვილის იმავე ხელნაწერში (ჩემი უბის წიგ. III, 109—110; 149; 94). ამ ხელნაწერებში მოქცეულია მრავალი საკითხავები სხვა-და-სხვათა მამათა განსაქიქებულად ნესტორის და მონოფიზიტების მწვალებლობისა და სხვათა შორის საკითხავი იოანე დამასკელისა „სარწმუნოებისათეს“.

936 წ. ამ წელს დაუწერიათ ვერუჭის სახარება შატბერდის მონასტერში, როგორც გვაუწყებს შემდეგი მისი წარწერა (Rap. XII, 84): „ღირს ვიქმენ მე გრიგოლ დაწერად წა ესე სახარება კელითა გაბრიელ მღვდელთა ნარჩევისათა თავად მეფისა ჩემისა სუმბატის სალოცველად... დასაბამითგან წელნი იყვნეს: ხუმ: (6540); ქნი იყო: რნვ.:“ (156+780=936). [6540-5604=936]

947 წ. დასაბამითგან 6581 წ. (947 წ.) იერუსალუმელ მეტაფრასის წარწერა, რიღობა, პლატონ იოსელიანისაგან წაკითხული:

„გარდაიცვალა ნეტარი მამა ჩვენი გრიგოლი 102 წლისა ცხოვრებისა მისისა, ქორონიკონსა 81 (81+780=861 წ.). სოლო ცხოვრება ესე მისი დაიწერა შემდეგად გარდაცვალებისა მისისა 90 წელსა (861+90=951 წ.), დასაბამითგან 6551 წ. (6551—5604=947 წ.) იერუსალიმის პატრიარქობასა აგათონისა, მცხეთას კათალიკოზობასა მიქელისასა *), ქართუელთა ზედა მთავრობასა აშოტ კუროპალატისასა, მისა აღარნასეს ქართველთა მეფისასა (+954 წ.); აფსაზთა ზედა მეფობასა გიორგისსა, მისა კოსტანტინე მეფისასა (+966 წ.); ერისთავობასა სუმბა-

*) ბ. ე. თაყაიშვილი, მისგან გამოცემულს „სამი ისტორიული ხრონიკა“-ში, შეცდომით, მიაწერს ამ ცნობების შეკრებას ბერს ა. ლორთქიფანიძეს, მაშინ როდესაც «წერა-კითხვის გ. საზოგადოების» წიგნთ-საცავში იპოება თვით პ. იოსელიანის ხელით გადაწერილი პირი იმ წერილისა, რომელიც ა. ქუთათელაძემ დაბეჭდა „ივერია“-ში 1889 წ. №№ 70, 72 და 73, ხოლო ბ. თაყაიშვილმა გადმობეჭდა „სამი ისტორიული ხრონიკა“-ში. პლატონ 1849 წ. იყო იერუსალიმში.—ბ. თაყაიშვილი ამ ცნობებში ჰხედავს თვალ-საჩინო „ანახრონიზმებს“; მაგრამ ჩვენ აქ „ანახრონიზმებს“ ვერა ვხედავთ: წინააღმდეგ ე. თაყაიშვილის ცნობებისა, აღარნასეს ძე აშოტ კუროპალატი გარდაიცვალა 954 წ. (და არა 786—826); დავით მამფალი სუმბატის ძე გარდაიცვალა 943 წ. (და არა 994 წ.). გარდა ამისა მეტაფრასი გადაწერილი უნდა იყოს 947

რომ წერებულა „მისის :ზ:“ (სუცური „ზ“ რამდენადმე წააგავს სუცურსაკე „ნ-ს“). მართლაც 964 წელს შათათი შესვლებოდა მისის 7, 14, 21 და 28.,

966. „ქკსა: რჰვ: დასაბამითგან: **ნტო:** აქა გ¹ (გიორგი) მეფე გარდაი-
ცვალაჲ (აზსაჲთ მეფეთ ქრონიკა). 6570 - 5604 = 966

ბროსსე და ვასუშტით გიორგი † 955 წ. შეიძლება აქაც ჩვეულებრივი ათწლო-
ვანი შეცდომა მისდევდეს ვასუშტის ქრონიკას და ნამდვილად კი ვასუშტი გვიჩვენებ-
ნობდეს 955+10=965 წელს. რადგან ჩვენი ქრონიკა ჩაწერილია სუთასეულს ცხრილ-
ში, ამის გამო ერთის წლისა შეცდომა შესაძლებელია ჩვენს ქრონიკასაც შეჰპარო-
დეს, როგორც დანახვით 1028 წ. და 1222 წლის ქვეშე. უკანასკნელს შემთხვე-
ვაში გიორგის საეკლდელი მოხვდება 965 წელს. გიორგი მეფე ის. 947 წ. ქვეშე
ამ ქრონიკისა.

973 წ. წარწერანი ძველს ჯვარზე ცაგერის ეკლესიისა: 1) „ძელო ცხოვრე-
ბისაო, წინამძღუარ და მთარველ ექმენ ილარიონ (ი¹ლ¹ნ) ეპისკოპოზსა“
2) „ქე აღიდენ მეფენი ჩუენნი და ერი მათი დაითარენ ქკსა: **ქ¹ქ¹ქ¹:**“ 3)
იშნისთვს ილარიონ შექმნა; ვინცა გამოაკვას შემცაჩვენებელ არს.“
4) („ჩ¹ნ) მეფეთ მეფემან ბატონმა გიორგი მეორედ გავაკეთეთ ჯუარი
ესე წარსამართებელად მეფობისა ჩ¹ნისა... ან“.

ეს ჯვარი ბროსსეს აუწერია თვსს **Rep. IX, 33.** ჩვენ გვეჩინია, რომ მეოთხე
წარწერა შექმნილი უნდა იყოს. აქ ჩვენ საყურადღებოდ მიგვაჩნია პირველი ორი წარ-
წერა მე-X საუკუნისა. იშხელი ილარიონ სჩანს ერთს ძველს ტუყის უთაბოლო
ეპიტაფის წიგნში; (ეკლ. უმზ. № 35), რომელიც დაწერილია მე-X საუკ. სელით.
უფრო საყურადღებოა მეორე წარწერა მათ, რომ არც ერთის მეფის სახელი არ არის
მოხსენებული, არამედ საზოგადოდ მოიხსენიებს „ქე აღიდენ მეფენი ჩვენნი
და ერი მათი დაითარენ“. მიზეზი მეუკებისა დაუსახლებიას უნდა იყოს ის,
რომ იმ დროს (973 წ.), თანახმად ქ-ცხოვრებისა, არეულობა იყო ტახტის მე-
ძიებელთა შორის დემეტრე და თეოდოსისა: ქ-ცხ. 204 205, და არც ერთი მათგან-
ნი ეკლესიასგან მეფედ აღიარებული არ ყოფილა. ეს ღირს შესანიშნავი წარწერა ამტკი-
ცებს ქ-ცხ. და შუქსა ჭეუნს იმ დროს არეულს ქრონოლოგიას. მართლაც, არეუ-
ლობა დემეტრე და თეოდოსის შორის უნდა მომხდარიყო ლეონ III საეკლდელის
შემდეგ. ლეონ გამეფდა შემდეგ გიორგი II საეკლდელისა, ვასუშტით 955 წ., ჩვე-
ნის „აფსაჲთა ქრონიკით“ 966 წ., სოლო ვასუშტით ლეონ მოკვდა 957 წ. და
ამას შეუდგა არეულობა ქვეყნისა. ცხადია, რომ ზემოხსენებული წარწერა უფრო
უახლოვდება ჩვენს „აფსაჲთა ქრონიკას“ და ამტკიცებს მას: მართლაც თუ ლეონ
გამეფდა 966 წ. (ჩვენის ქრონიკით), და იმეფა, ვასუშტით, ორი წელი, მისა სი-
ეკლდელი უნდა მომხდარიყოს 968 წ. (და არა 957 წ.), რაიცა უახლოვდება 973
წ., როდესაც მისის საეკლდელის შემდეგ მომხდარი არეულობა იმდენად გამწკავებუ-
ლა, რომ წარმწერელი სთხოვს დემეტრეს, რათა დაითაროს ერი. ეს მოკვლენა, აფსაჲ-
თა ქრონიკისაგან „აღნუსხული იქნებოდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, სწორედ აქ აკლდა

ვით გურჯაანისა, მონაწილეობა მიუღია და ამის გამო მისი სახელი დაუწერიათ მისს კედელზე.

სობის მონასტრის (სამეგრელოში) პატარა ღვთისმშობლის ხატის პირზე აწერია ასომთავრულად: „ყ ლ წ ო ლუთისმშობელო, მეოხ ეყავ წინაშე ქრისტესა სულსა ლეონ მეფისასა“. იმავე ხატის ზურგზედ წარწერა მოიხსენებს „მეფეთა მეფეს დავით რუსუდანის ძეს“. ეს იყო, მგონებ, მიზეზი, რომ ბროსსემ გამოაცხადა, რომ დავით მეფე ლეონ მეფედაც იწოდებოდაო (Rap. VII, 45 და შ.). მაგრამ ბროსსე რომ აქ შეძვდარია, ეს ცხადია იქიდან, რომ პირველი წარწერა ხატის პირზეა და ძველებურის სელით არის, ხოლო მეორე წარწერა მერმინდელის სელით არის და იშოკება ზურგზე. ამაში მე თვთ დავრწმუნდი ადგილობრივ 1890 წ.

974 წ. საეკლესიო მუზეუმში ინახება მცხეთიდან მოტანილი ეტრატის დაკითხი № 37 (in. 4, 263 ფურცელი), ასომთავრულად დაწერილი; რომელსაც წინ უძღვის ასომთავრულად დაწერილი განმარტება ფსალმუნთა დიდისა თანასე ალექსანდრიელისა (ფურც. 2—21). შეიტყუეს წიგნი: „უოვლად შეკრებით ფსალმუნთა :რნ: მუკლთა :ცმ:“ (ფურც. 22—208), ფსალმუნთ დამატებასა (ფურც. 209—238) და უკანასკნელ საკითხავს: „გამოძიებისათვის ესმთა და წელიწადთა, მცხრანლისათვის და ნაკისათვის მთვარისა, ზედნადებისათვის, ხუთეულისათვის და ექვსეულისა, შვიდეულისათვის და დღის სარბიელისათვის“. ამ საკითხავის სათაურში მოხსენიებულია: „დასაბამითგან რომელი წელიწადი გარდასრულ არიან ესრედ იცნობების: ჯუარცუმამდე უფლისა ჩუენისა ისო ქრისტესა წელიწადი :ჭფლდ: შემდგომად ჯუარცუმისა ვიდრე მოაქამომდე :მოდ: (974).

უკანასკნელად, რომ აქ ხმარებულია ერუსალიმელი წელთ აღრიცხვა, როგორც „ქართლის მოქცევაშიც“ (5500 წ.) და არა ქართული (5604). ეს ამის მომასწავებელი უნდა იყოს, რომ პირველი დედანი სელნაწერისა დაწერილა პალესტინის დამოში. 34 წელი ქრისტეს დაბადებამდე ჯვარცმამდე უთვლიათ, ხოლო 5500 ქვეს მოსლვამდე.—მეტად საყურადღებოა, რომ ესრეთივე თვლა უსძარნიათ შიომღვიმეში 1270 წელს: დასაბამითგან ჯვარცმამდე :ჭფლდ: ხოლო შემდგომად ჯვარცმისა ვიდრე მოაქამომდე .ჩ:ს:ო. ერთ რიცხუად ყოველნივე წელნი დასაბამითგან ეკ მოაქამომდე :ხ:უ:დ:—...ქკსა: უე:“. (ის. ხეში დღიური IV, 78; და ესვე წიგნი 1270 წ. ქვექე). ეს უკანასკნელი ქრონოლოგიის უე: (1270) ცხადად ამტკიცებს, რომ ჯვარცმის მაგიერ უგულისხმებიათ დაბადება ქრისტესი არა შეცდომით, არამედ ჩვეულებით (ისტ. ბაქრ. გ., 206) და ამისგან შემო აღნიშნული სელნაწერი უსათუოდ 974 წ. ეკუთნის და არა (974+34)=1008 წელს.

გარდა ამისა სელნაწერის პირველ ფურცელზე იპოება ფრიად საყურადღებო, ჩვენის აზრით მათე საუკ., მხედრული წარწერა, რომელიც მეტად ძნელად იკითხება, მაგრამ ჩვენ კერე გაგვიჩვენია: „# ქ (?) მე და მშობელნი (?) ჩემნი განუსვენიან ოდეს სოლსა ჩემსა იქმენ (?) და მეოხ“ (?) და ბოლოსაც აქვს ტექსტისაკე სელით დაწერილი ხუცური წარწერა, ფრიად საყურადღებო: „განუოფა კანონთა სამად გადობასა შინა, სადა დიდება ითქუმის, ესრეთ ცან,

981 ქკსა: სა: (981 წ.) დასაბამითგან: ხფჳე: (981 წ.) აქა დემეტრე მეფე გარდაიკვალა (ახსაზთა ქრონიკა). 6585 - 5604 = 981

კახუშტის გამაზგარიშებით დემეტრე, ძე გიორგი მეფისა, გამეფდა 957 წ. და მოკვდა 979 წ. ჩვენის ქრონიკით გი გამეფება მისი უნდა მომხდარიყო ლეონ მეფის სიკვდილის შემდეგ, ე. ი. ჩვენის გამაზგარიშებით (იხ. ზემო 973 წლის ქვეშე, გვ. 91—92) 970—971 წლებში. მაგრამ, როგორც სჩანს, დემეტრეს ამის წინათაც უმეტესად ერთად მისის უფროს ძმასთან ლეონთან, როგორც ამაზე ჰმოწმობს თვით დემეტრე „ქართლის ცხოვრებაში“, როდესაც ეტყვის თვის ტახტის მოცილე ძმას თეოდოსეს, რომელსაც გაუგზავნა მოციქული და მოასყენა: „ვიყვინეთ ორნივე სწორად უფალ მამულისა ჩუცნისა, ვითარცა ვიყვენით უწინარეს მე და ლეონ“ (ქ.-ცხ. I. 204). იმავე სახით, ლეონიც თანა-მეფე ყოფილი მისის ძმისა გიორგისა და გიორგიც მისის ძმის კონსტანტინესი.

დემეტრესი და თეოდოსეს ბრძოლა აღწერილია „ქ.-ცხ.“ (1,203—205) და როგორც ზემო აღვნიშნეთ (გვ. 91), ეს ბრძოლა გამწვავებული უნდა ყოფილიყო 973 წ. სწორედ ეს დრო და ეს ბრძოლა ორივე ძმათაშორის უნდა იყოს აღნიშნული შემდეგს ზაროს წარწერაში, რომელიც ბროსისკს მოუჭტევია თავისს Voyage-ში (Rap. I. 175—176) და რომელიც სწორეთ კერ წაუკითხავს და კერ განუმარტნია. ჩვენ ესრე ვკითხულობთ იმ წარწერას, ბროსისკსანვე გადაღებულს: „ქრისტე აღიდე ტაძარი (?) და ძლიერი მეფეთა მეფე დემეტრე (დტე), რომელმან რა ჟამს ძმათა (ძმასა?) შეებრძოლა (შბრძა), მას ჟამსა ესე ციხე ავა შენეთ მეღ ჩემმა --- (გან)ვაწესენ ესე ნადამქას(?) მამოლი“ --- მართალია, გიორგი III-ესაც წინაღუდგა 1077 წ. დემეტრე, მაგრამ უკანასკნელი იყო ძმის წული და არა ძმა მისი და ამასთან მეფედ არსად არ არის იგი წოდებული, და თუნდაც რომ წარწერა რამე ყოფილიყოს მისის სახელისა, გიორგი მეფე, შემდგომად მისის დამხობისა, წააშლეკინებდა მისს სახსენებელს ყოველს წარწერაში, თუ ქარტებში, როგორც ამაზე გვემოწმება თვით სტეპანოზი (Hist. Siunie გვ. 1 ა 9). — რადგან წარწერაში მოხსენებულია „ძმათა შეებრძოლა“, ამით საბუთი გვეძლევა ვითეჭროთ, რომ თეოდოსე ერთად თვისს მეორე ძმით ბაგრატითურთ ებრძოდა დემეტრეს, თუმცა ქ.-ცხ. ამ ამბობებაში ბაგრატის მონაწილეობაზე არას გვეტყვის.

ჩვენის ქრონიკის ცნობა უფრო ეთანხმება „ქ.-ცხოვრების“ ცნობას, ვიდრე კახუშტისას: ქ.-ც. I, 207 მოგვითხრობს, რომ დემეტრეს სიკვდილის შემდეგ თეოდოსი სამ წელს ჰმართავდა და მეოთხე წელს გი ბაგრატ მესამე კახდა ახსაზთა მეფედ. ცნობილია, რომ ბაგრატ ახსაზეთში გამეფდა 985 წ., რადგან მართლაც ეთანხმება ზემონახეულებს ცნობას (981+3+1=985 წ.).

*კითხვა: მა: (61).

რამ იყო ევფოდი იგი, რომლითა იკითხვიდეს მღვდელთ მოძღუარნი (იგი?) საქმეთათჳს დაფარულთა და ეუწყებოდა.

მიგებაა:.

ევფოდისა სახელი გამოითარგმანების «უწყება და გამოკსნა», ხოლო სახს მისი იყო მოთხოვითი მტკავლეული ქსოვილი ოქრო მკელითა და თითო ფერითა სახითა და საშოვალ იყო ვარსკულავისა სახს ოქროსა წმიდისა; ამიერ და ამიერ იყონეს (sic) ორნი სამარაკლონი თუაღნი, რლთ ზა წერილ იყო ექუს ექუსი სახელები ათორმეტთა მათ ტომთა ისრაჲლისათა და ერთ კერძო თუაღთა მათ იყო ქვა (sic) ანდამანტი. ხოლო ოდეს იგი მღვდელსა ჰნეავენ კითხვა რამე, შეიმოსის კუართი და ძეწარი (sic) და ძეწარსა მას დააკერიან ევფოდი იგი მკერდსა ზედა მღვდელისასა და აღიპყრის ორითავე კელითა ძეწართუთ და იპოეს იგი განმარტებული კელთა შინა მისთა, ვითარცა ფიცარი, და იკითხის ღთისაგან საკითხავი იგი, რომელსა ეძიებნ და ხედავენ ევფოდსა მას; და უკეთუ სათნო არნ ღთისა საქმს იგი, რლისათჳს იკითხავნ, განბრწყინდის ანდამანტი იგი და ელვის სახენი ნაბერწყალნი ჰკრთებოდინ მისგან.

ოკკეთუ კვლა (sic) არა სათნო არნ ღთის საქმს იგი, დაადგის ანდამანტი იგი წესსა ზედა თჳსსა, რამეთუ ევფოდებინ თუ ღმთსა მიცემად ერისა მის კელთა მახვლისა, იქმნის ანდამანტი იგი სისხლისა ფერ; მოიწვევიან თუ სიკუდილი ერისა—იქმნის იგი შავ, რამეთუ ძუელსა მას შჯულსა შა შევალნ რამ მღვდელთმოძღუარი წმიდასა მას წთასა შეიმოსის თითო ფერითა მით შესამოსლითა კუართითა, რლი იგი იყო სამოსელი ფესვედი და ფერკთა შესაცუმელი“, - - - - (მეტი არ არის დედანში იხ. წიგ. ლეკიტელთა, თავი 6).

სჩანს, რომ ამ ანდამანტისა აღწერილის ცვლილებისა მისედავითა დაუწერათ ის ცრუ-წინასწარმეტყველებანი, რომელთაც ნაწყვეტ-ნაწყვეტად აქა-იქ შესვლებით ჩვენს ჭკუენაში. ისიც ცხადია, რომ ეკუთუდი ებრაელთაგან მიგვიღია.

991 *ქკსა: სია: დასაბამითგან: **ხტეეე** აქა რუსნი გამოვიდეს* (აფხაზთა მეფეთა ქრონიკა). **[6595 - 5604 = 991]**

ქ.-ცხოვრებაში (გვ. 216) და სუმბატის ისტორიაში და ასოლიკის ისტორიაში (Асоликъ Эмина გვ. 199 ლსხ.) რუსები მოხსენებულნი არიან გიორგი I და ბასილ კეისრის (იმპერატორის) შორის 1001—127 წლებ შუა მომხდარის ომიანობის აღწერაში. ჩვენი ქრონიკა-გი მოგვითხრობს ამაზე ადრე მომხდარ ამბავსა, რომელიც ისტორიამ არ იცის. რადგან ჩვენი ქრონიკა შეეხება თითქმის მხოლოდ აფხაზთა მეფეებს და აფხაზეთს, ამის გამო ჩვენ გვგონია, რომ იგი მოგვითხრობს რუსების შემოსვლას აფხაზეთში, ანუ საზოგადოთ, იმერეთში. რუსეთის ისტორია არას გვიამბობს ამაზე, მაგრამ ის-გი დამტკიცებულა, რომ მეათე საუკუნეში რუსები დაბინავდნენ ტამანის ახლო, აზოვის ზღვის პირად. ტამანის რუსები ხშირად შეეხებოდნენ ზღვაში, სცარცვიდენ ზღვის პირებს და მსწრაფლ უგან ბრუნდებოდნენ. ერთს ამ გვარს უფრო საყურადღებო შემთხვევას უნდა გვიჩვენებდეს ჩვენი ქრონიკა, რადგან მხელად დასაჯერებელია, რომ შემდეგ ქრისტიანობის მიღებისა წა ვლადიმირს,

მისა მეფობა რომანოზის ნათესავსა, მიმდგომსავე თვისა¹²⁵). ამისა შემდგომად წელსა მესამესა [სანატრელმან] დედოფალმან მარიამ, დედამან [ბაგრატ] მეფისამან [შეიმოსა სიმენე და ახოვნება, რამეთუ ნაშობი იყო ბრწყინვალეთა მათ ძლიერთა და დიდთა მეფეთა არშაკთა (არშაკუნიანთა) და წარვიდა კოსტანტინეპოლედ წინაშე რომანოზ მეფისა ვედრებად მისსა, რათა მშვიდობა ყოს აღმოსავლეთისათვის და რათა არლარა იყოს ბრძოლა ბერძენთა და ქართველთა, და გლახაკნი დაწყნარებულ და მყუდრო იყუნენ] და რათა მიუთხრეს პატივი ძესა თვისსა ბაგრატს მეფესა წესისაებრ სახლისა“¹²⁶).

(აქ თავდება სუმბატის ქრონიკა).

1028 (უნდა 1027 წ.). — „ქცსა: სმს: (248+780=1028) დასაბამითგან: ხქლბ: (6632—5604=1028): აქა: გ¹ი (გიორგი) მეფე გარდაიცვალა“ (აფხაზთა ქრონიკა).

გიორგი მეფე ქ.-ცხოვრებით (I, 118) და სუმბატის ქრონიკით გარდაიცვალა 1027 წ. 16 აგვისტოს. ესრეთი თანხმობა ორთავე წყაროთა გვაფიქრებინებს, რომ ჩვენა ქრონიკა ერთის წლით სცდება, რაცა ცხრილკან ქრონიკებში, როგორც ზემო გვითქვამს, ხშირად ჭხდება ხოლმე. მაგრამ ქ.-ცხოვრებაცა (I, 217—218) და სუმბატიც გარწმუნებენ, რომ 1025 წელს ბაგრატ იყო ექვსის წლის (სამის წლის წაიყვანეს საბერძნეთს, სამს წელს შემდეგ გამოგზავნეს უკან), ხოლო გამეფდაო ცხრას წლისა (მარიამ დედ. ქ.-ცხ.-ბითათის წლისა), აქიდან გამოდის, რომ ბაგრატ გამეფებულა 1028 წელს და რადგან გიორგი მეფის სიკვდილის შემდეგ «მასვე ეამსა მეფე იქმნა ბაგრატ» (ქ.-ცხ. I, 219), ამით იხადება ჭაზრი, რომ გიორგიც იმავე 1028 წელს უნდა მომკვდარიყოს. ჩვენ მაინც შემართანეს უფრო კენდობით, რადგან ის უფრო ეთანხმება ჭეშმარიტს ცნობას კეისრის კოსტანტინეს სიკვდილისას 1028 წელს, 11 ნოემბერს. — რადგან ქ.-ცხ.-ით (I, 234) ბაგრატ IV მოკვდა (1072 წ.) 56-ის წლისა, ის დაბადებულა 1016 წ. და 1027 წ. გამეფებულა 11 წლისა და არა ცხრისა და ცოლის შერთვის უამს 1032—1033 წ. იქნებოდა 16—17 წლისა და არა 14—15-სა (ქ.-ცხ. I, 222).

¹²⁵) ამ თერთმეტ წინა სიტყვის მაგიერ ორსავე ქ.-ცხ.-ში ვკითხულობთ: „და ვიდრე მოვიდოდა, მიიცვალა კოსტანტინე მეფე და რაქამს მიიცვალებოდა, დასვა სხუა მეფედ, სახელით რომანოზ [მიმდგომელი თვისი] და შერთო ცოლად ასული თვისი ზოია“. ამას იქით დაბეჭდ. ქ.-ცხ. შეტანილია (თეიმურაზ ბატონიშვილისგან) სამი სტრიქონი მცხეთის გუჯრიდამ ამოღებული (ქ.-ცხ. 220. იხ 221).

¹²⁶) მთელი ეს მოთხრობა, დაწყებული სიტყვებიდამ: „ამისა შემდგომად“ აქამდის მარიამ დედ. ქ.-ცხ.-ში ფ. 251 მოკლედ არის გამოთქმული: „შემდგომად, წელსა მესამესა, წარვიდა დედოფალი მარიამ, დედა აფხაზთა მეფისა საბერძნეთად, ძიებად მშვიდობისა და კუალად ძებნად პატივისა კურატპალატობისა ძისა თვისისათვის, ვიოარცა არს ჩვეულება და წესი სახლისა მათისა და მოყვანებისათვის ცოლისა.“ ეს ამბავი ეკუთნის 1032 წლის ახლო

შქარზე იყო 18 აგვისტოს 1124 წ., ხოლო ამ ამბავს მემატინე მოგვითხრობს 1106 წლის ქვეშე და ისე აღგვიწერს, რომ გვაფიქრებინებს, ვითომ გელათი 1106 წელს შესრულებული ყოფილიყო და შემკობილი. რის მომასწავებელია ყოველივე ეს, თუ არ იმისი, რომ: 1) დავით აღმაშენებლის მატინე დაწერილია შემდეგ გელათის შესრულებისა, ე. ი. შემდეგ 1130 წლისა და 2) მეფეს თვსავე სიცოცხლეში ყოველივე მოუმზადებია გელათის შემკობისათვის და თითქმის შეუსრულებია, მცირე რამ დაჰკლებია, რომლის შესრულება ანდერძად დაუდგია დიმიტრისთვის. გარდა ამისა მემატინე მოგვითხრობს, რომ მეფემ თვსავე სიცოცხლეში „შემოჰკრიბნა კაცნი პატროსანნი ცხოვრებითა და შემკულნი ყოვლითა სათნოებითა (ე. ი. ბერები), არა თვსთა სამეფოთა ოდენ შინა პოვნილნი, არამედ ქუცყანისა კიდეთა, სადათცა ესმა ვიეთმე სიკეთე და სისრულე... დაამკვდრა მასთან მამული ლიპარიტეთი უმკვიდროდ დარჩომილი (მეფის ორგულის ლიპარიტის ძის რატის „მამული აღილო მეფემან“ 1101 წ. და ეს მამული გელათისთვის შეუწირავს)... და უზრუნველი ტრაპეზი განუჩინა“ (ბერებს). აქედამაც ცხადია, რომ თვთ მეფის დროსვე გელათი თითქმის შესრულებული ყოფილა და შიგ ბერებიც ცხოვრებულან.

1139 წ.—გელათის „დარუბანდის“ (დერბენტის) რკინის კარზე ჰკითხულობენ ასო-მითაკრულს წარწერას: „ - - მემნ დტრი - - ნანი დაარლვა და ეს კარ[რი] მუ - - - [წ]ელსა მეფ[ო]ბის - - :იგ: ხ- დასბმთგან - - მ - - “. ესე იგი: „ - - მეფემან დიმიტრი - - ნანი (რანი?) დაარლვა და ეს კარი მუ[ნით მოიტანა?] წელსა მეფობისა [მისისასა?] :იგ: ხოლო დასაბამითგან [ხლ]მ[ბ]“ [6743-5604=1139]

ამ ფრიად საყურადღებო წარწერას, ბროსსესკან გადმოღებულს (Rap. XI, 41 და introd. p. LXIII) ჩვენ ესრე ვკითხულობთ. სამწუხაროდ, ორ დღით გელათს ყოფნაში მოუცდელობისაგამო (რადგან სახეში გეჰონდა უფრო ხელ-ნაწერების გადათვალეურება) ჩვენ ამ წარწერას ყურადღება ვერ ვათხოვეთ და არქეოლოგიური ნივთები აღწერული დაგვიშთა. კირაკოსი ამოწმებს (Hist. Arm. p. 61), რომ 1139 წელს ქართველთა ეს კარი მოუტანიათ განჯიდან (ხოლო ძველი რანი არის აწინდელი ერკენი. (ის. კიდე Et. Orbel. Hist. Siounie p. 194).

ამ კარს შეცდომით უწოდებენ „დერბენტის“ კარად. მაგრამ ეს იმისი მომასწავებელი როდია, ვითომ სიცრუვე იყოს თქმულება იმაზე, რომ გელათში მართლა დაცული იყო დარუბანდის რკინის კარი, რომელიც დავით აღმაშენებელს 1124 წელს, დერბენტის შემუსრვის შემდეგ, გელათში გარდმოუტანინებია „სახსენოდ და სამადლობელოდ ღვთისა ძლევისა მისთვის“. გელათში ორი რკინის კარი ყოფილა დაცული და ორივე „დარუბანდის კარებად“ იწოდებოდა. ერთი მათგანი, უმძიმესი, როგორც იტყვიან, რკინის მასალად უქცევიათ და გელათის მონასტრის განსაახლებლად მოუხმარებიათ.

რომ თქმულება დერბენტის აღებაზე და მისის კარის მოტანაზე სრულიად უსაფუძვლო არ არის, ამის დასამტკიცებლად მოგვყავს: 1) ქ.-ცხ. თქმულება გვ. 251, სტრიქონი :ით: „და მცირედთა დღეთა განისვენა ამ თენს (უნდა: „ამ თვეს“, ის. ეკ. მუზ. № 131. გ. 256) და მეორესა თჳსსა ივნისსა 1123 წ.)... სიცხეთა მათ საშინელთა მოირთო შარვანი (ხოლო შარვანის სამეფოში ითვლებოდა დარუბანდიც)... და აპრილსა (1124 წ.) დაესხნეს შაბურანს („ბაბუბანს“, ეკ. მუზ. № 131, გ. 257) დარუბანდელსა და მოსწყვიდნეს ქურდნი ლეკნი და ყივჩაყნი დარუბანდელისანი და აღიხენეს ციხენი დასანნი და ხოზაონდი და მიმდგომი მათი ქვეყანა... და მერე (შემოდგომას, გვ. 252) წარემართა

სიკვდილის წინ დაკითხა, სტეფანოსის თქმით (Hist. Siounie, p. 21 მოიწვია დიდებულნი და თვთ გიორგიცა და გამოაცხადა: «დიდებულნო საქარ თველოსანო, თქვენ კარგათ იცით, რომ თქვენთვს მოღვაწემან მამა ჩემმა (დიმიტრიმ) აღადგინა სამეფო ესე და სიკვდილის ჟამს მე გადმომცა სამეფო წერილობითის ოქმითა. ეხლა მე ვკვდები. აქა მყოფს ჩემს ძმას გიორგის არაერთარი უფლება არა აქვს ტახტსა შეგვეცილოს, და როგორც სამეფო გვრგვნი მერწმუნა მე მამისაგან, ესრეთვე მეცა ვაძლევ მას ჩემს შვილს დემნას (დემეტრეს) თქვენ ყოველთა თან-დასწრებით. ხოლო შენ, ძმაო ჩემო გიორგი, სანამ ჩემი შვილი სრულ-წლოვანი გახდებოდეს, განაგებდე სახელმწიფოს, ბრძანებლობდე ლაშქრობაზე და ჰსარგებლობდე იმ მამულებით, რომელნიც გიბოდა შენ მამა-შენმან». მერე თვისი შვილი ფიცით ჩააბარა ივანე ორბელიანს და ეკლას აფიცაო, რათა მეფობა მიეცეთ დემნასთვს, რაკი სრულ-წლოვანი გადებოდა. ერთის თვის შემდეგაო, დასქენს იგივე მწერალი, გიორგიმ მოიმხრო დიდებულნი და თვთ სუმბატ-ივანე ორბელიანნი და ერთხმად მეფედ აღირჩიესო გიორგი, რომელმაც ვითომ პირობა დასდოო, რომ დემნას შესახებ ძმის ანდერძს აღვასრულებო (Hist. Siounie, p. 216—217).

რადგან სტეფანოს ორბელიანი მუდამ იმის ცდაშია, რომ ორბელიანთ გვარეულობა აღამაღლოს და გაამართლოს და არც თანამედროვე იყო იმისგან აქ აღწერილ ამბებისა, ამის გამო მისს ნათქვამს კრიტიკულის თვალთ უნდა შევხედოთ მით უმეტეს, რომ სხვა ცნობებიც აქსონისა სშირად სცრუდება.—

ამ დროებში უნდა იყოს დაწერილი ეწერის სახარების წარწერა, ბროსესკან გადმოღებული (Rap. IX, 61): „... ქე ლო (ახმარე?) სჯულისა შენისა მტკიცედ მპყრობელისა დიმიტრის ასულისა მეფისა და მეფეთ მზისა გიორგის დისა, სულთანთა ასულისა (ცოლისა?) რუსუდან დედოფლისა სამსახურებელად შენდა შემზადებულნი ნიფთნი, ვინაჲდგან ჟამმან დასცა სრულებად ჩემ გაზრდილის მათის და ლობით განმანათლებელი გიორგის ასულის (?) დედოფლის რუსუდანისაგან სრულ მსმენელმან“. — დიმიტრის ასული რუსუდან, სოქანისის სულთნის ცოლი, უშილო, ის. ქ. ცხ. I, 272. — ძნელი დასაჯერებელია, რომ აქ იგულისხმებოდეს რუსუდან მეფე, ანუ რუსუდან დიმიტრი III ის ქალი. გიორგი წოდებულია „მეფეთ მზედ“, ე. ი. საყვარელ შვილად მამისა, როგორც სხვა წყაროებიდანც სჩანს.

[6756 - 5604 = 1152]

1152 წ. — „ქკნს :ტობ: დასაბამითგან **ინღვ:** | აქა თა|მარისგან | აღმენებ[უელი] | ეკლესია | აკნეს და | თამარ ჩოკანი ჩაიკურა“. ე. ი. 1152 წელს „თამარისგან აღშენებული ეკლესია აკურთხეს და თამარ ჩოხანი ჩაიცუნა“, ე. ი. ძალღონად შედგა. თამარ, დავით-აღმაშენებელის ქალი, აღსართანის ცოლი ის. ზემო გვ. 239—240 და ქ. ცხ. 264, 272, 290; Hist. G. I, 360.

უპირველად აქ იგულისხმება თიღვის დიდებულ ტაძრის თამარისგან აღშენება და მუნვე თამარის მონაზონად შედგომა. თვთ თიღვის ტაძრის წარწერას, ბრო-

სსესგან ცუდად გადმოღებულს, ჩვენ ესრე გვითხულობთ: „მონებულმან რა(?) აქაჲსა სოფლისამან სახლისა მლთისა(?) დაწყება ყოფდის(?) მოქმედებითა შენზედა ჯვარცმულისა ქრისტეს ღვთისათა, რელსა (რომლისა) მერთ (მერ?) ჟამსა მას შემწე მექმენ მსახურსა შენსა თამარს“. ბროსსეს მხოლოდ უკანასკნელი 5 სიტყვა აღმოუკითხავს (Rap. VI, 106). წარწერას თავში უნდა აკლდეს რამდენიმე სიტყვა. თიღვის ნახკა და წარწერის შემოწმება ჩვენ ვერ გვედინსა, სანამ გადააკეთებდენ ამ ტამარს. თამარ და დიმიტრი მონაზნად უკურთხებიან კ^ლს ნიკოლოზს (ჩემი ისტორ. კრებ. გვ. 102).

ჩვენი ქრონიკა არღვევს ვახუშტის ცნობას (გვ. 188), რომელიც თიღვის აღმაშენებელის თამარის და მისის ძმის დიმიტრი მეფის სიკვდილს დასდებს 1150 წელს; 1152 წელს თამარი ცოცხალი ყოფილა.—ქ-ცხბა (I, 264) გიორგის გამეფებას, დაკითხის და თამარის მონაზონობაში სიკვდილს 1155 წელს გვიჩვენებს, მაგრამ ამ ცნობას ქ-ცხბისას არღვევს იგივე ქ-ცხბა (გვ. 268), რომელიც 1161 წელს ანისის აღებაზე მოგვითხრობს და იტყვის, რომ გამარჯვებილად დაბრუნებული მეფე გიორგი: „პირველად მივიდა გამზრდელი სისისა წინაშე თამარსა დედოფალსა დედოფალთასა (თიღვასა ჩუოფს?), რომელმან დაალტო პირველად ცრემლითა და მერმე სიხარულითა გარდარეულითა“ (მარ. დედ. ქ-ცხბით, ფ. 312; Hist. G. I, 382). ცხადია, თამარ 1161 წელსაც ცოცხალი ყოფილა.

რის მომასწავებელია ეს უკუთქმა, თუ არ იმისი, რომ დაბეჭდილ ქ-ცხბაში აღწერილი მთელი მოთხრობა დიმიტრი და დაკით მეფეთა შესახებ მერკა შეტანილი მატანიეში უცხო პირისგან (გვინებ მეფის ვახტანგისგან) სხვა წყაროდამ, როგორც ჭკემო ნათლად აღმოვაჩინთ.

1156 წ.—გამეფება გიორგისი, დიმიტრის ძისა (იხ. სამთავისის წარწერა 1168 წ. ჭკეშ).

[6760-5604=1156]

1156 წ.—ქ-კს: ტო: დასაბამითგან ხლდ: აქა ძე დიმიტრი მეფისა გიორგი მეფე იქმნა“ (ეგ. მუზ. ტყავის წიგნი № 85).

ორივე წყარო არღვევს ვახუშტის ანგარიშს, 1154 წელს გიორგის გამეფებისას და მკვიდრს ქრონოლოგიას იძლევა ქ-ცხბის შესამოწმებელს. ქ-ცხბით დაკით 1155 წელს, „ერთ წელ ჩოხოსანი“; სტეფანოზით დაკითი მოკვდა ორის წლის შემდგომად დიმიტრისა, ხოლო დიმიტრის სიკვდილს გვიჩვენებს 1158 წ. (Hist. Siounie p. 216). გიორგის გამეფების 1156 წელს დიმიტრიც და დაკითიც ცოცხალნი უნდა ყოფილიყვნენ, ხოლო ზემოხსენებული ფრასა მარ. დედ. ქ-ცხბისა: „დაკითის დღეთა შემცირებითა“ (იხ. გვ. 2521) იმას უნდა მოგვითხრობდეს, რომ დაკითის სიკვდილის მოსწრაფებით გიორგის მოშორდა ეს საშიშარი და მამის ურჩი ტახტის მოცილე.

შესავსებულად ამ ცნობათა მოგვეყავს აქა შეუცვლელად სათაური მეფის თამარის მეფობის შემატანიესი, რომელიც (ქ-ცხბაში ჩართულია დიმიტრის და დაკითის მეფობათა მაგიერ გვ. 263—264) თვისს მატანიეში გაკვრით, შესავალის გვარად, მოი-

გორც ქ-ცხა, გ. 275, სტრიქ. იბ—იკ)... „უმეტეს ზომისა იმედისმდებელ ექმნა ორკერძოვე სიყვარულისა მინიჭებათსა(?) და ჟამის უქმელობითა დააგლო ქართლი და მიმართა ჩაღმართ, ვითარცა წესი იყო რა(!) გარდაცა ჟამი ამისი ჟამისა(?) და მოსწურისა მოქცევისა კუალად იშვებდა და ნადირობდა“. ამის იქით როგორც დაბეჭდილში, რომელშიაც ბეკრი ჩამატებულია (სხვათა შორის ჩამატებულია: „და მოქცევასა წელიწადთასა“) და ბეკრიც გამოკლებული. —

ხოხის მონასტერში (სამეგრელოში) ჩვენ ვნახეთ მომცრო დეთისმშობლის ხატი, რომელიც, როგორც აღმოჩნდა, იღება და შუაში, ოქროს არშიებშორის ჩატანებულია წმიდა ნაწილები მღვდელთ-მთავართ-მოწამეთა. ოქროს არშიებზე აზოკება შემდეგი ხელოვნური ასომთავრული წარწერა: „ელვა-ნიავებრ მსწრათულ [შე]წევნად მვედრთა თქუენ მოწამენო მღვდელთმთავარნო მამანო, უმწვერვალესნო თავენო დთისმეტყუელთანო იოხეთ დაცვად მტერისა საბრკეთაგან მოსავი თქუენი ბორდოხან დედოფალი“. — ნიკოლოზ კ. ში თვსს წერილში მოისსენებს დედოფალს ბურდუხანს და იტყვის: „ხოლო საყდრისა მის (რუისისა) ზრუნვა და საურავი ხელ ეყო დედოფალსა ბურდუხანს... თვთ თავისა საყდარსა შინა (რუისს) ვაკურთხე (ტიმოთე მროკელი) დედოფლისადა ხუაშნით.“ (გვ. მუზ. № 170, გვ. 425).

[6788-5604=1184]

1184 წ.—ქს :ულ: აქა გიორგი მეფე მიიცვალა (გვ. მუზ. № 85).

1184 წ.—ქსა: ულ: დასაბამითგან **ხლპ:** | ა[მა]ს წე[ლსა] | ჩ - - ნსა [გ-] | მფე მიიცვ[ალა] | მსვე ეა მ[ისი] | ძე თამა[რ მე]ფედ დაჯ[და]“ (აფსაზთა ქრონიკა). ე. ი. „ამას წელსა ჩალიანსა (?) გიორგი მეფე მიიცვალა. მასვე ჟამსა მისი ძე თამარ მეფედ დაჯდა“. ამ ფრიად დაზიანებულის წარწერის ეკელა სიტყვები სწორედ წაკითხულია, გარდა „ჩ - - ნსა“, რომლის პირველი ასო „ჩ“ სეკეტოა: შეიძლება იგი იყოს კ, ნ, ს შუაში ორი ასოს ალაგი ამოგლეჯილია. ჩვენ ვკითხულობთ „ჩალიანსა“. —

ქ-ცხაში (გ. 276) გიორგის სიკვდილი აღნიშნულია ქკნით :ტუდ:—1174. ამისგამო ვახუშტიც ამ 1174 დასდებს (გ. 196). ორი ჩვენი ქრონიკა და სომხის მეისტორიენი ვარდან და სტეფანოს, აგრეთვე სანაგის მონასტრის წარწერა თანახმად გვიჩვენებენ 1184 წელს (Introd. p. LXVI; Addit., 246). ქ-ცხაში ქკნი :ტუდ: მერეა შეტანილი, ალბათ ვახტანგ მეფისგან, სხვა წყაროდამ, რადგან იგი არ აზოკება მარამ დედოფ. ქცხში (ფ. 341—2). ვახტანგის წყაროში ეწერებოდა :ტუიდ: და აქიდან უნდა წარმომდგარიყოს შეცდომა, როგორც სშირად ხდება ხოლმე.

ჩვენი ქრონიკა აგრეთვე გვაუწეებს ამ 1184 წელს თამარის გამეფებას, თუმცა 1179 წელს იგი მეფედ იქმნა აღიარებულ (ის. გვ. 267). —სამეგრელოში, ხოფის მონასტერში (ახალ-სენაკიდან 15 კერსზე) აქამომდე დაცულია ძვირფასი გულზე საკიდი ჯვარი თამარ-მეფისა გოჯ-ნახევარი სიგრძით ძვირფასის თვლებით შემკული. ზურგისკენ ჯვარს ჩატანებული აქვს მწვრილი ნატკერი „ძელი ტეშმარიტი“ ჯვარედინად შეკრული და ჩინებულად დაცული. ჯვარი ჩასმულია მომცრო მაცხოვრის ხა-

ქ. ესე ვითა: ზემოთ: მამათა: წდთა: დაუწერია: თქუნ: ტოხუასძეთა და კე: მეფისა სამწირველოი: და სახლი: მოუცემია: ამას: მეცა: ნკლზ წილ-
ქნელი მოწამე...

ქ. ესე ვითა: წთა: მმთა: შდმელთა: იწე (იოანე). ტოხასძისა თის თს (bis) დაუწერია და ბშება (გაუგები?) კე: კახთა მეფისა სამწირველო: მამულობით მე ლუკა მეღმე (მემღმე) მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ.

ქ. ესე ვითა... მეცა უნდოი: ელია: მემღუიმე: მოწამე ვარ....

ქ. ესე ვითა... ყოველთა მამათა მათთა და კურიკე კახთა მეფისა: სამწირ-
ველოი მკვდრად და მამულობით უბოძებია: მეც მწირი: ლულუნ ყოფილი: ნიკოლოზ მოწამე ვარ...

ქ. ესე ვითა... და კურიკე კახთა მეფისა სამწირველო უბოძე-
ბია იოანე ტუხუასძისათჳს... მე ნიკოლოზ მნათე მოწამე ვარ...

ფრად სელჯნურად სელჩართულად მეორე პირზედ:

ქ. „მე მთავარ მამა მემღუმესა იუანესცა დამიმტკიცებია; არგოს ღთმან
სულსა კახთა მეფისა კურიკესა ამინ“.

არშაზე:

ქ. ესე: ვითა: წდთა და ღმერთ-შემოსილთა: მამა: და ძმათა: (?) მღა-
მისა უდაბნოსათა იოანე ტოხასძესდა და ყოველთა მომავალთა და კურიკე
კახთა მეფისა სამწირველო - - [უ]ბოძებია მეცა [ცოლ]ვილი აბრაამ მიხის-
ძე (?) - - - და ვინ დამტკიცოს ღწ აკურთხოს. [6796 - 5604 = 1192]

1192 წ. — „ქკსა: უიბ: დასაბამითგან: **ხდეც:** აქა შარვანს შამახა დაი-
ქცა და თამარს ძე მიეცა გიორგი ღლამა“ (აფხაზთ ქრონიკა).

კახუშტით თამარის და დაკითის ქორწილი მოხდა 1181 წელს (ჩვენის ქრონიკით
1189 წელს) და გიორგის დაბადება 1183 წ. ხოლო ბრახსეს გამოანგარიშებით
პირველი მოხდა 1193 წ., ხოლო მეორე—1194 წ.—ქცხბა (I 298) დროს არ
გვიჩვენებს გიორგის დაბადებისას, მაგრამ იმას კი ცხადად აღნიშნავს, რომ თამა-
რის და დაკითის ქორწილიდამ გიორგის დაბადებამდე რამდენიმე წელი გასულა, რა-
დგან: 1) დაკითის დაქორწინების და გიორგი ლაშას დაბადების შუა მოთხრობი-
ლია გძელი ამბები: მიქელ ნაკათალიკოზარის სიკვდილი, (რომელიც ჩვენის გამოან-
გარიშებით მომხდარა 1190 წელს), რუსის გამოლაშქრება და მისგან ატეხილი ამ-
ბოხება მთელს საქართველოში (ჩვენის ანგარიშით იმავე 1190 წ.) და დამარცხება
მეამბოხეთა თმოგვს და ერუშეთს შუა და მეორე რაზმისა—ქართლში. ამ უკანასკნელ
რაზმის მეამბოხენი იყვნენ „კიეთნიმე ქართველნიცა და სიმრავლე ყოვლისა კაკასიი-
სა და მთიულეთისა“ (ქცხ. I, 296); შემდეგ სხვა ლაშქრობაა მოთხრობილი, მე-
რე გამრეკელის სიკვდილი (ჩვენის ანგარიშით 1191 წ.), გუზანის განდგომა, შაქ-
ერმანის და გუზანის ლაშქრის ამოწვევა (1191—1192 წ.);—2) ამ ამბების შემ-
დეგ ქცხბა განაგრძელებს: „ესე ვითარსა წყალობასა შინა ღვთისასა იშვებდა ერი
ქრისტიანეთა, გარნა წ უ ხ დ ეს და ი უ რ ვ ო დ ეს უ ნ ა ყ ო ფ ო ე ბ ი ს ა-
თ ჳ ს თ ა მ ა რ ი ს ს ა. გარნა... შემდგომად მცირედისა ჟამისა დაორსულდა

კელითა ბექასითა. ქე შეე.—დავით მეფე სოსლანი გარდაიცვალა 1207 წ. გიორგი ლაშა დაიბადა 1192 წ. მამსასადამე წარწერა ეკუთვნის 1204—1207 წ., როდესაც გიორგი მოზრდილი იქნებოდა. თვით სახარება ამასე აღრე იქნებოდა დაწერილი. წყაროსთავი ახალ ნათარგმნ წიგნებით გაამდიდრა 1060—1085 წლებში ეგნატემ (იხ. ზემო გვ. 234—235).

1205 წ.—ამ წელს გიორგი ლაშამ დაიდგა გვრგვნი მეფობისა და პირველად კარს შემოადგა თამარის ჯარი, „მაშინ ძე მისი (თამარისი) ღლაშა თორმეტის წლისა იყო“ (აფხაზთ ქრონიკიდან, რომელიც სრულად ჭკემო მოგვეყვას). რადგან გიორგი დაიბადა 1192 წ. (იხ. ზემო), მე-12 წელი უდრის 1204 წელს, მაგრამ რადგან ჩვეულებრივ მართო სრულს წლებს სთვლიან, ამისგანომ ჩვენ გვგონია, რომ გიორგი იქნებოდა 12 წლის და მეცამეტეში იდგებოდა: 13+1192=1205. ჩვენს აზრს ასახულებს მეორე ადგილი ქ-ცხბისა (გვ. 339), სადაც მოხსენიებულია, რომ გიორგიმ სიტოცხლესაკე თამარისსა დაიდგა გვრგვნი მეფობისა და «იყო მაშინ წლისა ათ-სამ-მეტისა», ე. ი. ეს ყოფილა 1205 წ. (ამასე სხვა აზრები და სრული განმარტება იხ. ჭკემო 1207 წ. ჭკემე).

რომ გიორგი დედამის სიტოცხლესაკე გაუმეფებიათ, ეს გასაკვირი არ არის, რადგან ეს ჩვეულებად ჭქონდათ ბაგრატიონ მეფეთა. ხოლო საყურადღებოა აქ ის გარემოება, რომ 12 წლის ყმაწვილი ამ ომში მონაწილეობას იღებს (ქ-ცხ. 326). რით ახსნება ეს, თუ არ იმ გარემოებით, რომ ამ წელს (1205-ს) გიორგი მართლად გაუმეფებიათ და ეს ბედნიერი დღე უნდა ესახელებინათ სახელგანთ ლაშქრობით? ქ-ცხბა თითქმის ამოწმებს ჩვენს აზრს, როდესაც მოგვითხრობს, რომ კარელებამ, შემდეგ ამ ციხის აღებისა, „მოიხვნეს კლიტენი (ციხისა) წინაშე ძისა მისისა გიორგისა და მერე თამარისა“... „და უბრძანა (თამარ-მეფემ) ძესა თვისსა გიორგის, რათა შევიდეს და თვით მიითვალოს ქალაქი და ციხე; რომელი ესე ესრეთ იქმნა“ (I, 326). რა საჭირო იყო 13 წლის ყმაწვილის კერე წინ წაყენება მაშინ, როდესაც მას გვერდთ ახლდენ თვით მეფენი დავით და თამარ (ibid.)? ძნელი მისახვედრი არ არის, რომ ეს ომი გიორგის სახელობაზე იყო, ახალ-გამეფებულის ყმაწვილის ბედზე.—ამასვე ჩვენის აზრით უმეტესად ამტკიცებს ჩვენსევე ქრონიკა, რომელიც უმატებს: „მაშინ (კარზე გალაშქრების დროს) ძე მისი გიორგი თორმეტის წლისა იყო ლაშქარის პირველსა გალაშქრებასა“. აქ დიად გაუგებარია ის, თუ რისგანომ უმატებს მექრონიკე, კარის აღების მოამბე, გიორგის წლოვანებას, რომელსაც არავითარი შინაგანი კავშირი არა აქვს კარზე გალაშქრებასთან. მაგრამ ეს გაუგებარი ფრასა ადვილად გასაგები და მოხდენილი იქნება, თუ ვიგუხსნებთ, რომ ეს ლაშქრობა ატყეილი იყო ახლად გამეფებულის ყმაწვილის გიორგის სკე-ბედზე.

[6811-5604 = 1207]
1207 წ. — „ქკს :უგზ: დასაბამითგან :ხუია: ამას წეფლსა კარი აიდ[ეს]

და თამარ დედ-ფაღი (დედოფალი) გარდაიცვალა. მაშინ ძე მისი ლაშა თორმეტისა წლისა იყო ლაშქარის პირველსა გალაშქრებასა“ (აფხაზთა ქრონიკა).

ლაკიდარული წარწერები

I

აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველო

(V—X სს.)

შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა
ნ. შოშიაშვილმა

თბილისი
1980

ს. ერეღვი (ცხინვალის რ-ნი): მდ. პატარა ლიახვის ხეობაში, ქ. ცხინვალისაგან 7 კმ. მანძილზე; ჩრდილო-დასავლეთით, ს. არბოდან ჩრდ.-ით, სამიოდე კმ მანძილზე. სოფელში, ხეობის გასწვრივ მიმავალი გზის მარჯვნივ, მდებარეობს ციხე-გალავანი, რომლის შიგნით შემორჩენილია ხუროთმოძღვრული ანსამბლი: 1) X ს-ში აგებული წმ. გიორგის დიდი ტაძარი—სამეკლესიანი ბაზილიკა; 2) უფრო მომცრო დარბაზული ტიპის ეკლესია (იხ. [75], რ. მეფისაშვილი, 101—103, 135—136).

წმ. გიორგის ეკლესიის ფასადებზე შემოგვრჩა რამდენიმე ასომთავრული წარწერა X ს-სა.

ძველი მონოგრაფიულად შეისწავლა და გამოსცა რ. მეფისაშვილი. მან პირველად გახსნა და მთლიანად ამოიკითხა ეკლესიის მთავარი საამშენებლო წარწერა 1943 წელს.

76

მ14 წ. ახლო. საამშენებლო წარწერა ხუროთმოძღვარ თევდორე თაფლაძეს ძისა

ერეღვის ტაძრის სამხრეთის ფასადის მრგვალი სვეტის ზედა ნაწილს (მოჩუქურთმებული სარტყლიდან სვეტის თავამდე) ირგვლივ, სპირალისებურად, უვლის ცხრასტრიქონიანი ამოღარული კუთხოვანი ასომთავრული წარწერა. ის იწყება სვეტის დასავლეთის მხარეს. სტრიქონების დასაწყისი აღნიშნულია წვრილი ვერტიკალური ხაზით. წარწერის სიმაღლე — 53. გარშემოწერილობა, სარტყელთან—218. ზემოთ, სვეტისთავთან—211. გრაფემების სიმაღლე—3—3,5. განკვეთილობის ნიშნები არ ახლავს. სიტყვები ერთმანეთისაგან იშვიათადაა დაცილებული, ხოლო იძულებითი ინტერვალები, როგორც სიტყვის შიგნით ისე სიტყვებს შორის, გამოწვეულია ქვის ფორებით. დაქარაგმების ნიშანი (იხმარება იშვიათად) — საშუალო ზომის სწორი, განივი ხაზი. დამწერლობას მიდრეკილება აქვს არა მარტო კუთხოვნებისაკენ, არამედ — განუსხურებისაკენაც (კერძოდ ნუსხურია **რ ი, რ ლ, რ ნ და უ ც**). **შ მ**-ს რკალის შემკვრელი ხაზი არ გადადის მარჯვნივ. „უ“ იწერება მხოლოდ **ღ** გრაფემით და არა **ღჟ** კომპლექსით.

დაზიანება: 1) წარწერა დასავლეთის მხრივ ნაწილობრივ დაფარული იყო მერმინდელი კედლით. ეს დაფარული ნაწილი 1943 წ. გახსნა რ. მეფისაშვილი. ის უფრო კარგად შენახული აღმოჩნდა, ვიდრე დანარჩენი წარწერა (გარდა რამდენიმე გრაფემის, სადაც კირის ხსნარი ძალიან მჭიდროდ იყო ჩამჯდარი); 2) წარწერის პირველი სამი სტრიქონის შუა ნაწილები გადალუულია, ხანდაზმულობის გამო, მაგრამ გრაფემების ამოცნობა ხერხდება. (ტაბ. 62; 63, 1, 2).

წარწერის დათარიღება წინა გამოცემებში: 1) 1032 წ. ([85], დ. ბაქრაძე, 167, შენ. „ბ“); 2) 906 (თ, მ, მგ, ბ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) წარწერაში აღნიშნული თარიღი „**ხფი**“ — 6510 (=906 წ.) წარწერის თარიღი კი არ არის, არამედ — ეკლესიის მშენებლობის დაწყების. წარწერას კი ამოკვეთდნენ ეკლესიის დასრულების შემდეგ, ე. ი. 906 წლიდან დაახლოებით ათი-

ქართ. დასაქმებით
6510 - 5604 = 906 წ.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
კ. კეკელიძის სახელობის ზელნაწერთა ინსტიტუტი
ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახ. სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი

აბუსერისკე ტბელი

თხზულებანი

ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა,
ლექსიკონი და საძიებლები დაურთეს:
ნარგიზა გოგუაძემ, მიხეილ ჭავთარიამ და რაულ ჩაგუნავამ

ს. ს. „გამომცემლობა აჭარა“
ბათუმი
1998

რიცხვზე, ხოლო „მოძრავი“ სხვადასხვა წლებში სხვადასხვა თარიღზე მოდიოდა.

ქრისტიანულ წეს-ჩვეულებათა სისტემის საბოლოო სახით ჩამოყალიბებას ისტორიულად რამდენიმე საუკუნე დასჭირდა, რაც განპირობებული იყო იმ გარემოებით, რომ საწყის ეტაპზე არ არსებობდა ერთიანი შეხედულება, თუ როდის უნდა ედღესასწაულათ აღდგომა და როგორ გამოეანგარიშებინათ მისი შესაბამისი თარიღი.

პასექის ანუ აღდგომის აღნიშვნის ჩვეულება ქრისტიანებმა ებრაელებისგან გადმოიღეს, რომლებიც თავის პასექს ებრაული მთვარე-მზის კალენდრით პირველი თვის ნისანის 15 რიცხვში აღნიშნავდნენ (ეს რიცხვი ჩვეულებრივ სავსემთვარეობაზე მოდიოდა). ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეებში მცირე აზიის და პალესტინის ქრისტიანები აღდგომას ებრაელებთან ერთად 15 ნისანს დღესასწაულობდნენ და მხედველობაში არ იღებდნენ ამ თარიღის კვირის დღეს. მათგან განსხვავებით ალექსანდრიასა და რომში დღესასწაულს მხოლოდ კვირა დღეს აღნიშნავდნენ, ვინაიდან ამოსაველ დებულებად მიჩნეული იყო ცნობა მაცხოვრის კვირა დღეს აღდგომის შესახებ. მაგრამ ვინაიდან ეს ეკლესიები დიდი ხნის განმავლობაში ვერ მორიგდნენ, თუ სახელდობრ რომელი კვირა უნდა ყოფილიყო შერჩეული, სადღესასწაულო კვირა ალექსანდრიულ პრაქტიკაში 22 მარტი—25 აპრილის, ხოლო რომაულ პრაქტიკაში 20 მარტი—21 აპრილის შემცველ პერიოდებზე მოდიოდა (ამის შედეგად პასქალურ კვირების ერთმანეთისგან დაშორება საკმაოდ საგრძნობ ინტერვალში—ერთიდან ხუთ კვირამდეც კი მერყეობდა).

მთელ ქრისტიანულ სამყაროში ქრისტიანული პასექის ერთდროულად აღნიშვნის მიზნით ნიკეის მსოფლიო კრებამ მიიღო დადგენილება, რომელიც ყველა ეკლესიას ავალდებულებდა აღდგომის დღესასწაულის აღნიშვნას ალექსანდრიის ეკლესიის მიერ რეკომენდირებული წესების მიხედვით. ალექსანდრიელებმა, რომლებიც გამოირჩეოდნენ თავისი სწავლულობით და კალენდრის თეორიის საფუძვლიანი ცოდნით, ჯერ კიდევ III საუკუნეში შეიმუშავეს აღნიშნული წესების ძირითადი პრინციპები. ამ წესების კრებულს, რომელსაც ხშირად დართული ჰქონდა მომავალი წლებისათვის წინასწარ გამოანგარიშებული აღდგომის დღეების ცხრილი, პასქალის სახელწოდებით საუკუნეების მანძილზე თითქმის უცვლელად იყენებდა და დღესაც იყენებს საეკლესიო პრაქტიკა.

ნიკეის კრებისადმი რეკომენდებული წესების თანხმად აღდგომა მხოლოდ კვირა დღეს უნდა აღენიშნათ. კონკრეტულად, ეს უნდა ყოფილიყო პირველი კვირა იმ სავსემთვარეობის შემდეგ, რომელიც თავის მხრივ გაზაფხულის დღედაძმობის დღეს მოსდევს ან უშუალოდ ამ დღეს თანხვდება. გაზაფხულის დღედაძმობის დღედ კრებამ მიიღო 21 მარტი (იმ წლებში აღნიშნული ეს ასტრონომიული მოვლენა სწორედ ამ თარიღზე მოდიოდა). რაც შეეხება სავსემთვარეობას, რომელსაც სააღდგომო დღესთან აღნიშნული დამოკიდებულების გამო პასქალური სავსემთვარეობა ეწოდა, მთვარე-მზის კალენ-

დრით მის გამომანგარიშებას საფუძვლად უნდა დადებოდა 19-წლიანი მთვარის ციკლი. მეტონის ეს ციკლი, რომელიც უფრო ზუსტი იყო, ვიდრე მანამდე გამოყენებული 8-, 16-, 30- თუ 84- წლიანი მთვარის ციკლები, საეკლესიო პრაქტიკაში „ალექსანდრიული წრის“ ანუ „ალექსანდრიული მთვარის ციკლის“ სახელწოდებით დამკვიდრდა. მთვარის ფაზების და კერძოდ სავსემთვარეობის განმეორადობის ამ სრულ ციკლთან კვირის დღეების განმეორებადობის სრული (მზის 28-წლიანი) ციკლის შესაბამისობაში მოყვანით, შემდგომში გამოიმუშავეს 532-წლიანი ციკლი, რომელიც სავსემთვარეობის თარიღისა და მისი კვირის დღის განმეორადობის სრულ ციკლს წარმოადგენდა. ეს ციკლი დაედო საფუძვლად 532-წლიან პასქალურ ცხრილს, რომელშიც აღნიშნული დროის ინტერვალისთვის მოყვანილი იყო აღდგომისა და სხვა პასქალური მახასიათებლების წინასწარ გამოთვლილი მონაცემები. VI საუკ. მიწურულისათვის პასქალიებში ამ ცხრილმა საბოლოოდ დაიმკვიდრა თავისი ადგილი, როგორც პასქალურ-კალენდარული სისტემის ძირითადმა შემადგენელმა კომპონენტმა. ყოველი ასეთი ცხრილი ისევე როგორ მისი მომცველი პასქალურ-კალენდარული სისტემა, შესაბამისობაში იყო მოყვანილი გარკვეულ წელთაღრიცხვასთან. ადრეულ ეტაპზე იყენებდნენ დიოკლეთიანეს ერას (ეპოქით 284 წლის 29 აგვისტო), შემდგომში კი „ახალ ერას“. ძალზე გავრცელებული იყო ბიბლიურ მონაცემებზე დამყარებული წელთაღრიცხვები, რომლებიც წლების ათვლას „დასაბამითგან“ ანუ „ქვეყნის გაჩენიდან“ ითვალისწინებდნენ. ასეთი წელთაღრიცხვის ერთ-ერთი პირველი სახეობა შეიმუშავა იულიუს აფრიკელმა (226 წ.), რომელიც „დასაბამითგან“ ქრისტეს დაბადებამდე 5500 წელს ითვლიდა. მოგვიანებით შემოიღეს პანოდორე ალექსანდრიელის (ძვ.წ. 5493 წ. 29 აგვისტო), ანიანე ალექსანდრიელის (ძვ. წ. 5492წ. 25 მარტი), ბიზანტიური (ძვ. წ. 5508 წ. 1 მარტი ან 5509 წ. 1 სექტემბერი) წელთაღრიცხვები. ადრეულ პერიოდში საყოველთაოდ აღიარებული იყო ანიანეს ანუ ალექსანდრიული ერა, რომელიც დაახლოებით X საუკუნიდან ბიზანტიურმა ერამ შეცვალა.

საქართველოში კალენდრის გამოყენების პრაქტიკა საკმაოდ ადრეულ ისტორიულ პერიოდთან არის დაკავშირებული. პირველი კალენდარი, რომლითაც უძველეს დროში სარგებლობდნენ ქართველები, მთვარის კალენდარს წარმოადგენდა. ძვ. წ. V საუკუნიდან (სხვა მოსაზრებით ძვ. წ. I საუკუნიდან) მთვარის კალენდარი მზის კალენდარმა შეცვალა, რომლის მიხედვითაც მოძრავი კალენდარული წელიწადი 365 დღე-ღამისაგან შედგებოდა. ამ 365 დღე-ღამისაგან 360 დღე-ღამე გადანაწილებული იყო 30-30 დღე-ღამიან თორმეტ თვეზე, ხოლო დარჩენილი 5 დღე, როგორც დამატებითი დღეები (ეპაგომენები) მეთორმეტე თვის ბოლოს მოდიოდა. კ. კეკელიძის ცნობით ახალი წელთაღრიცხვის I საუკუნეში შემოიღეს ნაკიანი წლების სისტემა, რომლის შესაბამისადაც უძრავად გადაქმნილ წელიწადს მეთორმეტე თვის ბოლოს ჩვეულებრივ წლებში 5, ხოლო ნაკიანში კი უკვე 6 დღე ემატებოდა ახალი წელი იულიუსის კალენდრის მიხედვით 6 აგვისტოს იწყებოდა.¹ 12 თვე, რომელთაც ძველი ქართული სახელები შემორჩათ, ერთმანეთს მოსდევდნენ შემდეგი თანმიმდევ-

¹ კ.კეკელიძე, ეტიუდები, I, თბ., 1956 გვ. 116-117.

რობით: ახალწლისა, სთვლისა, ტირისკნისი, ტირისდენი, აპნისი, სურწყუნისი, მირკანი, იგრიკა, ვარდობისა, მარიალისა, თიბისა და ქველთობისა.

კ. კეკელიძის მონაცემებით, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ აგვიტოს წელიწადთან ერთად თანდათან ფეხი მოიკიდა სექტემბრის წელიწადმაც. VII საუკუნიდან ამ უკანასკნელმა საბოლოოდ შეცვალა აგვისტოს წელიწადი, რასაც დაემთხვა თვეების რომაული, ე.ი. თანამედროვე სახელების შემოღების პროცესიც. როგორც სამოქალაქო წელიწადი, სექტემბრის სტილის წელიწადი X საუკუნის ნახევრამდე გამოიყენებოდა, ხოლო შემდგომ მან საეკლესიო წელიწადის ადგილი დაიკავა. IX-X სს. მიჯნაზე ე.წ. ქორონიკონული წელთაღრიცხვის შემოსვლასთან დაკავშირებით შემოღებული იქნა მარტის წელიწადი, რომელიც 1 მარტიდან იწყებოდა. ეს სამოქალაქო წელიწადი X ს. მეორე ნახევრამდე იხმარებოდა, შემდეგ კი ადგილი დაუთმო იანვრის წელიწადს და თვითონ ქორონიკონული წელიწადის საფუძველად დარჩა. იანვრის წელიწადს, მიუხედავად იმისა რომ ის საკმაოდ ადრე ჯერ კიდევ X ს. მეორე ნახევრიდან შემოვიდა, დიდხანს უხდებოდა ბრძოლა ცხოვრებაში განმტკიცებისათვის. საბოლოო ბატონობა მან მხოლოდ XIV საუკუნიდან მოიპოვა.¹

ქრისტიანობის შემოსვლისას სამოქალაქო წელიწადთან ერთად ფუნქციონირება დაიწყო საეკლესიო წელიწადმაც. პირველ ეტაპზე გამოიყენებოდა უძველესი აღმოსავლური ტიპის ეორტალოგიური წელიწადი, რომელიც X ს. მეორე ნახევრიდან გაბატონებული ბიზანტიური პრაქტიკის მეშვეობით სექტემბრის წელიწადით შეიცვალა. ქართული ეკლესია თავიდანვე იულიუსისეულ კალენდარს იყენებდა და დღესაც სხვა მართლმადიდებელი ეკლესიების მსგავსად ამ კალენდარს იყენებს.

სხვადასხვა დროს წლების აღსარიცხავად საქართველოში გამოიყენებოდა სხვადასხვა სისტემა (ირანის შაჰების, ბიზანტიის კეისრების და საქართველოს მეფეთა მეფობის წლები). რელიგიური წელთაღრიცხვის სისტემებიდან გავრცელებული იყო 3 ერა: ქვეყნის შექმნიდან, „ქრისტესით“ და „ქორონიკონით“.

ქვეყნის შექმნის (ანუ „ქვეყნის დასაბამის“) ერებიდან ყველაზე უფრო გავრცელებული იყო ალექსანდრიული 5492-წლიანი ერა, ქართული 5604-წლიანი ერა და ბიზანტიური 5508-წლიანი ერა. ალექსანდრიული ერა უძველესი დროიდან X ს. ნახევრამდე იხმარებოდა. ქართული ერა, რომელიც კ. კეკელიძის მოსაზრებით IV ს. მეორე ნახევარში უნდა იყოს შემოღებული,¹ დღესაც გამოიყენება საეკლესიო პრაქტიკაში. ბიზანტიური ერა პირველად X-XI ს. მიჯნაზე შემოიღეს ათონის ქართული ლიტერატურული სკოლის წარმომადგენლებმა და მათი მეშვეობით ეს ერა საქართველოშიც გავრცელდა ქართული ერის პარალელურად.

ერა „ქრისტესით“, რომელიც დიონისე მცირემ შემოიღო, საქართველოში

¹ კ. კეკელიძე, დასახ. ნაშრომი გვ. 119-124

აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებთან შედარებით საკმაოდ ადრე დამკვიდრდა (პირველად ის გვხვდება იოანე საბანისძის თხზულებაში, რომელიც VIII ს. მიწურულით თარიღდება). ეს ერა სამი ვარიაციით იყო ცნობილი: ერთ შემთხვევაში ამოსავალ დებულებად ქრისტეს დაბადება იყო მიღებული, მეორე შემთხვევაში—ქრისტეს „ვნება, ჯვარცმა და აღდგომა“, ხოლო მესამე შემთხვევაში—ქრისტეს ამაღლება¹.

ქორონიკონული ერა, რომელიც 532-წლიან ციკლზე იყო დაფუძნებული VIII-IX სს. მიჯნაზე შემოვიდა. 5604-წლიანი ერთ ახ. წ. 780 წელს მთავრდება 532 წლიანი პერიოდის მე-12 ციკლი ანუ მოქცევა. ასე რომ, შემდგომ მე-13 და მე-14 მოქცევას შესაბამისად 780-1312 და 1312-1844 წლებში ჰქონდა ადგილი და სწორედ ამ ორი მოქცევით შემოიფარგლება ლოკუმენტურ წყაროებში არსებული თარიღები.

* * *

აღდგომისა და „მოძრავი“ დღესასწაულების თარიღების გამოთვლასთან დაკავშირებით ქრისტიანულმა ეკლესიამ ჯერ კიდევ ახალი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეებში შემოიღო დათარიღების ახალი ტიპის დამხმარე ელემენტები, რომლებიც თავისი შინაარსით პასქალურ-კალენდარულ მახასიათებლებს განეკუთვნებიან (ე.წ. მზის და მთვარის წრეები, შვიდეული, ზედნადები, ხუთეული-ექვსეული და ა.შ.). შემუშავდა, აგრეთვე, სათანადო მათემატიკური აპარატიც, რომელიც ამ მახასიათებლების მიმართ მსგავსი გამოთვლითი ოპერაციების ჩატარებას ითვალისწინებდა.

გამოთვლითი ოპერაციების მსგავსება განაპირობა თვით მახასიათებლების ციკლურობამ, ანუ დროის გარკვეულ შუალედში განმეორადობამ. ამ მხრივ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა გარკვეულ ერიდან ათვლილმა 21 და 19-წლიანმა ციკლებმა, რომელთათვის მათი შემცველი წლების რიგითი ნომრების მიხედვით წინასწარ დადგინდა შესაბამისი მახასიათებლების რიცხვითი მნიშვნელობები. ამიტომაც ნებისმიერი ამავე ერთ ათვლილი წლისათვის შესაბამისი რომელიმე მახასიათებლის გამოანგარიშების ამოცანა, ამ წლითანმხვედნი ციკლის რიგითი ნომრის გამოთვლაზე დაიყვანებოდა.

ნებისმიერი წელიწადი (A), რომლის მახასიათებლების გამოთვლაც არის საჭირო, შეიძლება წარმოვადგინოთ ციკლის ხანგრძლივობის (m) ჯერადრიცხვისა და არასრული ციკლის რიგითი ნომრის (r) ჯამის სახით:

$$A = km + r \quad (1)$$

სადაც k ჯერადობის მაჩვენებელი გარკვეული დადებითი რიცხვია, ხოლო $r < m$.

ვინაიდან პასქალისტი გამოთვლელების საძიებელ სიდიდეს არასრული ციკლის რიგითი ნომერი შეადგენდა, გამოთვლის ოპერაცია მიზნად ისახავდა:

¹კ. აკეელიძე, ეტიუდები, II, თბ. 1945 წ. გვ. 330-331 2. იქვე, გვ. 326-327

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასალცინის ფილიალი
ასალცინის ღამოუკიდებელი უნივერსიტეტი

ვალერი სილოგავა

კუმურდო

ტადრის მკიბრაფიკა

„მეცნიერება“
თბილისი
1994

„კორპუსის“ გამოცემაში ნ. შოშიაშვილმა წარმოადგინა წარწერის ტექსტის ამ ადგილის ახალი წაკითხვა „ახალ მთუარისას“, თუმიცა „ახალ“ კითხვის ნიშნით აღნიშნა. ასეთი წაკითხვის შემთხვევაში გამოდის, რომ ეკლესიის საძირკველი დაუდგიათ რქდ ქრონიკონს (ანუ 964 წელს), პირველ მაისს, შაბათ დღეს, ახალ მთვარეობას.

კუმურდოს ტაძრის საამშენებლო წარწერაში ამ ადგილას, როგორც ჩანს, მაინც „ა მთუარისას“ უნდა წავიკითხოთ და მთლიანად ტაძრის საძირკველის ჩადების თარიღი ასე წარმოვიდგინოთ: „ქრონიკონსა რქდ“ თოუესა მაისსა ა, დღესა შაფათსა, ა მთუარისასა“.

საქმე ის არის, რომ სიტყვა „მთუარისასა“-ს წინ ამოკვეთილ ა-ს უზის ქარაგმის ნიშანი, რაც ცალკე დასძულ ასოებში მათი რიცხვითი მნიშვნელობის მანკენებელია. ამასთანავე, სიტყვა „ახალ“-ის მხოლოასოიანი დაქარაგმება წერილობით ძეგლებში არ დასტურდება. ასეთი დაქარაგმებით მხოლოდ ორი ფორმაუცვლელი სიტყვა გვხვდება: „რამეთუ“ (რ) და „ხოლო“ (ხ).⁷ „ახალ“ ან „ახალი“, თუ სრული სახით არ წერია. დაქარაგმებულია, როგორც „ახლი“⁸. ამდენად, წარწერის ტექსტში ამ ადგილას ამოკვეთილი ა (ისევე, როგორც იგივე ასო „თუესა მაისსა“-ს შემდეგ) შეიძლება ნიშნავდეს მხოლოდ „ერთს“ ან „პირველს“.

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ თარიღის გადმოცემისას მთვარის მოქცევის ფაზების აღნიშვნა გავრცელებული იყო საქართველოში მთელი შუა საუკუნეების განმავლობაში. გარდა კუმურდოსა და მანგლისის ტაძრების ეპიგრაფიკული ძეგლებისა; ამის შემთხვევებს ვხვდებით სხვა სახის წერილობით ძეგლებშიც. ასე მაგალითად, მოქვის სახარების (ხელნაწერთა ინსტიტუტი, Q-902) 1300 წლის ანდერძ-მინაწერში აღნიშნულია:

„დაიწერა წმიდად ესე ოთხთავი დასაბამითგანთა წელთა ხშღ - ქართულითა სათუალავითა, და ბერძულად ხეშ; ქრონიკონსა ფგ; ხელნადებსა მოთვარისასა გ; მცხრალსა ზ; ინდიკტიონსა ივ; ხუთეულსა ლ; ექუსეულსა ღვ; მზის მოქცევსა დ; მოთვარის მოქცევსა ვ“⁹

[6904-5604=1300წ.]

ხელისუფალთა მიერ ჩატარებული რემონტის შედეგად (ტაძრის სიხლოვეს განლაგებული იყო გრენადერთა პოლიკის ყაზარმები) ტაძრის ეპიგრაფიკა, მისი მრავალრიცხოვანი წარწერები, შეიძლება ითქვას, ოთქმის მთლიანად განადგურდა. და არა მარტო ამ ტაძრის, არამედ, როგორც ჩანს, მანგლისის მიდამოებში მდებარე სხვა მცირე ეკლესიებისაც. სამწუხაროდ, რუს საშხედრო ხელისუფალთა მისწრაფებამ, აღედგინათ ეკლესია და მოქმედი გაეხადათ იგი, დაოუური სამსახური გაუწია მეცნიერებას და ქართულ სიძველეებს.

მანგლისის ტაძრის წარწერების შესახებ არსებული მასალების მოპოვებაში დიდი მუშაობა გასწია მ. დვალმა, რომელმაც რუსეთის სიძველეოსაცაეებში გამოაღვინა ძველი, XIX-ის საარქივო მასალები სადღეისოდ დაღუპული, ან უფრო დაზიანებულად მოღწეული ამ წარწერების შესახებ.

ყოველივე ამის აქ აღნიშვნა იმიტომ გვისდება, რომ რაღაც ბოლომდე გაუცნობიერებელი, მაგრამ აშკარა საერთო არსებობს კუმურდოსა და მანგლისის ეპიგრაფიკას, ამ ორ ეპარქიას შორის (ორივეგან სააღაპე წარწერების დიდი რაოდენობა, თარიღში მთვარის ფაზის აღნიშვნა, მანგლელის ალაპის კუმურდოში დაწესება...).

⁷ ილ. აბულაძე. ქართული წერის ნიმუშები. პალეოგრაფიული ალბომი. თბ., 1973, გვ. 403. 416. ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში, გარდა ამ ორი ფორმაუცვლელი სიტყვისა, მხოლოასოიანი დაქარაგმებით შეი. ...ა შეგვხვდეს: ქ- („ქართლისა“), კ- („კათალიკოსი“), ჭ- („ჭყონდიდელი“), ე- („ერისთავი“). ...არამ, როგორც წესი, მათ უთუოდ მოსდევს ბრუნვის ნიშანი, ან მასთან შერწყმული მომდგენელი სიტყვა, რომელიც ბრუნვის ნიშნითვე წარმოდგენილი [ქ-კი- „ქართლისა“ ქათალიკოსი“], ე-ეი [„ერისთავთა“ ერისთავი“] და სხვ. მხოლოასოიანი დაქარაგმების შესახებ იხ: ი. ჯავახიშვილი, ქართული პალეოგრაფია. თბ., 1949, გვ. 143.

⁸ ილ. აბულაძე. დასახ. ნაშრომი, გვ. 388. ⁹ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა. ახალი (Q) კოლექციისა. ტ. II. თბ., 1958, გვ. 314.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია
АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР
ACADÉMIE DES SCIENCES DE LA RSS DE GEORGIE

აკად. ნ. მარის სახელობის ენის, ისტორიისა
და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის

გ მ ა მ ბ ე

ИЗВЕСТИЯ

ИНСТИТУТА ЯЗЫКА, ИСТОРИИ И МАТЕРИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ
им. акад. Н. Я. МАРРА

BULLETIN

DE L'INSTITUT MARR DE LANGUES, D'HISTOIRE
ET DE CULTURE MATÉRIELLE

XIV

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

Tbilisi

თბილისი—1944

Tbilisi

თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსი

Б** ქცის ხელთნაწერის შუა ნაწილის უძვირფასეს სამკაულს თამარის მეფობის აღწერილობა შეადგენს. აქამომდე M ქცის წყალობით ჩვენ „ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი“ გვეკონდა, რომლის უხვს შინაარსიანობას მისი რიტორულ-ფილოსოფიური მიმართულების გამომჟღავნებელი რთული ხელოვნური ენა ვერ ჩრდილავდა. შევსებულ ქცაში თამარ მეფის პირველი ისტორიკოსის თხზულებას ორად (გიორგი III-ისა და თამარის მეფობად) გაყოფის გარდა შესავალიც ჩამოცლილი აღმოაჩნდა და ახალი ცნობებით შევსებულობაც ეტყობოდა. ამ ფრიად საყურადღებო დანართი ცნობების სადაურობა გამოურკვეველი იყო და ზოგს მერმინდელ შეთხზულად ეჩვენებოდა კიდევ.

ქართული საისტორიო წყაროების შესწავლამ კარგა ხანია დამარწმუნა და ეს შემდეგ 1916 წ. დაბეჭდილს ჩემს შრომაში „ისტორიის მიზანი, წყაროები და მეთოდები“ I წიგნში აღნიშნულაც მაქვს, რომ «თამარ მეფის ხანას უეჭველია საქართველოში ბევრი აღმწერელი და ისტორიკოსი ეყოლებოდა, მაგრამ ერთის გარდა სხვების ნაშრომი ჯერჯერობით დაკარგულად უნდა ჩაითვალოს. ამ ერთის თხზულებაც შენახულია „მმ დფლს ქცა“-ში, მაგრამ მეტისმეტად დამახინჯებულია მერმინდელ გადამწერთაგან»¹. B ქცის ტექსტმა იქ, სადაც თამარის მეფობაა აღწერილი, გაამართლა ჩემი სიტყვები და მართლაც თამარის მეორე, აქამდე უცნობი ისტორიკოსის თხზულება აღმოჩნდა. თუ მთლად არა, მისი პირველი ნახევარი თურქ დაკარგული არ იქნა და ტფილისში B ქცის ხელთნაწერში ინახებოდა.

საკმარისია ადამიანმა იქ მოთავსებული თამარის მეფობის აღწერილობა გადაიკითხოს, რომ მისმა მკვირცხლად დაწერილმა, დალაგებულმა და მთლიანი აზრითა და გრძნობით გამსჭვალულმა შინაარსმა უნებლიეთ გაიტაცოს და მოხიბლოს თავისი ცხოველი დასურათხატებითა და მრავალი ახალი ცნობებით. ყოველ წინადადებაში თანამედროვის დაკვირვებული თვალი და გონება მოჩანს და აღფრთოვანებული ძლიერი გრძნობა ჩქეფს.

ამ პირველი საერთო შთაბეჭდილების გარდა ქვემოთ თავის ადგილას თამარ მეფის ამ ახლად აღმოჩენილი ისტორიკოსის პიროვნებისა და მისი მსოფლმხედველობის შესახებ საგანგებოდ გვექმნება საუბარი, ეხლა-კი გამოსარკვევი გვაქვს, თუ სად უნდა ვიგულისხმოთ ამ ძეგლის დასაწყისი?

* ამოღებულია ივ. ჯავახიშვილის გამოკვლევებიდან „ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება და თამარ მეფის აქამდე უცნობი ისტორიკოსის თხზულება“, (თბ. უნივ. მოამბე, ტ. III, გვ. გვ. 186—216). რედ.

** „B“ ლიტერით აღნიშნულია ქალაშვილისეული ხელნაწერი № Q/207. მისი აღწერილობა მოცემული აქვს განსვენებულ აკად. ივ. ჯავახიშვილის გამოკვლევაში „ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება და თამარ მეფის მეორე აქამდე უცნობი ისტორიკოსის თხზულება“ (თბ. უნივ. მოამბე, ტ. III, 1923) და მისი რედაქციით გამოქვეყნებული ბერი ვენატაშვილის „ახალი ქართლის ცხოვრების“ წინასიტყვაობაში (თბილისი, 1940). რედ. ¹ გვ. 165.

21. ენიმკი-ს მოამბე, ტ. XIV.

თუ წითური სათაურის მიხედვით ვიმსჯელებთ და ამაზე დავამყარებთ ჩვენს დასკვნას, თამარ მეფის ახლად აღმოჩენილი ისტორიკოსის თხზულება თითქოს იქ უნდა იწყებოდეს, სადაც წითურად სწერს: დაჯდა ნებითა ღთისათა თამარ მეფედ დასაბამით განთა წელთა ექუსითათას ექუსას ოთხმოცდა ექუსა, ქორონიკონსა ოთხას დასაძსა-ო. მაგრამ ამგვარი აწრი სამართლიანი არ იქნებოდა, რათგან ამ ადგილს რამოდენიმე გვერდი უძღვის წინ, რომელიც აგრეთვე თამარს ეხება, მხოლოდ მისი დაბადებისა და აღზრდის ხანას გვისურათებს. საფიქრებელია, რომ ეს ნაწილიც, როგორც ზევით გაკვრით უკვე აღნიშნული გვქონდა¹, თამარ მეფის ისტორიკოსის თხზულებას შეადგენდეს და მისი ნაწარმოების დასაწყისი იყოს. ეს მით უფრო დასაჯერებელია, რომ თუმცა ამ ნაწყვეტს თავში გიორგი III-ის გამეფების თარიღი უზის და მისი მეფობის მოკლე ერთი-ორი წინადადებით გამოთქმული საზოგადო დახასიათებაა, მაგრამ მთელი დანარჩენი მოთხრობა მხოლოდ თამარს ეხება და აქვეა ნაამბობი თამარის გამეფებისა და კურთხევის მთელი გარემოება, აღწერილია მისი გარეგნობაც. ამ პირველი ნაწილის ავტორი რომ მართლაც თამარის მეფობის მთელი დანარჩენი ისტორიის აღმწერელი ყოფილა, ამის ერთი პირდაპირი დამამტკიცებელი ცნობაც მოიპოვება. პირველ ნაწილში იქ, სადაც თამარის: მეორე მამიდის რუსუდანის დახასიათებაა, სახელდობრ ნათქვამია: რომლისათვის აწ და მაკლებს წინამდებარე ესე მოთხრობად, თუ რაოდენ უშენიერება და თავდგმულობა ექმნა ყოველთა პირველ მისსა ყოფილთა დედოფალთა», წინამდებარე ასაწერი აშბები საშუალებას არ მძლევენ რუსუდანის პირადი სათნოება დავახასიათოო. წინამდებარე-კი თამარის მეფობაა, ამგვარად ამ სიტყვებით ორივე ნაწილის აღმწერელის ერთდაგივეობა ცხადი ხდება. მაშასადამე, ზემომოყვანილი. სათაურის მსგავსად დაწერილი. წითური წინადადება მხოლოდ თამარის მეფობის მომთხრობელი ნაწილის წარწერად უნდა ჩაითვალოს.

უნდა მოცახსენოთ, რომ ეს საკითხი მაინც მარტო ამ დაკვირვებითა და დასკვნით არ ამოიწურება და თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსის თხზულებას, ზემო აღნიშნული წინამავალი ნაწილის მიმატების შემდგომაც, მაინც მისი დასაწყისი სრულად ისე, როგორც იგი დაწერილი ყოფილა, არ ექმნება წარმოდგენილი, მაგრამ ამაზე ეხლა საუბარი შორს წაგვიყვანდა. უნებლიეთ უნდა ჯერჯერობით ამით დავკმაყოფილდეთ და ამჟამად გამოვარკვიოთ მხოლოდ, თუ სად და რით თავდება ეს ძეგლი?

სამწუხაროდ თამარ მეფის ახლად აღმოჩენილი ისტორიკოსის თხზულებას მოკლე მეორე ნაწილი აკლია. იგი სწყდება რუკნადდინთან ბრძოლის უწინარესს ამბავზე, რათგან ქცის იმ ძველ მე-XVI—XVII სს. ხელთნაწერს, რომელშიაც ეს თხზულება შეტანილია, როგორც უკვე აღნიშნული გვქონდა², ბოლო მოგლეჯილი ჰქონია და მხოლოდ შემდეგში 1731 წ., სხვა ქალაქდზე და სხვა ხელით ერაჯ ქალაშვილს ქცის ვახტანგისეული რედაქციის ტექსტითგან

¹ იხ. ავტორის წერილი „ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება“, გვ. 199.

² იქვე, გვ. 200.

ნარნარე და ზრახვისა უჩუენობა. არა ცუდად დასდვა ღმერთმან მადლად თანარს ესრეთ შემეულობა, რომლისათვის არა უჯერო მიჩნს თქმად, ვითარმედ პირი ამისი პირველვე იქო დავითის მიერ თქმითა რათა ლიტანიობით¹ თაყუანის სცემდენ მეფენი და მთავარნი და მეძღუნეობდენ ნათესაენი.

A 33,

ესრეთ იდიდა ღთი ყოველთა პირთაგან. იხილეს რა ჯელისუფალთა² მღდელთ- მწოდლქართათა მეფე გურიგუინოსანი და ქება შეასხეს ძალითა საქებელსა ჳმითა ოხოისათა და სთქუმცა, თუ ყოველნი ძალნიცა ზეცისანი თანაშემწე არიან სინხარულსა || ქუეყანისათა და ესე უსაკუირველეს მიჩნს ყოველისა მე, რომელ სხუა მგედარი არაოდეს იხილა მის ჟამისათა მამადებრ მეფედ და ყოველნი ვითარ გამოცდილნი სასოებითა წინასწრობითა უძლოდა³ ერთი-ერთსა და სინხარულითა სავესენი ღთსა ჳმადლობდეს. მეფესა აქებდეს და თავთა ჳნატრიდეს:

M 390, *

A 33, a b

დაჯდა ნებითა ღთისათა თამარ მეფედ დასაბამითგანთა წელთა ექუსიათას [sic] ექუსას ოთხმოცდა ექუსსა, ქრონიკონსა ოთხას და სამსა: შვილი მეფეთ-მეფისა გიორგისი, დიდისა დავითის ძისა, დემეტრეს ძისა, ცოლისაგან ბურდუხან ოვსთა მეფისა ასულისა, რომელი ჳმატდა სიკეთესა დედათასა სხუითა ყოველითა, გარნა თამარის დედობითა. სძალი სხუა ჳისებრა მაშინ არა ეხილვა ქართლისა თემსა და შემდგომითი-შემდგომად აქონ.

ამიერითგან რა ჯერ აქრს თამარისი თქუმად. გარნა მონაცვალეობა⁴ ღთისა სამეფოსა და ერისათვის, რამეთუ აღილო გონება მადლად და მდაბლითა სულითა, განიცადა სიდიდე საქმისა, მისდა რწმუნებულისა, მიაყუნა მყუანებელსა თუისსა ხედვა და იწყო განგებად, ვითარ იგი მობერვიდა სული. მიმოიხილა სიმახულითა ცნობისათა თუისსა გარემო ყოველი და მყისსა შინა შეემეცნა ხილვითა ოდენ, წრფელთა [და] დრკუთა. გულარძნილთა⁵ და უმანკოთა, ერთგულთა და ორგულთა. და სიბრძნითა კონებითა თუისითა პირველად ყოველთა ზედა დასხა წყალობა უხვებ⁶, რათა ჟამთა საქმეთასა ერთნი ერთგულობით მადლიერობდენ, ხოლო მეორენი უსიტყუელ იყუნენ მიგებისათვის სამართლისა.

4 მეფეთა A.—5 სრეთ A. 15 II ძისა; ძისაგან A. -19 არნა A. 20 აღიღობ A.— 21 სულად და A.—25 გონებითა] განგებითა A. -26 უხვებით—A.—27 მიგებისათვის სამართლისა] უმურველად წყალობათასა (ქცა).

¹ ეს სიტყვა ივ. ჯავახიშვილს ჩაუწერია სტრიქონს ზევით კითხვის ნიშნით: ამ სიტყვის ადგილას ხელნაწერში სწავია «ლიტონებით».
² ამ სიტყვის ადგილას ხელნაწერში იკითხება „ველითა“, ხოლო ივ. ჯავახიშვილს ზევიდან დაუწერია: „ველითა-ველისუფალთა“.
³ ხელნაწერში ეს სიტყვა ასე სწერია, მაგრამ ივ. ჯავახიშვილს მის ზევით ფანქარით დაუწერია „უძლოდეს“.
⁴ ამ სიტყვის ზემოდან ივ. ჯავახიშვილს უწერია: ქცა 405—407—412 (იგულისხმება ზ. კიკინაძის გამოცემა).
⁵ ამ სიტყვიდან იოყოლებული ვიდრე «ორგულთა»-მდე (ჩათვლით) ხელნაწერში არაა და ტექსტში შემოტანილია „ქართლის ცხოვრებიდან“ (იხ. ზ. კიკინაძის გამ. 405).
⁶ ეს სიტყვა ხელნაწერში არაა და აქ შემოტანილია „ქართლის ცხოვრებიდან“ (იხ. ზ. კიკინაძის გამ. 405).

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქვეყნագებრი ქართული გეოგრაფია

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის
კოლექციის აღწერილობა

ტომი I

საქართველოში დაბეჭდილი წიგნები
1709–1818

თბილისი
2010

ნ.ს. – წიგნში „ბეკნაბეჭდი ქართული გამოცემები“ წარმოდგენილია მათი დაბეჭდვის ადგილის და თარიღების მითითებით „ქრისტეს აქეთ“, ქართული „ქორნიკონით“ და ბიზანტიური „დასაბამითგანით“ – ძვწ. 5508წ., რომელსაც 96 წლით წინ უსწრებს ქართული „დასაბამითგანი“.

ქართველები „დასაბამითგან“ (წარღვნიდან) ქრისტემდე 5600 (5604) წელს ითვლიდნენ. „ბიზანტიური დასაბამითგანით“ წელთაღრიცხვები ბიზანტიელებმა იულიუს აფრიკელის (221 წ.) ქრონოლოგიური კვლევების საფუძველზე Xს-ში დაიწყეს.

ნაწილი I

ვახტანგ VI-ის სტამბის
გამოცემები

ტფილისი

1709-1721

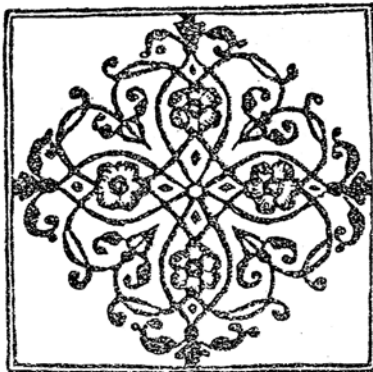
ვეფხისტყაოსანი :

აწ ახალი ღბეჭდული ქართულის ენასა ზედა ჟამსა ამა
ღღობულისა საქართველოს მპყრობელისა
უფლისა უფლისა ვახტანგისსა :

შრომითა ღ წარსაგებელითა მისეფ მპყრობელისათა :

გაიმართა ჯელითა ჯელმწიფის კარის ღეკანონის შვი
ლის მიქელისათა : ქალაქსა ტფილისისასა
ქრისტეს აქეთ

ათას შვილას ღ თორმეტსა ღსაბამითგან ვიღრე
აქამომღე შვილიათას ორას ოცსა :

ნაწილი II

ერეკლე II-ის სტამბის
გამოცემები

ტფილისი

1749-1800

მარხვანი. – გვილისი. – 1793, ივლისი

[3], [ა]-ქმ8, (1-648) [1] გვ. ა-კვ (1-23) ფ. = [2], ა⁴-ლა⁴, ლბ⁶-მა⁶, მბ², მგ⁶-მე⁶, ა⁴-ე⁴, ვ³ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 48 მმ. გვერდზე 51 სტრიქონი. გექსტის ანაწყობი (25,5x15,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, აღნუსხვა ორგვარი, გვერდობლივ-ფურცლობრივი, ძირითად გექსტის გვერდობლივად, დამატება ფურცლობრივ-კბ (22)-ს ნაცვლად კვ (23), ლვ (36) ორჯერ, ნა (51) გამოგოვებული, ნბ (52) მეორდება, უივ (416)-ს შემდეგ უკმ (428), ქკვ (626)-ის შემდეგ ქლლ (634), იგ²-ის ნაცვლად გი.

სიგნატურა: ასოებრივი, ქვემოთ, ცენტრში. რვეულთა სათვალავი – მთავრულით, რვეულში ფურცელთა ნუსხურით. გამოცემა აკინძულია 4-4 და 6-6 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილი მათი 1-2 და 1-3 ფურცლები: ა ა, ა ბ –; ბ ა, ბ ბ –; ლგ ა, ლგ ბ, ლგ გ – – – და ა. შ.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. გექსტი ორ სვეტად; აქვს კუსტოლები, ცვლადი კოლონტიგული.

ქაღალდი: თეთრი და ცისფერი.

გირაჟი: 1000 ცალი. ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდისა ერთარსისა, ცხოველსყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა: მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა. ბრძანებითა უკეთილმსახურესისა და უმაღლესისა მეფისა ყოვლისა საქართუშლომსა ირაკლი მეორისა, ძისა ცხებულისა მეფისა თეიმურაზ მეორისათა, რომელმან მიიღო მეფობაჲ კახეთსა ზედა წელსა განკორციელებითაგან სიგყუსა ღმრთისა ჩღმდ (1744) და შემდგომად ნეგარკსენებულისა მამისა თჳსისა წელსა ჩღმდ (1762), შემაერთებელისა ორთავე სამეფოთა სკიპგრათა, ქართლისა და კახეთისათა. ღროსავე თანამემცხედრისა თჳსისა უკეთილმსახურესისა და უმაღლესისა მეფაჲსა დადიანის ასულის დარიასსა. და კეთილმორწმუნეთა ძეთა, სძალთა და ასულთა თჳსთასა; კურთხევითა უნეგარესისა და უწმიდესისა კათოლიკოს პატრიარხისა ყოვლისა საქართუშლომსა ანგონი, ძისა მისისათა. დაიბეჭდა წიგნი ესე სამსაგალობელი წმიდათა დიდთა მარხუათა სამეუფოსა ქალაქსა გვილისს. დასაბამითგან სოფლისა წელსა კტა (7301), ხოლო განკორციელებითგან სიგყუსა ღმრთისა ჩღმდ (1793), თთუშსა იულისსა ივ (16)“.

6. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1793 + 5508 = 7301 წ.
ქართული დასაბამით: 1793 + 5604 = 7397 წ.

ნაწილი III

იმერეთის სტამბათა
გამოცემები

ქუთაისი. საჩხერე. წესი

1800-1818

სახარება ვნების კვირიაკისა – ქუთაისი. – 1803.

ნე (56) გვ. = ა⁴-მ⁴ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 50 მმ., გვერდზე 29 სგრ., გეჟსტის ანაწყობი (13x7,5) სმ.

პაგინაცია: ასობრივი ნუსხურით, გვერდობრივი, მარჯვენა ზედა კუთხეში. ბეჭდვისას დაშვებულია მექანიკური შეცდომა – კლ (24)-ის ნაცვლადაა დკ. ეს შეცდომა მეორდება ყოველ ეგზემპლარში.

სიგნატურა: ასომთავრულით და ნუსხურით, რვეულებრივი, ქვემოთ, ცენტრში. აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. დანომრილია პირველი ორი ფურცელი, მომღვენო ორი – დაუნომრავი: ა^ა, ა^ბ –.

ბეჭდვა: მონოქრონული, შავი საღებავით. აქვს კუსტოლები.

ძირითადად თეთრი ქაღალდია გამოყენებული; ზოგიერთ ეგზემპლარში მთ (49) გვერდიდან ბოლომდე გეჟსტი ნაბეჭდია ცისფერ ქაღალდზე, მაგ.: K 19 399/309; K 19 400/309; K 19 401/309; K 19 402/309; K 19 404/309; FS 4 927; F 1 566/3 მთლიანად ცისფერ ქაღალდზეა ნაბეჭდი FS 4 610.

თავფურცელი: „სადიდებლად ყოვლად წმიდისა თანა – არსისა, ცხოველისმყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა, მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა, დროსა ყოვლად უბრწყინვალესისა, უკეთილ-მსახურესისა და უმაღლესისა სოლომონ მეორისა, მეფისა ყოვლისა საიმერეთოძისა და კეთილ-მორწმუნისა დედოფლისა, მარიამ დადიანის ასულისასა, კურთხევითა ყოვლად-სამღუდელოთა მიგროპოლიტთა და ეპისკოპოსთათა. და დაიბეჭდა წიგნი ესე საღმრთო და სამღუდელო სახარება ვნების კვირიაკისა სამეფოსა ქალაქსა ქუთათის, პალატსა სამეფოსა, საფასითა მათის უმაღლესობისათა, ზედა მხედველობითა თავადის სახლთ-უხუცის ზურაბ წერეთელისათა.¹⁸ წელთა დასაბამითგან სოფლისა კცია (7311), ხოლო განკორციელებითგან სიგყუსა ღმრთისა ჩყც (1803). თთუშსა იუნისსა, რიცხუსა იე (15)“

6. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1803 + 5508 = 7311 წ.

ქართული დასაბამით: 1803 + 5604 = 7407 წ.

გამოკრებილი სადღესასწაულო. – წესი. – 1811.

ფ8 (507) [518], [1] გვ. = ა⁴ – აე⁴ ფ.

შრიფტი: წერილი ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე – 10 სგრ. = 27 მმ; გექსგის ანაწყობი:

(9,3x7,3) სმ., გვერდზე 32 სტრიქონი.

პაგინაცია: ასოებრივი ნუსხურით, გვერდობრივი, მარჯვენა ზედა კუთხეში. დაუნომრავია პირველი ოთხი გვერდი ე (5) გვერდამდე. დანომრავია ბევრი შეცდომას: რე (190)-ის ნაცვლად დაბეჭდილია რო (170). ათი გვერდის შემდეგ ს (200)-ის ნაცვლადაა რე (190) და ასე გრძელდება ბოლომდე. გვერდების ბოლო მაჩვენებელი – ფ8 (507) ათით ნაკლებია გვერდების რეალურ რაოდენობაზე – ფი8 (517)-ზე. ასევე: 340 (გმ) გვერდი დაუნომრავია და ეს რიცხვი დაბეჭდილია გმა გვერდის ჩაცვლად. საბოლოოდ წიგნის გვერდების რეალური მაჩვენებელია – 518. გვხვდება სხვა მექანიკური შეცდომებიც: მბ (42)-ის გვერდის ნაცვლადაა მე (45), ხოლო რწ (108) გვერდის მაგივრად – რბ (102), სლდ (234)-ის ნაცვლად დაბეჭდილია – ღლს, სლწ (238)-ის ნაცვლადაა – ბლს; ხოლო სწწ (258)-ის ნაცვლადაა სმბ (242); რვეულების აღნუსხვაშიც ვხვდებით ასოთა „გადაადგილების შემთხვევებს, მაგალითად: ლა (31)-ის ნაცვლად დაბეჭდილია ალ, ხოლო ლბ (32)-ის ნაცვლად – ბლ.

სიგნატურა: ასომთავრულით და ნუსხურით, რვეულებრივი. ქვემოთ, ცენტრში. აკინბულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, პირველი ორი ფურცელი დანომრულია, მეწყვილეები კი – დაუნომრავი: ბ^ა, ბ^ბ –. გვხვდება ციფრითა გადაადგილების მექანიკური შეცდომები, რომლებიც სხვა გამოცემებშიც შეორდება.

ბეჭდვა: მონოქრონული, შავი საღებავით; აქვს კუსტოდები და ცვლადი კოლონტიგული.

ქაღალდი: ძირითადად ცისფერი; FS 3 775 და K 10 439/109 ეგზემპლარებში გექსგის ნაწილი დაბეჭდილია თეთრ ქაღალდზე.

თავფურცელი: „სადიდებლად წმიდისა თანა-არსისა, ცხოველს-მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა, მამისა და ძისა, და წმიდისა სულისა. დროსა უკეთილ-მსახურესისა და უთუთ-მპყრობელესისა, დიდისა კელმწიფისა ჩუშნისა, უკეთილ-მსახურესისა კელმწიფამსა იმპერატრიცა ელისაბედ ალექსის ასულისასა, და დედისა მისისა, უკეთილ-მსახურესისა კელმწიფამსა, იმპერატრიცა მარიაჲ ფეოდორეს ასულისასა, და კეთილ-მორწმუნისა კელმწიფისა ცარევიჩისა და დიდისა მთავრისა კოსტანტინე პ ვლეს ძისა, და მეუღლისა მისისა კეთილ-მორწმუნისა და დიდისა მთავრინასა ანნა ფეოლ რეს ასულისა, და კეთილ-მორწმუნეთა კელმწიფეთა და დიდთა მთავართა ნიკოლაოს პავლეს ძისა და მისხაილ პავლეს ძისათა, და კეთილ-მორწმუნისა და დიდისა მთავრინასა მარია პავლეს ასულისა და მეუღლისა მისისასა და კეთილ-მორწმუნეთა და დიდთა მთავრინათა, ეკატერინა პავლეს ასულისა და ანნა და პავლეს ასულისათა. ხოლო კურთხევითა

სამოციქულო. – საჩხერე. – 1815.

სკგ (223) , მგ (63) გვ. = ა⁴-კმ⁴ ; ა⁴-მ⁴ ფ.

შრიფტი: ასოებრივი ნუსხურით, სიმაღლე 10 სგრ. = 50 მმ., გვერდზე 43 სგრ., გეჟსის ანაწყობი: (22,5x13,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი ნუსხურით, მარჯვენა ზედა კუთხეში. გვერდთა ორმაგი აღრიცხვა: პირველი აღრიცხვა ა-სკგ (1-223) გვ., მეორე აღრიცხვა – ა-მგ (1-63) გვ. გვერდთა აღნუსხვაში დაშვებულია მექანიკური შეცდომები, მაგალითად: ახალი აღრიცხვის მთ (49)-ს ნაცვლადაა ნთ (59), რიდ (114)-ის ნაცვლადაა – რიე (115), ხოლო რლმ (138)-ის მაგივრად დაბეჭდილია რმე (145) გვერდი.

სიგნატურა: ასომთავრულით და ნუსხურით, რვეულებრივი, ქვემოთ, ცენტრში. აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, პირველი ორი ფურცელი დანომრილია, მეწყვილეები კი – დაუნომრავი: ა⁴, ა⁵. აქაც, როგორც გვერდების დანომრებაში, ორმაგი აღრიცხვაა. სიგნატურის ახალი აღრიცხვა იწყება მეორე აღნუსხვის ა (1) გვერდიდან.

ბეჭდვა: პოლიქრონული. ძირითადი გეჟსი დაბეჭდილია – შავი, ხოლო საძიებელი შავი ღწ წითელი საღებავების მონაცვლეობით. აქვს კუსტოლები, მუხლთა მაჩვენებელი და ცვლადი კოლონგიგული.

ქალაქი: ბეჭდვისას გამოყენებულია ძირითადად ცისფერი ქაღალდი, თუმცა K176/509 ეგზემპლარში სა-სკდ (201-224) გვერდებზე გეჟსი დაბეჭდილია თეთრ ქაღალდზე, ხოლო F 441/5-ში თეთრია რქე-რქმ (195-198) გვერდებიც.

თავფურცელი: „სადიდებულად წმიდისა, თანა-არსისა, ცხოველს-მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა, მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა. დროსა უკეთილ-მსახურესისა და უთუთ-მპყრობელესისა დიდისა კელმწიფისა ალექსანდრე იმპერატორისა პავლეს ძისა სრულიად როსიისა, და სხუათა. და მეუღლისა მისისა უკეთილ-მსახურესისა კელმწიფაჲსა იმპერატორისა ელისაბედ ალექსის ასულისასა, კურთხევითა ყოვლად სამღუდლოთა იმერეთისა მღუდელ-მთავართათა დაიბეჭდა წიგნი ესე საღმრთო სამოციქულო საჩხერეს, სასახლესა შინა სარდალ სახლთ-უხუცეს ზურაბ წერეთლისასა, საფასის-წარგებითა მისვე ლენერალ-მაიორის და კავალერის თავადის ზურაბ წერეთლის სარდალ სახლთ-უხუცესათა.“⁵⁵ წელთა დასაბამითგან სოფლისა (ქკკკ) (7323), ხოლო განკორციელებითგან სიგყსა ღმრთისა (ჩყიე) (1815), თთუშსა მარგსა, რიცხუსა იმ (18)“.

ნ. ნ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1815 + 5508 = 7323 წ.
ქართული დასაბამით: 1815 + 5604 = 7419 წ.

ქვეყნაგებრი ქაჩთუღი ბაგოტეგეაი

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის
კოლექციის აღწერილობა

ტომი II

საქართველოს ბარეთ დაგეჭდილი წიგნეაი
(1629 - 1800)

თბილისი

2013

ნაწილი II

არჩილ II-ის გამოცემა

მოსკოვი.

1705.

დავითნი. – მოსკოვი. – 1705, მარტი

12-184; [4], 1^ა-KB^ა, 11^ა; [3]= ბ^ა-კ^ა, კ^ბ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.=70 მმ. გვერდზე 16 სტრიქონი. გეჟსტის ანაწყობი (11x7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი – მარჯვენა ზედა კუთხეში, სლავეურით, ფურცლობრივი.⁸² კოლონციფრი 152 გამოტოვებულია.

სიგნატურა: ასოებრივი. აღნუსხვა ქვედა არშიაზე, ცენტრში. რვეულთა პირველი ფურცლები დანომრილია სლავეურით, ბოლო – ასომთავრულით. აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად: 1 – – – – – გ, 11 – – – – – დ და ასე შემდეგ.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. გეჟსტი მარტივ ხაზოვან ჩარჩოში, ორმაგია ზედა მხარეს და განაპირა არშიებზე.

ტიპოგრაფიული და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდისა და ერთარსისა, ცხოველს მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა: მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა. მეფობასა დიდისა ბაგონისა მეფისა და დიდისა მთავრისა ყოვლისა დიდისა, ცოტასა და თეთრისა რუსეთისა, თვით მპყრობელისა და კეთილად შობილის, პეტრე ალექსის შვილისა და მეფის შულის, დიდისა მთავრისა ალექსი პეტრეს შვილისა, ჩემ მიერ, მეფისა არჩილისა და ძისა ჩემისა, ალექსანდრესა და დაიბეჭდა წიგნი ესე დავითი სამეფოსა ქალაქსა მოსკო[ვ]ს, წელთა დასაბამითგან შვიდი ათას ორას იგ (13) და განკორციელებითგან ღმთისა სიგყვისა. ათას შვიდას ე (5), ინდიკციონსა იგ (13). თუშსა მარგსა ით (19)“⁸³

ბ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1705 + 5508 = 7213 წ.
ქართული დასაბამით: 1705 + 5604 = 7309 წ.

ნაწილი III

იოსებ სამებელის
სტამბის გამოცემები

მოსკოვი

1737-1744

დავითნი. – მოსკოვი. – 1737, ლეკეებერი

[14], ა-ლბ (1-32), [4], ა₂-უად (1-464) გვ. = ა^ა-კთ^ა, ლ^ა ფ.

რიფგი: ნუსხა-ხუცური.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხურით, ზედა კუთხეში, დაუნომრავია დასაწყისში [14] და ლბ (32)-ის შემდეგ [4] გვ. კანონები იწყება ახალი პაგინაციით. დაშვებული შეცდომები: დაუნომრავია რთ (109), რკთ (129), სა (260), სოზ (277) და გია (311) გვ. სია (211) კოლოციფურის ნაცვლად დაბეჭდილია სა (201), სოზ (278) ორჯერაა, შემდეგ სოთ (279) და სპა (281), უკლ (428)-ის ნაცვლად უაზ, უად (464) ასოებზე შებრუნებითაა.

სიგნატურა: ქვემოთ, ცენტრში. ძირითადი გექსტიდან იწყება ფურცელთა ხელახალი აღნუსხვა. გამოცემა აკინძულია 8-8 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მხოლოდ პირველი ფურცლები: ა-----, ბ----- და ა.შ.

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „დავითი. აწ ახალი დაბეჭდული ქართულსა ენასა ზედა. ჟამსა დიდად ამალღებულისა და თუთმპყრობელისა უფლისაჲ იმპერატორიკა ანნა იოვანესსა. ბრძანებითა ღვთივ განათლებულის საქართველოს მეფის, უფლისა ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმინდათა მართებელთა სინოდთა. შრომითა ფრიაღითა და წარსაგებელითა საფასეთათა არქიეპისკოპოზის იოსებისათა. დაიბეჭდა დიდას სამეფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამითგან ვიდრე აქამომღე (ქსმე) (7245), ქრისტეს აქათ(ჩლმ) (1737), ქორონიკონსა უკე (425), თვესა ლეკენბერსა კბ (22)“.

ბაგრატიონთა გერბი – ორლომიანი ვარიანტი.¹⁰⁰

ნ. ნ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1737 + 5508 = 7245 ♣.
ქართული დასაბამით: 1737 + 5604 = 7341 ♣.

დავითნი. მოსკოვი. 1737

ზაგიკი. – მოსკოვი. – 1738, ლექსები

[2], 1-875, [1] გვ. = [1], 14-1074, [1] ფ.

შირფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.=55 მმ. გვერდზე 25 სგრიქონი, გეჟსტის ანაწყოები (14X10,25) სმ.

პაგინაცია: არაბული ციფრებით, ზედა კუთხეში. დაუნომრავია თავფურცელი და ბოლო გვერდი. დაშვებული შეცდომები: 32-ის ნაცვლად 39; 82-ის მაგივრად 89, 111-ის შემდეგ 110; 216 მეორდება; 218-ის შემდეგ 220, 230, 231; 223-ზე სწორდება; 239-ის მაგივრად 229; 240-ის ნაცვლად 230; 243-244-ის მაგივრად 233-234; 247-ის ნაცვლად 237; 303 გადადის 334-ზე; 357-ის შემდეგ 348, 374-ის შემდეგ 473; 493-ის შემდეგ 495; 553-ის შემდეგ 455 და 554; 586-ის შემდეგ 580; 589-ის შემდეგ 600; 685 და 787 ორ-ორჯერაა.

სიგნატურა: არაბული ციფრებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, დანომრილია მხოლოდ პირველი ფურცლები 1 ---, 2 --- და ა.შ. II ვარიანტი FS 482/09, ეგზემპლარში: 94-ის ნაცვლად დაბეჭდილია 95.

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით; აქვს ცვლადი კოლონტიგული, კუსტოლები, კალაფონები, არშიებზე მარგინალიები. 427-ე გვერდი სუფთაა.

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა. ქამსა დიდად ამალეხულს სრულიად რუსეთის და თუთმპყრობელისა კეთილმორწმუნის იმპერატორისა ანნა იოვანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმინდათა მართებელთა სინოდთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოსის იოსებისათა გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა საღმრთო წმიდაჲ ესე ზაგიკი დიდსა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამითგან წელთა ვიღრე აქამომღვ კსმე(7246), ქრისტეს აქეთ ჩლლმ (1738), ქორონიკონსა ქკე (425), ქორონიკონს ლექენბერსა კვ (23)“.

6. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1738 + 5508 = 7246 წ.
ძართული დასაბამით: 1738 + 5604 = 7342 წ.

სახარება. – მოსკოვი. – 1739, იენისი

[20], ა-რა (1-160), [8], რა-სად (161-264), [16], საე-ულთ (265-439), [8], უმ-ფაბ (440-562), [1] ფაგ-ქმე (513-645), [4] გვ. = [10], ა⁴-ლმ⁴, [8], ლლ⁴-ნე⁴, [4] ნე⁴-პა⁴, [2] ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე ძირითადად 21 სტრიქონი. გეჟსტის ანაწყოები: (12x8) სმ.

პაგინაცია: ნუსხურით. სახარებათა წინ ჩართული საძიებლები დაუნომრავია. დაშვებული შეცდომები: იზ (17)-ის შემდეგ კზ (28); კთ (29)-ის შემდეგ კ (20); რლზ (137)-ის შემდეგ რლ (130); რლა (131)-ის შემდეგ რმ (140); რო (170) მეორდება; რობ (172)-ის შემდეგ რო (170) და როდ (174); გოე (375)-ის შემდეგ გომ (377), გოვ (376) და კელავ გომ (377); ულბ (432)-ის შემდეგ უკთ-ულ (429-430), ულე-ულვ (435-436), უკე-უკვ (425-426) და ულთ (439); ფპგ (583)-ის შემდეგ ფოვ-ფოზ (576-577), ფპე-ფპზ (586-587), ფპ-ფპა (580-581) და ფე (590); ქმე (645) მეორდება.

სიგნატურა: ასოებრივი, ნუსხურით და არაბული ციფრებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რეეულებად. ნუსხურით დაუნომრილია რეეულთა პირველი ფურცლები, არაბულით – ბოლო: ა -- 1; ბ -- 2 და ა. შ.

ბეჭდვა: ორ ფერში. შავი და წითელი საღებავით. გეჟსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად, აქვს ხაზოვანი ჩარჩო, არშიებზე მარგინალები ნუსხურით, კუსგოდები და ცვლადი კოლონტიგული.

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში წითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდის. სამებისა. ქამსა დიდად ამაღლებულისა სრულიად რუსეთის და თუთ მპყრობელის კეთილ მორწმუნისა იმპერატრიცა ანნა იოანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარი ვახტანგის ძისათა. შენლობითა და კურთხევითა წმიდათა მართლ მადიდებელთა ინოდთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიებისკოპოზის იოსებისათა. გაკეთდა სა: კვდავთ ესე და დაიბეჭდა წმიდამ ესე სახარება დიდსა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამითგან ვიღრე აქამომდე (კსმმ) (7247), ქრისტეს აქეთ (ჩლთ) (1739), ქრონიკონსა (უკუ) (426), თუესა იენისსა იე (15)“.

ბ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1739 + 5508 = 7247 ♡.
ქართული დასაბამით: 1739 + 5604 = 7343 ♡.

პროკოპოვიჩი თეოფანე, პირველი სასწავლო ყრმათა.¹²⁰ – მოსკოვი.
– 1739, ოქტომბერი.

[1], ა-პდ (1-84);

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ.= 54 მმ. გვერდზე 18 სგრიქონი, გეჟსტის ანაწყობი (10X7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი – ნუსხურით, ზელა კუთხეში, ფურცლობრივად. დაშვებული შეცლომები: ასოები ასოები გადაადგილებულია იშ (18), ლბ (32), ლზ (37) მგ (43) და ოვ (76) მაჩვენებლებში; მთ (69)-ის ნაცვლად კი არის ოა (71), კბ (82)-ის მაგივრად პა (81).

სიგნატურა: არაბული ციფრებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად, პირველი ფურცელი დანომრილია, დანარჩენი კი არა: 1 – – –, 2 – – – და ა. შ. დაშვებული შეცლომები: 7-ის შემდეგ 9, ციფრები შებრუნებითაა 21-ზე.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. აქვს კუსგოლები, არშიებზე მარგინალები. გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი¹²¹ – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა. ეამსა ღიდად ამაღლებულისა სრულიად რუსეთის და თუთმპყრობელისა, კეთილმორწმუნისა იმპერატრიცა ანნა იოვანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარის ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მართებელთა სინოდთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოსის იოსებისათა: გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წიგნი ესე, პირველი სასწავლო ყრმათა, რომელსა შინა არს ანბანი და დაწყობა ასოთა, ეგრეთვე მოკლედ თარგმანი შჯულისა, ათთა მცნებათა, ვედრება უფლისა, აღსაპრება სარწმუნოებისა და ცხრანი ნეგარებანი. ღიდას სამეფუფოსა ქალაქსა მოსკოვს; დასაბამიდგან ვიდრე აქამომდე (ქსმმ) 7247, ქრისტეს აქეთ (წლთ) (1739), ქორონიკონსა (უკვ) 426, თვესა ოკტონბერსა იშ (17)“.

ბ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1739 + 5508 = 7247 წ.

ქართული დასაბამით: 1739 + 5604 = 7343 წ.

პირველი სასწავლო ყრმათა. მოსკოვი. 1739

ბასილიოს მაკედონელი. გესტამენგი (რომელ არს მცნება ქრისტეს მიერ საკვირველისა და დიდებულისა თვითმპყრობელისა ბასილიოს ბერძენთა მეფისა, ძისა თვისისა მიმართ, რომელი მის მიერ მაშინ მეფე იქმნა, ლეონ ფილასოფოსისა) – მოსკოვი. – 1739 დეკემბერი.

[4]¹²², ა-მმ (1-48), [4] = [4], ა⁴-იგ⁴ ფ.

შირფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე 18 სტრიქონი, გეჟსტის ანაწყობი (10X7) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი-ნუსხურით, ზედა კუთხეში. აღნსულია ფურცლობრივად. თავფურცელი, წინა 3 და ბოლო 4 ფურცელი დაუნომრავია.

სიგნატურა ორმაგი: ციფრებითა და ნუსხური ასოებით, ქვემოთ, ცენტრში. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულებად. ციფრებით დანომრილია რვეულთა პირველი ფურცლები, ასოებით – ბოლო: 1 -- ა, 2 -- ბ და ა.შ.

ბეჭდვა: ერთ ფერში. გეჟსტს აქვს კუსტოდები, კალაფონები, არშიებზე მარგინალიები.

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმინდისა სამებისა. ეამსა დიდად ამალღებულისა სრულიად რუსეთის და თვითმპყრობელისა კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ანნა იოვანესსა. ბრძანებითა მეფის ბაქარის, ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმინდათა მართებელთა სინოდთა. საფასეთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოსის იოსებისათა. გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წიგნი ესე გესტამენგი, რუსულისაგან ქართულად თარგმნილი მის სიმაღლის, კეთილმორწმუნის მეფის ძის, ალექსანდრესაგან¹²³. კურთხეულცა არს ხსენება მისი უკუნისამდე. დასაბამიდგან ვიდრე აქამომდე (ქსმმ) (7247), ქრისტეს აქეთ ჩლლთ (1739), ქორთონიკონსა (უკკ) (426), თვესა დეკენბერსა იმ (17)“.

ბაგრატიონთა გერბი – გიპიური ამ სტამბის გამოცემებისათვის თავფურცლის v-ზე.

6. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1739 + 5508 = 7247 წ.

ქართული დასაბამით: 1739 + 5604 = 7343 წ.

გესტამენგი. მოსკოვი. 1739

მარხვანი. – მოსკოვი. – 1741, თებერვალი

[1], ა-გობ (1-372) ფ. = [1], ა, ბ⁴-რპლ⁴; რპე⁵-რპვ⁵; რპზ³; რპზ⁴- რეგ⁴; რელ¹; [1]. ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე 42 სტრიქონი. გეჟსტის ანაწყოები: (23,5x14,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი, ნუსხური, ფურცლობრივი, ზედა კუთხეში. დაშვებული შეცდომები: დ (4) მეორდება; ზ (7)-ის შემდეგ თ (9), იგ (13)-ის შემდეგ იე (15); იე (16)-ის შემდეგ ით (19) და კა (21); კგ (23)-ის შემდეგ კბ (22), კთ (29) და კვ (26); კზ (28)-ის შემდეგ ლ (30); მზ (47)-ის შემდეგ მე (45) და მთ (49); მზ (68)-ის ნაცვლად მთ (69); თზ (77)-ის შემდეგ თთ (79), პა (81), პ (80) და პბ (82); პზ (87)-ის ნაცვლად პვ (86); ჟგ (93)-ის ნაცვლად ჟდ (94); რა-რი (101-110) მეორდება; რიე (115)-ის ნაცვლად რიბ (112); რლა (131)-ის ნაცვლად რკე (125); რმგ (143) მეორდება; რამ (162)-ის შემდეგ რამ (164); რომ (178)-ის ნაცვლად რი (110); რპ (180)-ის ნაცვლად როე (176); რპბ (182)-ის შემდეგ რპლ (184); რქმ (198)-ის ნაცვლად რქე (195); რქთ (199)-ის ნაცვლად რქმ (197); ს (200)-ის ნაცვლად რქდ (194), რქვ (196) და სა (201); სთ (209)-ის შემდეგ სია (211) და სიბ (212) და ისევ სია 211); სლბ (232)-ის ნაცვლად სკთ (229); სლზ (237)-ის ნაცვლად სმგ (243); სლზ (238)-ის ნაცვლად სმდ (244); სმ (240)-ის ნაცვლად სლ (230); სმა (241)-ის სზ (207), შემდეგ სმზ (248); სვზ (257)-ის ნაცვლად სნე (255); სმა (261)-ის ნაცვლად სნე (255); სომ (278) მეორდება; სე (290)-ის ნაცვლად სე (205); გიბ (312)-ის ნაცვლად გვ (306); გმე (346)-ის ნაცვლად გმდ (344); გმზ (348)-ის ნაცვლად გმე (345); გმთ (349)-ის შემდეგ გმზ (348) და ისევ გმთ (349); გობ (372)-ის ნაცვლად გმე (365); გოდ (374)-ის ნაცვლად გმზ (368); გოე (375)-ის ნაცვლად გობ (372); გოე (376)-ის ნაცვლად გპვ (386); გომ (377)-ის ნაცვლად გამ (367) და ა.შ.; გოგ (373)-ის შემდეგ გოვ (376) და გოდ (374); გოე (375)-ის შემდეგ გობ (372), გ [პთ] (389) და გობ (372). საბოლოო მონაცემი რეალურად არის 390.

სიგნატურა ორმაგი: ციფრებით და ასოებრივი – ნუსხურით. ქვემოთ – მარჯვნივ და მარცხნივ. გამოცემა ძირითადად აკინძულია 4-4 ფურცლიან რვეულზე და თანამიმდევრულად ინომრება ყოველი ახალი რვეულის პირველი და მეორე ფურცელი: 1 ა, 2 ბ, --; 3 გ, 4 დ --, 5 ე, 6 ვ -- და ა. შ. შეცდომები აღნუსხვაში: ე (5)-ის ნაცვლად დ (4), ზ (7)-ის ნაცვლად მ (8), იე (1) გამოტოვებულია, ლზ (38)-ის ნაცვლად ლმ (37); პ (80) მეორდება, ქ (99)-ის შემდეგ რი (110), რქე (125)-ის ნაცვლად რქდ (124), რქვ (126); რქმ (128)-ის შემდეგ რლ (130), რკა (121) და

ა.შ.; რნბ (152)-ის ნაცვლად რობ (172).

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით. ორ-ორ სვეტად განლაგებული გეჟსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად. აჭუს ცვლადი კოლონტიგული, კუსტოდები, არშიებზე მარგინალიებია. გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „სადიდებელად წმიდისა სამებისა. ჟამსა დიდად ამაღლებულისა სრულიად რუსეთის და თვით მპყრობელისა კეთილ მსახურის იშპერაგორის იოანე ანგონის შულისა. ბრძანებითა მეფის ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენლობითა და კურთხევითა წმიდათა მართებელთა სინოდთა. საფასვთა და წარსაგებელითა არქიეპისკოპოსის იოსებისათა. გაკეთდა სგამბა ესე და დაიბეჭდა საღმრთო წესე მარხვანი დიდსა სამეფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამითგან წელთა უიღრე აქამომდე კსმმ (7248), ქრისტეს აქეთ ჩლმა (1741), ქორონიკონსა უკმ (428), თუმსა ფეხვრეგალსა გ (3)“.

ბ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1741 + 5508 = 7249 წ.
ქართული დასაბამით: 1741 + 5604 = 7345 წ.

მარხვანი . მოსკოვი. 1741

ბიბლია. – მოსკოვი. – 1743, მაისი.

[1-14], ა-ჩქვ (1-1093), [10] გვ. = [7], ა⁴-სამ⁴; სამ³-სო³; სოა⁴-სობ⁴, [5] ფ.

შირიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სტრ.=55 მმ. გვერდზე 55 სტრიქონი, გექსტის ანაწყოები (31X17,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი – ხუცურით, ზედა კუთხეში, საერთო გექსტისა და საძიებლებისათვის, დაუნომრავია ნაკრები ფურცლები და ბოლოში ჩართული 10 გვ. დაშვებული შეცდომები: კა (21)-ის ნაცვლად კბ (22); მგ (43)-ის ნაცვლად მზ (47); პე (85)-ის ნაცვლად პვ (86); პთ (89)-ის ნაცვლად პგ (83); რგ (103)-ის ნაცვლად ქზ (98); რკთ (129)-ის ნაცვლად რლვ (136); რლვ (136)-ის ნაცვლად რკთ (129); რმე (145)-ის ნაცვლად რნზ (152); რმზ (147)-ის ნაცვლად რნ (150); რნ (150)-ის ნაცვლად რმზ (147); რნზ (152)-ის ნაცვლად რმე (145); სკმ (228)-ის ნაცვლად სლვ (236); სკთ (229)-ის ნაცვლად სლზ (237); სმა (260)-ის ნაცვლად სნთ (259); სმა (261)-ის ნაცვლად სნა (251); სამ (267)-ის ნაცვლად სო (270); სამ (268)-ის ნაცვლად სოვ (276); სამთ (269)-ის ნაცვლად სომ (277); სო (270)-ის ნაცვლად სამ (267); ტგ (303)-ის ნაცვლად ტდ (304), ტნდ (354)-ის ნაცვლად ტნა (351); ტნვ (356)-ის ნაცვლად ტნზ (357); ტნზ (357)-ის ნაცვლად ტნვ (356); ტნთ (359)-ის ნაცვლად ტნვ (356); ტედ-ტეე (394-395)-ის ნაცვლად ტემ-ტემ (397-398); ტეთ (399)-ის ნაცვლად ტევ (396); უკვ (423)-ის ნაცვლად უიზ (418); უმე (445)-ის ნაცვლად ულე (435); უნა (451)-ის ნაცვლად უნვ (453); უნზ (452)-ის ნაცვლად უნდ (454); უნე (455)-ის ნაცვლად უმზ (447); უნვ (456)-ის ნაცვლად უმზ (442); უნზ (457)-ის ნაცვლად უნზ (458); უნზ-უმაგ (458-463)-ის ნაცვლად უმდ-უმთ (444-449); უმაე (465)-ის ნაცვლად უმა (461); უთთ (479)-ის ნაცვლად უთე (475); ფკთ-ფლ (529-530)-ის ნაცვლად ფლვ-ფლზ (536-537); ფლა (531)-ის ნაცვლად ფლზ (532); ფლზ (532)-ის ნაცვლად ფმ (540); ფლგ (533)-ის ნაცვლად ფმა (541); ფლდ (534)-ის ნაცვლად ფლგ (533), ფლე (535)-ის ნაცვლად ფმგ (543); ფლვ (536)-ის ნაცვლად ფკთ (529); ფმ (540)ფლზ (537)-ის ნაცვლად; ქიზ (617)-ის ნაცვლად ქლგ (633); ქიზ (618)-ის ნაცვლად ქლდ (634); ქით (619)-ის ნაცვლად ქკთ (629); ქიზ (618)-ის ნაცვლად ქლდ (634); ქკ (620)-ის ნაცვლად ქლ (630); ქკა (621)-ია ნაცვლად ქლა (631); ქკბ (622)-ის ნაცვლად ქლბ (632); ქკვ (623)-ის ნაცვლად ქიზ (617); ქკდ (624)-ის ნაცვლად ქიზ (618); ქლე (635)-დან ქნ (650)-ის ჩათვლით 10-ით მეტს უჩვენებს; ღია (711)-ის ნაცვლად ღვ (706), ღკვ (727)-ის ნაცვლად ღიზ (717);

ბიბლია . მოსკოვი. 1743

256)-ის ნაცვლად სნდ-სნე (254-255).

ბეჭდვა: ერთ ფერში, გეჟსტი დაყოფილია თავებად და მუხლებად, აქვს ცვლადი კოლონტიგული, კუსტოდები, კალაფონები, არშიებზე მარგინალიები.¹³⁹

გირაჟი და ფასი: გამოცემაში მითითებული არ არის.

თავფურცელი – ბიბლია, აწ ახალი დაბეჭდული ქართულ ენასა ზედა. ეამსა დიდად ამალღებულისა და სრულიად რუსეთისა თუთმპყრობულასა და კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ელისაბედ პეტრე დიდის ასულისა და მემკვიდრისა მისისა, დიდის პეტრეს შვილისშვილისა და დიდის თავადის, პეტრე თეოდორის ძისასა. ბრძანებითა და წარსაგებელითა საფასეთათა საქართველოს შეფის, ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შესდობითა და კურთხევითა წმიდათა მმართველთა სინოდთათა. გაიმართა წმიდა ესე დაბადება კელითა გურამიშვილის, მღვდელ-მონოზონის, წინამძღვრის ქრისტეფორესითა და თანამემწეობითა ჩვენის კარის მღვდლის, ფილიპესი და ჩვენის კარის მღვდლის დავითისათა. საშეუფოსა ქალაქსა დიდსა მოსკოვს, დაბასა სესვენწკისასა. ზედამხედველობითა და მეურნეობითა კარისა ჩვენისა მღვიან მწიგნობრის, კავკასიძის მელქისედეკისათა. დასაბამითგან წელთა(ქსნა)(7251), თვესა მაისსა ა (1), ქრისტეს აქეთ(ჩღმგ)(1743), თვესა მაისსა ა (1) ქართულს ქორონიკონსა(ულა)(431), თვესა მაისსა ა (1)“.

- ბ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1743 + 5508 = 7251 წ.
- ქართული დასაბამით: 1743 + 5604 = 7347 წ.
- ქართული ქორონიკონით: 1312 + 431 = 1743 წ.

1. [24]. K 84/609 — სახარება. – მოსკოვი. – 1743. – ჩეგ- ყპთ (793-889) გვ.¹⁹⁶

თავფურცელი¹⁹⁷ – „სახარება, აწ ახალი დაბეჭდული ქართულ ენასა ზედა. ეამსა დიდად ამაღლებულისა, სრულიად რუსეთის თეთმპყრობელისა და კეთილმორწმუნისა იმპერატორისა ელისაბედ პეგრე დიდის ასულისა და მემკვიდრისა მისისა, დიდის პეგრეს შვილიშვილის და დიდის თაგადის, პეგრე თეოდორის ძისასა. ბრძანებითა და წარსაგებლითა საფასეთათა საქართველოს მეფის ბაქარ ვახტანგის ძისათა. შენდობითა და კურთხევითა წმიდათა მმართველთა სინოდთათა. გაიპართა წმიდა ესე დაბადება კელითა გურამისშვილის, მღვდელ-მონაზონის, წინამძღვრის, ქრისტეფოროსითა და თანაშემწეობითა ჩვენის კარის მღვდლის, ფილიპესა და მღვდლის დავითისითა. სამეუფოსა ქალაქსა დიდსა მოსკოვს, დაბასა სესვენწყისასა. ზედამხედველობითა და მეურნეობითა კარისა ჩვენისა მღვიან მწიგნობრის, კავკასიის, კნიაზ მელქისედეკისათა. დასაბამითგან წელთა (ქსნა) (7251), თვესა მაისსა ა (1); ქრისტეს აქეთ (ჩღმგ) (1743), თვესა მაისსა ა (1); ქართულს ქორონიკონსა (ულა) (431), თვესა მაისსა ა (1). გლოცავთ და გვევლრებით წმიდისა ამის სახარებისა გონიერად აღმოკითხველთა. უკეთუ შეცდომილნი რაიმე იხილნეთ, ანუ ასონი შეცვლილ და მეტნაკლებ, ნუ გვწყევთ ამისთვის. ვითა ცაჲ აროდეს ვერ იხილნეთ ესრეთ მოწმენდილ, უკეთუმცა არა ეკრამცა მცირედნი ღრუბელნი, ეგრეთვე სგამბანი ასო უცდომელ რამეთუ იყუნეს ღედანი შებღალულ, მუშაკნი უჩვეველ და მმართავნი ღამაშვრალ. გარნა ამის შეცდომილთათვისვე განრკვევით ქვემორე აღგვიწერია და შთაგვიგანებია. უკეთუ ინებებთ, მსწრაფლ სრულიად განმართავთ მცირედისა სარჯლითა“.¹⁹⁸

ბ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: 1743 + 5508 = 7251 ♣.

ქართული დასაბამით: 1743 + 5604 = 7347 ♣.

ქართული ქორონიკონით: 1312 + 431 = 1743 ♣.

სახარება. მოსკოვი. 1743

იოანე ღამასკელი. გარდამოცემა უცილობელი მართლმადიდებელს. სარწმუნოებისა. [არსენ იყალთოელის თარგმანი]. – მოსკოვი. 1744, მაისი.

[10], ა-უკა (1-421) გვ. = [5], ა⁴-ნ⁴ ფ.

შრიფტი: ნუსხა-ხუცური, სიმაღლე 10 სგრ. = 55 მმ. გვერდზე 24 სგრ გეჟსტის ანაწყობი (13,5X8,5) სმ.

პაგინაცია: ასოებრივი – ნუსხურით, ზედა კუთხეში, დაუნომრავი თავფურცელი და მომდევნო 8 გვ. დაშვებული შეცლომები: ა (1)-ი შემდეგ ვ (6), ზ (7), ლ (4), ე (5), ბ (2), გ (3) და ზ (8); კთ (29)-ის შემდეგ კი კა (21), ლ (30), ლბ (32) და ლზ (37); მ (40)-ის შემდეგ ლგ-ლვ (33-36) და მთ (49); ნბ (52)-ის შემდეგ მე-მზ (45-48) და ნზ (57); ოგ (73)-ის შემდეგ ო-ოა (70-71) და ოვ (76); ოზ-ოთ (78-79)-ის ნაცვლად აგ-ამ (66-67); პა (81)-ის შემდეგ ო-ოა (70-71), პდ (84); პვ (86)-ის ნაცვლად აგ (66); პთ (89)-ის შემდეგ ქვ (96), ქგ (93), ქბ-ქგ (92-93), ისევ ქბ (92-93) პთ (89), ქვ-ქზ (96-97), რ-რა (100-101), ქვ (96), ქგ (93), რდ (104); რი (114)-ის შემდეგ რიზ (118), რივ-რიზ (116-117), რივ (116), რით (119) რკზ (128)-ის შემდეგ რლა (131) ორჯერ, რლბ (132), რლდ (134); რდ (135) ორჯერ, რლვ (136) და რლზ (138); რავ (163)-ის ნაცვლად რა (155); რავ-რამ (166-167)-ის ნაცვლად რნზ-რნთ (158-159); რამ (16) შემდეგ რამბ (162), რამე (165), რობ-როგ (172-173), რამდ (164), რამზ (168) და როვ (176); როზ (178)-ის ნაცვლად რამთ (169); სკე (225)-ის შემდეგ სკზ (227); გ (300)-ის შემდეგ გე-გვ (305-306), გგ-გდ (303-304), გა-გბ (301-302), გზ-გძ (307-308), გა-გბ (301-302), გია (311); გიგ (313)-ის ნაცვლად გე (305), გიდ (314)-ის ნაცვლად გვ (306), გით (319)-ის შემდეგ გლ (330); გქვ-გქზ (396-397) დაუნომრავია; გქბ (397)-ის შემდეგ გქთ (399) გვ.

სიგნატურა: ორმაგი – ასოებრივი, ხუცურით ქვემოთ, ცენტრში და ციფრებით ქვემოთ, მარჯვნივ. გამოცემა აკინძულია 4-4 ფურცლიან რეეულებად, დაუნომრილია მხოლოდ პირველი ფურცლები: ა 1 --- ; ბ 2 --- ; გ 3 --- და ა.შ. დაშვებული შეცლომები: იზ (18)-ის ნაცვლად ივ (16); ლზ (37)-ის ნაცვლად ლე (35).

ბეჭდვა: ორ ფერში, შავი და წითელი საღებავით; გეჟსტს აქვს კოლონტიგულები, კუსტოდები.

გირაჟი და ფასი: მითითებული არ არის.

თავფურცელი – „საღიღებელად წმინდისა სამებისა. ჟამსა ღიღად ამაღლებულისა და თუთმპყრობელისა სრულიად რუსეთისა კეთილმორწმუნის იმპერატორისა ელისაბედ

გარდამოცემა უცილობელი... მოსკოვი. 1744

პეტრეს ასულისასა და მემკვიდრი[ს]ა მისისა, შვილის შვილი პირველის პეტრესი, კეთილმსახური დიდი მთავარი, პეტრე თეოდორეს ძისასა; ბრძანებითა მეფის ბაქარის, ვახტანგის ძისათა, შენდობითა და კურთხევითა წმინდათა მართებელთა სინოდთა, საფაქეთა და წარსაგებელითა არქიების კოპოზის იოსებისათა გაკეთდა საბეჭდავი ესე და დაიბეჭდა წმიდაჲ ესე იოვანე ღამასკელი, დიდსა სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს. დასაბამით განვიდრე აქამომდე (ქსნტ) (7253), ქრისტეს აქეთ (ჩღმდ) (1744), ქორონიკონსა (ულა) (431), თვესა მაისსა კჳ (28). მდაბალი ამათ მბეჭდავთა ზედა მდგომელი უღირსი მღვდელ-მონაზონი ქრისტეფორე“.

ნ. ხ. – ბიზანტიური დასაბამით: $1744 + 5508 = 7242$ წ.
ქართული დასაბამით: $1744 + 5604 = 7348$ წ.

გარდამოცემა უცილობელი... მოსკოვი. 1744

პირველ აღამიანთა მეტაფიზიკური ცოდნა მრავალბანოვანი
სამყაროს მოწყობის შესახებ მითოლოგია, ეთნოგრაფია,
არქეოლოგიურ სიმბოლიკაში

ნაზი ხანიაშვილი

ბამოქმეხებული წიგნები

1. 'შესხმად ქართველთად და ქართველთა ენისად იოვანე-ზოსიმე. 2004 წ. და 2010 წ.
2. შვიცანი თავი 'შენი და 'შვიცნობ სამყაროს. 2006 წ. (გეგმა-კონსპექტი)
3. ოძროს საწმისი – ორი მზის საიდუმლო. 2008 წ. და 2013 წ. ქართულ, რუსულ (რეზიუმე), ინგლისურ (რეზიუმე) ენებზე.
4. სახელმწიფოსა წიგნეთას პირველთაითისაღმნს: ჯუართა კუართა, მცხეთაღმნ სუბიტისა ცხოველისსას იბერიელთა სდროითთისსსაღმანს. ამინ, უფლის წყალობანი. 2010 წ.
5. ქართული ბენი იბერიის ცივილიზაციათა სათავეებთან. 2012 წ. წიგნი ეძღვნება ქართველთა მესე შარნაგაზის მეფობის 4300 წლისთავს.
6. საძართველო – შუმერთა უფლის წმინდა ბულით არჩეული დიდებულ წესთა ძვეყანა. 2013 წ.
7. ქართული ანბანი სომხების შემწმლი არ 'შეიქლება იყოს. 2013 წ. ქართულ, რუსულ, ინგლისურ (რეზიუმე) ენებზე.
8. ქართველები შუმერთა წინაარები. 2013 წ. ქართულ, რუსულ, ინგლისურ ენებზე.
9. ქართველი ერის ბენეტიკური წარმომავლობა. 2014 წ. ქართულ, რუსულ (რეზიუმე), ინგლისურ (რეზიუმე) ენებზე.
10. მითოლოგია და არქეოლოგია გლობალური დამბობის შესახებ. 2014 წ. ქართულ, რუსულ (რეზიუმე), ინგლისურ (რეზიუმე) ენებზე.
11. 'შავი ხვრელი – კარალელურ სამყაროში ბასასვლელი სარკმელი. 2015 წ., ქართულ, რუსულ (რეზიუმე), ინგლისურ (რეზიუმე) ენებზე.
12. ვეფხის-ტყალსანი და მეტაფიზიკა. 2016 წ.

ნაზი ხანიაშვილი
ტელ.: 2 36 10 17
მობ.: 558 25 52 97

/წიგნებს შეგიძლიათ გაეცნოთ: თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკა.
ინტერნეტში აკრიფეთ: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული
ბიბლიოთეკა. გახსენით საიტები: „ბეჭდვითი არქივი“,
„ივერიელი“/

ქართული ცივილიზაციის 8000 წელი

ქართული წელთაღრიცხვაში:

„ქართულ აღაფს აქათ“ 8000 წელი

„ქართული დასაბამითბან“ 7600 წელი

„ქართული ძრონიპონით“ 7600 წელი

ნაზი ხანაშვილი

ტელ: 236-10-17

მობ: 558-25-52-97

კომპიუტერული მომსახურება:

ალექსანდრე კუზანაშვილი